ANUL XXV
49
(1 074)
Sîmbătă
4 decembrie
1982
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Limbaj al muncii și creației

Un eveniment crucial al istoriei noastre, petrecut în urmă cu șaizeci și patru de ani — făurirea statului național unitar român — operă care, așa cum subliniază secretarul general al partidului, constituie **rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională** pe care memoria noastră îl leagă de însuși cuvîntul patrie, de destinul însuși al pămîntului nostru strămoșesc. Și de realitatea pe care o reprezintă și căreia îi dă substanță, mereu, însăși ideea de unitate națională. Pentru că sub raza unor atari semnificații și prin profunzimea unei asemenea uriașe opere de construcție națională s-au putut dobîndi și consolida de-a lungul timpului și alte victorii esențiale pentru munca și viața poporului, independența și libertatea, suveranitatea patriei, egalitatea tuturor fiilor ei, asumarea unui destin nou, socialist. Despre drepturile și libertățile noastre fundamentale vorbesc de fapt nu numai evenimentele cu încărcătura lor istorică și socială, ci realitățile însești, la zi, parte inseparabilă a biografiei fiecăruia, coloană a demnității și mîndriei tuturor. Istoria înregistrează astfel spiritul întreg al acestei epoci și depune mărturie în fața viitorimei despre acest pămînt al oamenilor egali și despre acest timp în care, așezați definitiv în drepturile și datoriile noastre, toți cei ce locuim aici vorbim un limbaj unic al frăției, al muncii și creației pentru binele întregului popor.

Apropiata Conferință Națională a P.C.R. ne prilejuiește, fie și pe scurt, o întîlnire cu date și fapte ale istoriei celei mai recente și, sub acest aspect, toate evenimentele rezonează în fascicolul aceleiași idei de unitate, strînsă și hotărîtoare coeziune morală, politică și socială. Dezvoltarea armonioasă, echilibrată a economiei țării, afirmarea întregii noastre construcții ca un model original, viabil, capabil să funcționeze în ritmul și după nevoile propriilor noastre cerințe și posibilități, dezvoltarea fiecărui județ și racordarea sa la structurile și sursele de creație ale întregii țări constituie temelia egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor patriei. Aceasta a constituit de fapt singura alternativă viabilă care a consacrat și consacră un urias volum de investiții și cointeresează eforturile și energiile creatoare ale întregii națiuni. Cultura, literatura și arta și-au adus și își aduc în mod indiscutabil contribuția esențială la afirmarea spiritului acestei epoci, la edificarea în plan material și spiritual a politicii de egalitate și frăție, a unei politici de omenie — așa cum pe bună dreptate se spune și cum înțelege să procedeze partidul nostru comunist, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Realitatea, în ansamblul său ca și în datele sale particulare, confirmă de fapt însăși această misiune a culturii, una din misiunile sale, rosturile și implicațiile sale fundamentale. Sistemul de valori este o configurație a chiar democratismului muncii și creației iar în puterea sa etică și morală ne răsfrîngem cu toate idealurile și înfăptuirile noastre. Și pentru că tot sîntem la acest capitol al culturii, al democratismului său, e nimerit să subliniem marea efervescență care a adus-o festivalul național Cîntarea României, unul din argumentele de fond ale limbajului muncii și creației prin care ne exprimăm cu toții, români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități, unul din prilejurile nenumărate prin care cultura se manifestă ca fenomen viu, solidarizează în spirit și ne relevă întregi. **România**, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, **se numără printre puținele țări care a rezolvat într-un mod democratic, umanist, problema națională și ar fi de dorit ca toate naționalitățile, din toată lumea, să dispună cel puțin de aceleași drepturi de care dispun cetățenii de alte naționalități din țara noastră.**

Actualitatea reprezintă una din probele cele mai evidente ale exercitării condiției creației, pe acest teren se dă permanență dovadă a talentului și se făurește de fapt conștiința responsabilității, a participării prin cultură și artă la făurirea personalității, a omului nou. Cerințele și orientările secretarului general al partidului formulate în dese prilejuri și adresate creatorilor de artă își păstrează o permanentă și vie actualitate, ele situează cultura printre cei mai importanți factori ai construcției umane. Și, evident, în lumina acelei înalte perspective pe care trebuie să o dea muncii și vieții poporului, în serviciul umanist al civilizației și progresului patriei.

Luceafărul

Sculptură de Romulus Ladea

In întîmpinarea Conferinței Naționale a partidului

ISTORIE ȘI EDUCAȚIE

Forța educativă a istoriei este recunoscută în genere pe toate meridianele și de multă vreme.

Trecutul, fie că e vorba de un om, fie că e al unui popor, exprimă experiență. Cu cît omul este mai în vîrstă, cu cît trecutul poporului e mai îndelungat, cu atît experiența este mai mare, mai profundă. Atunci cînd se ține seama de ea, cînd se cercetează cu luare aminte experiența trecutului, aceasta devine o sursă de înțelepciune. Această teză se află la loc de cinste în documentul plenarei din 1—2 iunie, prin care se conferă cunoașterii istoriei poporului un rol hotărîtor, fundamental, în cadrul activității ideologice a partidului, pentru educația patriotică a tineretului, a maselor.

Trebuie spus însă că o dată cu bucuria și mîndria ce o simt pentru înalta misiune pe care partidul le-o încredințează, istoricii români au și datoria — în vederea traducerii în viață a acestei teze — să înțeleagă substanța și materialitatea ei, adevăratele ei dimensiuni.

Două aspecte dorim să punem în discuție în rîndurile care urmează, — firește, în chip foarte sumar. Unul se referă la bogăția de valori educative pe care o cuprinde istoria poporului român și celălalt privește **modalitatea** de a înfățișa această istorie. Dacă ne referim la primul aspect, cu bună credință trebuie să se recunoască necesitatea pentru cei care scriu și predau cunoștințe de istorie a poporului nostru, că aceștia trebuie să-și perfecționeze modul lor de **valorificare, în sensul ideii** la care ne referim. Departe de noi gîndul de a prescrie rețete, trebuie totuși să observăm că nu avem pînă acum studii de istorie concepute **în acest sens**, al reliefării, prin datele istoriei, a unor trăsături caracteristice poporului nostru. O istorie a unui popor trebuie să reflecte cît mai fidel tocmai acele elemente ce-i sînt proprii, indiferent în ce raport se află aceste trăsături cu anumite etaloane folosite de istoricii altor popoare. Istoricii operează — cităm un exemplu — cu prea mare ușurință cu niște termeni ambigui — „înapoiat", „înaintat", luînd drept criterii unelte de producție și știința de carte. În scara valorilor istorice ale unui popor aceste criterii pot cădea însă pe locuri secundare, în raport, de pildă, cu capacitatea supraviețuirii și apărării ființei sale.

Pe ordinea de zi a Congresului internațional de istorie care a avut loc la București în urmă cu doi ani s-a aflat și o asemenea problemă : „Forme și metode de pace în decursul istoriei". Problema este așa de importantă încît ar putea figura ea singură, pe ordinea de zi a unui congres mondial de istorie. Așa s-ar putea constata cît de **diferit** este aportul popoarelor la cauza păcii în decursul istoriei și cît de proeminent s-ar înfățișa aportul poporului nostru. Pentru a extrage din paginile trecutului poporului român imaginea lui specifică este necesar să se creeze o metodologie proprie istoriei noastre.

Ne vine în minte o mică parabolă a scriitoarei Martha Bibescu, citită în jurnalul ei politic care a fost tipărit fragmentar în urmă cu trei ani. Autoarea zbura cu avionul de la Constanța spre București la sfîrșitul lui septembrie 1939, prima lună a celui de-al doilea război mondial. Intrigată de apatia combatanților occidentali care încă nu păreau a realiza pericolul războiului hitlerist și mai ales a amploarei și direcțiilor lui, Martha Bibescu îi compara cu caii și boii aflați la păscut pe cîmpiile Dobrogei, care.

N. Copoiu

Continuare în pag. a 7-a

CONTUR APRINS

Cum istoria se-nalță pe al luptelor temei
Cuprinzînd în limpezire un cuvînt de libertate
Tot așa străbate viața drum de muncă și idei
Dinspre stemele străbune în nou timp să se arate.

Dacă știm că soarta țării e un arbore de dor
Luminînd din rădăcină fructele de veșnicie
Vom putea să dăm voinței verbul ei ocrotitor
Pe-ale patriei întinderi strălucit însemn să fie.

Dacă știm din pîine-n pîine cît e spațiul torid
Locuindu-l cu sudoarea înmulțirii spre întreg
Vom fi demni de biruința conturată de Partid
Pentru-a patriei mărire cînd culorile se-aleg.

Cumpănim un veac de aur care sevele-și unește
În prezent ca să deschidă în oceanul din priviri
Viitorului o cale sigură ce străluceste
A istoriei izbîndă și a marilor iubiri.

Pavel Pereș

În pagina a 3-a :
● Întîlnirile «Luceafărului» ● Sălajul : un pămînt care se sprijină pe oameni ● „Monolog sub reflector" de Sânziana Pop ● „Călătorie pe verticala unui templu" de Ion Longin Popescu ● «Ferestre deschise spre liniște».

FESTIVALUL SPECTACOLELOR DE TEATRU PENTRU TINERET

Tineri interpreți

Festivalul spectacolelor pentru tineret de la Tg. Mureș s-a impus în primul rînd prin calitatea actorilor și a interpretărilor propuse de ei, și abia în al doilea rînd din punct de vedere regizoral, scenografic, dramaturgic. Prejudecata, bine înrădăcinată la noi, că nu există o literatură și un teatru pentru tineret, ci o literatură și un teatru pentru toți, s-a răsfrînt și asupra acestui Festival de teatru subminîndu-i profilul. A revenit de aceea juriului datoria de a configura, prin premiile stabilite, profilul de tinerețe al acestui Festival care, dincolo de carența repertorială, și-a atins scopul. O controversă asupra literaturii pentru și despre tineret nu-și are locul aici. A-i contesta necesitatea și existența este un non sens.

În absența unui repertoriu tipic **Festivalul spectacolelor pentru tineret** și-a compus programul în funcție de oferta repertorială curentă. Circumscrierea lui la o tematică de profil rămîne încă o chestiune de deziderat.

Cît de important este rolul dramaturgiei pentru teatru se vede în mișcarea de amatori. Acolo textul este cel care mobilizează pe interpreți subordonîndu-i. În rare cazuri actorii amatori abordează piese în care totul este execuția regizorală și actoricească. La Tg. Mureș spectatorii au avut sub ochi ambele ipostaze : de-o parte două echipe entuziasmate de textul pe care-l propuneau spectatorilor și ale cărui sensuri și nuanțe încercau să le traducă scenic, de altă o formație de teatru care, sfidînd ariditatea unui text dificil, încearcă să-l susțină prin acuratețea și sobrietatea interpretării. Este vorba, în primul rînd, de formațiile de amatori de la Tîrnăveni și Rm. Vîlcea, în al doilea rînd, de cea de la Tulcea. În primul caz, opțiunea a mers către comedii de actualitate, în al doilea caz către o piesă inspirată de istoria politică a țării. Specia și tematica au decis direcția interpretativă, fericit servită în toate cele trei cazuri de artiștii amatori prezenți la Tg. Mureș. Piesa lui Tudor Popescu, **Transmisie în direct**, jucată de artiștii de la Tîrnăveni a avut o partitură mai dificilă decît **Avantajul liftului asupra scării** de Iulian Margu, ele fiind foarte inrudite tematic. Satiră a schematisme'or de gîndire care invadează prin oamenii sindicatului sau ai televiziunii viața unui muncitor inovator, piesa lui Tudor Popescu a avut în interpretarea actorilor amatori din Tîrnăveni un fericit impact cu publicul. Interpreții trupei au subliniat cu brio satira de moravuri scrisă de Tudor Popescu și au primit în chip justificat cele două premii de interpretare și aplauzele publicului **(Rora Demeter** și **Nelu Burdulea)**. Spectacolul de la Rm. Vîlcea, foarte amatoristic, teatru în stare născîndă, inferior ca execuție Tîrnăvenilor, a impus însă un interpret convingător în rolul unui demagog **(Mihai Baniță)**.

În schimb, echipa tulceană, pe un text arid, anacronic din punctul de vedere al concepției datorită poncifelor, a realizat un spectacol unitar și omogen, care a conferit demnitate și altitudine textului semnat de Radu F. Alexandru.

M. Ungheanu

Continuare în pag. a 7-a

Ai Marelui Quarț

Un Koh-I-Nor al florilor de mină, Marele Quarț în chip de om, Craiul cristalelor de stîncă ; l-am văzut, am pus mîna pe el. Stînd ca un efeb în patul de banchet. Stăpînul arată așa : ridicat pe jumătate-n capul oaselor, în cotul drept se sprijină ; de umărul stîng aplecat, parcă adună cu tot brațul pelerină peste sine, parcă de-un mare znop de fluiere, de cavale se-nvelește, de-o croznie de lăncii scurte, de-o mie de lujere hexagonale.

Stringe la piept tulpinele acelea cu șase fețe, ridicîndu-se dintr-o holdă de cristale lungi, galbene, vineții ; piciorul drept întins, cu pulpa în două muchii, pînă la glezne acoperit de-o risipă de vergele în șase cute ; stîngul tras pînă la genunchi sub celălalt, învelit cu fascii de quarț, vlăstărindu-le, rodind nuiele de sticlă, trestii de ceară albă ; lungi sloiuri, araci de gheață.

Poartă pe cap nalta cușmă de **pleistoi**, dreptul coif cu ochii apotropaic șprîncenați ; ruginile galben-roșcate, spumele marilor fierberi geologice, au tras tușe geniale ; îmbinarea liniilor, întreruperile marilor suprafețe de cristal, și muchiile, ici, colo ne terminate, au zămislit chip auster, de preot, de militar, văzuți din stînga, cu lumină din urmă.

Căci, răsucim un pic spre dreapta pe-acel zeu și preot și efeb, cît lumina nouă se face zeiță pe El ; rezemîndu-se-n cotul drept, citește. Ea în palmă, sună bănuț din oul aurului, picătură de plodul muntelui pune la soare, bobi de-o transpirație genetică, pe vîrfurile degetelor :

Ion Gheorghe

Continuare în pag. a 7-a

VARIA

«PERSPECTIVE EMINESCIENE»

O carte ambițioasă, marcînd o vizibilă tendință de înnoire radicală a studiilor despre Eminescu, este cartea tînărului cercetător Dan C. Mihăilescu, **Perspective eminesciene**. Nu e vorba de perspective personale, ci de interpretări care fac apel nu la exegezele anterioare românești, ci mai ales la cele franceze, nu la G. Călinescu, ci pentru a cita autori de aceeași virstă, la Charles Mauron (1899—1966), nu la Șerban Cioculescu sau Vladimir Streinu, ci la Georges Poulet (n. 1902), nu la Mihail Sebastian, ci la Maurice Blanchot (n. 1907), dar, ce-i drept, foarte mult la Mircea Eliade, nu atît la Ion Negoițescu, cît la Jean Pierre Richard (n. 1922), nu la Eugen Simion, cît la Gérard Genette (n. 1930). S-ar zice că exceptînd pe Mircea Eliade de a cărui hermeneutică în istoria religiilor s-a ocupat Adrian Marino, autorii români sînt fără o metodă limpede sau măcar parțial exprimată. E. Lovinescu care se apropie ca virstă de G. Bachelard (1884—1962), își recunoștea, dacă-i putem spune așa, metoda impresionistă, ținînd mai mult de Jules Lemaitre (1853—1914), G. Călinescu trecea de la Croce (1866—1952) la Papini (1881—1956), Șerban Cioculescu își găsea afinități cu raționalismul lui Paul Soudav (1869—1929), Vladimir Streinu cu „aproximațiile" meticuloase ale lui Charles du Bos (1882—1939). Dan C. Mihăilescu crede împreună cu Georges Poulet că în intimitatea operei se poate ajunge pe calea resimțirii și regîndirii ei, sau, cum susține și Gerard Genette, prin retrăirea, reluarea operei „ca un mesaj vechi și totodată mereu reînnoit", într-un cuvînt prin hermeneutică.

Demersul hermeneutic al lui Dan C. Mihăilescu se desfășoară în două capitole, unul privind poetica senzitivă și altul poetica selenară la Eminescu. „Am judecat senzitivitatea eminesciană ca un element de inițiere în cugetarea poetică", scrie autorul ei : „Vom acorda atenția principală acelor contexte în care luna devine efigie a spiritului, sumă energetică inițiatoare.

Al. Piru

Continuare în pag. a 6-a

Vedere de pe pod

După ce, de aproape două săptămîni, o privesc zilnic de pe podul Basarab, acolo unde mirosul de zgură se amestecă ireversibil cu aburul fierbinte al langoșilor, Gara de Nord mi se pare locul cel mai prosper din lume ; cu mica ei industrie de plecări, despărțiri, reveniri, ea înflorește în umbra unui sentiment de veșnică așteptare, derulînd aidoma unei pelicule filmul acelorași chipuri sculpînd în multime, secvența acelorași gesturi de a-ți privi ceasul de la mînă, de a cumpăra ziarul, de a colinda de-a lungul cabinelor telefonice, de a ezita în fața sălilor de așteptare întesate.

Pentru cincizeci de bani pătrund pe peron. Trag aer în piept și mă las înghițit de fălcile mulțimii agitate. Valize, papornițe, rucsacuri, saci de dormit, cărucioare, patrule, ecusoane, ceaprazuri, dantele, ocheade, presimțiri, bănuieli, mîini care se string, priviri care se încrucișează, gla-

Traian T. Coșovei

Continuare în pag. a 4-a

Adio, Europa! (II)

REMEMORĂRI

Am vizitat vechea piață, o bijuterie arhitectonică, catedrala cu semila tancului nazist înfiptă și înțepenită în zidul milenar, micile bastioane cu ziduri de cărămidă adăpostind expoziții de pictură, am cumpărat o planetă de la un tînăr flasnetar student, în sfîrșit, **contactul nemijlocit** cu o altă lume, cu o altă țară...

Nu vreau să mă pierd în amănunte literare. Ne-am plimbat multă vreme în cerc strîns, în jurul hotelului, de teamă să nu ne rătăcim și, în amurg, cu o oboseală plăcută în trup, ne-am întors la hotel.

I-am propus inginerului constructor să cinăm la restaurant, dar acesta m-a refuzat categoric amintindu-mi avertismentul ghidului precum și faptul că, potrivit obiceiului nostru turistic, eram înzestrați cu destulă conservărie adusă din țară în chip de hrană rece. Astfel că, urcînd în camera mea, am încropit o masă pe cinste precedată de importante cantități de coniac. Pînă la sfîrșitul-sfîrșitului am băut întreaga cantitate de unul singur.

Imediat după cină am coborît iar la barul de zi care era deschis pînă în jurul orei zece seara și am comandat, tot în picioare, două halbe gulerate. De data aceasta nu m-am simțit stînjenit de **nici o privire**. O muzică în surdină se auzea din boxele difuzoarelor abil mascate și în lumina puțină, difuză, se mișcau printre mese ospătari eleganți și tăcuți. La un moment dat s-a apropiat de noi o tînără cu părul lung și platinat, cu pantalonii de piele strînși pe coapsele lungi și ne-a cerut un foc. Trebuie să vă spun că exact vizavi, ca să zic așa, de barul de zi, începură să sclipească intermitent o mulțime de becuri colorate fixate deasupra unei uși în arcadă pe care se putea citi : Bar !

Urcînd în camere ne-am luat la revedere pentru a doua zi dar mie nu-mi ieșea din cap firma luminoasă și vorbele ghidului care precizase că la barul de noapte se face și **striptis**.

Mircea Micu

Continuare în pag. a 7-a

● În acest număr : ● Poezii de ● Ion Iuga ● Florentin Popescu ● Paul Sân-Petru ● Matei Vișniec ● Carmen Firan ● „Lumea învățătorului" — proză de Teodor Bulza ● Numele poetului de Cezar Ivănescu ● Fantasticul, dimensiune a „prozei scurte" românești de Nicolae Ciobanu ● „Dilema continuă" de Gheorgne Pituț ● Atitudini : „Generație și coeziune" de Artur Silvestri ● „Protocroniști fără voie..." (II) de Constantin Sorescu ● Cronica literară ● Cartea de debut ● Atelier literar de Geo Dumitrescu ● Spectacolul lumii de Ioan Grigorescu ● Lirică finlandeză

CRONICA LITERARĂ

Z. ORNEA: «Viața lui C. Dobrogeanu Gherea» (II)

În **Viața lui C. Dobrogeanu Gherea**, Ornea nu lasă faptele să vorbească singure, ba, mai mult decît atît, le trece ușor cu vederea. Extras mereu din contextul vieții intime și proiectat, în schimb, pe marele fundal al mișcării socialiste românești, Gherea este redus la liniile unui portret moștenit din legendele socialiste. Cercetarea meticuloasă de arhivă este înlocuită cu credința în legendara icoană a apostolului care se sacrifică în condiții dramatice pentru mișcarea socialistă. Efectele cele mai importante le scoate autorul din recapitularea tribulațiilor comerciale ale viitorului critic literar, întreprinzător păgubos la început, dar plin de noroc după ce se instalează la restaurantul gării din Ploiești. Imaginea cheie este aceea a victimei hărțuite și nevrozate de împrejurări potrivnice. Răpirea lui de către Ohrana, facilitată de faptul că Gherea învirtea afaceri chiar cu armata țaristă, justifică această imagine pentru perioada dintîi a instalării viitorului mentor socialist în România. Dar după aceea Gherea cunoaște o epocă de stabilitate, de prosperitate, de bogății chiar, care pun sub semnul întrebării această configurare a biografiei lui. Cuvintele amărăciune, disperare, nevroză, calvar, Golgotă revin frecvent sub stiloul autorului, fără a ne convinge că situația le cerea. Z. Ornea este dispus să-și compătimească eroul într-un stil văletător în orice moment al biografiei : și atunci cînd este urmărit de Ohrana și atunci cînd își trimite copiii în vacanțe pe Coasta de Azur. Pentru Z. Ornea faptul că Gherea și-a vîndut în timpul crizei din iurul lui 1900 trăsura și caii cu care venea la restaurant este deosebit de grav și semnificativ, motiv pentru care ni-l pomenește de mai multe ori ca pe o șicană grăitoare a sorții. Ba mai mult, atunci cînd este în culmea prosperității, cînd Gherea este un burghez înstărit cu posibilități de a-și trimite copiii la studii peste hotare și în vilegiaturi însorite pe alte meridiane, cînd poate face cu soția călătorii de plăcere în Occident, autorul găsește că eroul său trebuie compătimit în continuare. Este desigur un punct de vedere, dar un punct de vedere nerealist. Ordinea burgheză din România, al cărei adversar era anarhistul Gherea la întrarea lui în țară, i-a creat condiții normale de existență. Deși în România, Gherea văzuse numai o țară de tranzit, ea devine în cele din urmă pentru el o țară de reședință. Aici nu l-a internat nimeni la Petropavlovsk, ba dimpotrivă i s-a întins, ca majorității refugiaților basarabeni și ruși, mulți revoluționari în bejenie, o mînă de ajutor. A dilata dificultățile peste măsura lor reală, așa cum face Z. Ornea în **Viața lui C. Dobrogeanu Gherea**, nu este justificat. Răul cel mai mare, după cum o spune chiar Gherea, i l-a făcut Ohrana, un prieten de idei, care l-a lăsat fără bruma de capital introdus într-o întreprindere comercială comună și, adăugăm noi, prietenii socialiști care au trecut la liberali cu arme și bagaje. Desigur că intră în joc și „complexul meteculuiˮ, de care vorbește autorul cărții și chiar Gherea într-una din scrisorile sale, dar acest complex este, în primul rînd, rezultatul unei structuri individuale. Fascinat de eroul cărții sale, autorul este tentat de prea multe ori să-i intre în piele, să vorbească din punctul lui de vedere și chiar în numele lui. Autorul uzează în aceste clipe de harul romancierilor omniscienți și ubicui : el știe ce sentimente are Gherea, ce crede Gherea așa cum se cade unui veritabil romancier desuet. În fond, Z. Ornea este liber să plîngă pe umărul acestui mentor al socialismului român, care după 1900 întreținea relații cu mai toate mărimile politice ale zilei. Condiția hagiografului este ilustrată de plăcerea de a compătimi cu eroul său.

Prima trăsătură a oricărui hagiograf este tratamentul ostil pe care-l aplică tuturor celor care nu aderă la propria-i idee hagiografică. Rînd pe rînd unul e plin de o „superioritate îngîmfatăˮ, altul „delatorˮ, altcineva „timpˮ, unii dovedesc „rea voințăˮ. Z. Ornea n-a ieșit deci cu totul din faza în care istoria literară se scria cu epitete. În cauză este, de pildă, chestiunea condiției de autodidact a lui C. Dobrogeanu Gherea, fapt știut și acceptat de toată lumea. Chiar autorul cărții citează pe Hasdeu care-i găsea o „erudițiune de vitrinăˮ, pe Maiorescu care-l considera drept „inocent în materieˮ, pe Mihail Dragomirescu care (într-o scrisoare !) îl taxează de „ignorantˮ, pe E. Lovinescu care vorbește despre un „autodidact cu toate îndrăznelile autodidacțilorˮ și despre insuficiența lui de cultură, pe G. Călinescu care credea că Gherea avea oroarea ideilor generale. Descoperim în **Viața lui C. Dobrogeanu Gherea** că nu Hasdeu, nu Maiorescu, nu Mihail Dragomirescu, nu E. Lovinescu, nu G. Călinescu au avut dreptate ci Z. Ornea. Pentru ultimul opinia tuturor celor citați poate fi expediată facil ca urmare a unei „grave confuzii de termeniˮ. Pe scurt, cei citați n-au știut să facă diferența dintre instrucție și cultură, a căror disociere o explică postum lui Titu Maiorescu, E. Lovinescu și G. Călinescu, autorul nostru vieți a lui Gherea, Z. Ornea. Acesta reia aici polemica de substanță apologetică pe care o întreprindea și Felix Aderca în 1947 împotriva lui G. Călinescu, a cărui monumentală istorie literară devenea din pricina capitolului închinat lui Gherea o „silnică Istorieˮ. Un autodidact rămîne un autodidact și chestiunea confuziei de termeni, blamată global de Z. Ornea ca „reavoințăˮ, nu rezolvă nimic. Din șirul de citate negative la adresa operei lui Gherea lipsește H. Sanielevici, discipol declarat al criticului de la **Contemporanul**, a cărui carieră critică se confundă cu o acută și permanentă critică a activității literare a maestrului său. Încă de la **Noua revistă română**, în **D. Gherea și școala romantică**, H. Sanielevici demonstra modul incongruent în care Gherea conturează profilul școlii romantice imprumutînd definiții contradictorii. El revine peste douăzeci de ani asupra aceleiași chestiuni (**Gherea și școlile literare**), pentru a arăta inconsistența modului în care criticul, plecînd de la izvoare nedigerate, propune disocieri confuze. Un scurt citat din multele la îndemînă în criticele lui H. Sanielevici este edificator : «Ce-ați zice de un chirurg care n-ar ști să umble cu instrumentele de operație ? ...Este cazul lui Gherea. El a avut pretențiunea de a imprima criticii noastre literare o direcție științifică ; și cu toate acestea, el însuși nu utilizează metodele de gîndire și de investigare ale științii. În locul unor descrieri „științificeˮ, adică obiective, cuprinzînd note esențiale și caracteristice, ne dă descrieri „literareˮ, adică subiective, și lipsite de preciziune ; în locul definițiunilor nu dă descrieri ; cînd face clasificări și diviziuni, nu urmează regulile logice ale clasificării și diviziunii ; cînd stabilește fenomene de legături cauzale, le stabilește greșit fiindcă nu cunoaște diferitele metode ale inducțiunii.» Sînt concluziunile unui lung articol despre Gherea și școlile literare venite din partea unui discipol al lui Gherea și nu din partea unor critici cu care Gherea s-a aflat fie în polemică, fie pe poziții opuse. Am dat exemplul în speranța că Z. Ornea, la o a doua ediție a cărții, îl va trece și pe H. Sanielevici la capitolul gravelor confuzii de termeni și a relei voințe față de criticul **Contemporanului**. A fost să fie astfel, ca primele analize literare moderne să aparțină la noi unui scriitor cu studiile universitare neterminate, ceea ce nu scade importanța faptei și semnificația evenimentului.

La moartea lui Gherea, un publicist intempestiv, Felix Aderca, a scris un necrolog al cărui titlu suna astfel : **O eroare în viață, o eroare în literatură, o eroare în politică**. Era un epitaf radical și necruțător, concluzia unei noi generații nemulțumită de ineficacitatea acțiunii ideologice și politice gheriste. Deși se raportează la un interviu al lui Sartre, în care viața oricărui om este văzută ca un eșec, Z. Ornea în **Portretul final** această viziune asupra personalității lui Gherea o are în vedere. Pentru a respinge ideea de eșec și de eroare, Z. Ornea ne propune să confundăm viața lui Gherea cu opera lui. Pe această cale ideea eșecului, a erorii este înlăturată și mitul lui Gherea reabilitat. „O viață transformată în mit nu poate fi un eșecˮ scrie Z. Ornea în finalul cărții. Gherea a fost într-adevăr un mit al mișcării socialiste românești și amintirile apărute despre el în perioada interbelică îi consacră această postură. Dar să nu uităm că încă din 1912 Ibrăileanu constată că steaua lui Gherea începea să decline și cea a lui Maiorescu să urce din nou. Dacă legenda politică l-a fixat în mit, reacția lumii literare, a discipolilor lui în primul rînd, l-a aplicat tratamentul invers. Navigînd predilect în apele istoriei politice, chiar atunci cînd crede că face istorie literară, Z. Ornea n-a mai observat aceste cataracte.

M. Ungheanu

«Vînt potrivit pînă la tare» Zece tineri poeți germani din România

Lirica tinerilor poeți germani din România constituie, ca și poezia tînără românească cu care manifestă evidente afinități și similitudini, un proces demn de toată atenția prin complexitatea semantică și originalitatea modalităților stilistice. Prin antologia realizată de Peter Motzan, autor și al unei remarcabile post-fețe, un adevărat studiu tipologic, sub titulatura **Vînt potrivit pînă la tare ; Zece tineri poeți germani din România** (Editura **Kriterion**, 1982), și cu un „Cuvînt înainteˮ de Mircea Iorgulescu, luăm contact cu o mișcare poetică omogenă, avînd un program mai mult sau mai puțin exulcit și, în același timp, diversă prin individualitățile (fiecare poet înseamnă cu adevărat o voce distinctă) ce o compun. Cu riscul schematizării, pe care îl implică orice tentativă de generalizare, cred că factorul comun al tuturor acestor forme poetice este dat de un anumit mod de a se raporta la realitate. Și nu mă refer doar la priza directă asupra concretului, la setea de autentic, ci în primul rînd la reflectarea activă a evenimentului, la atitudinea critică și chiar polemică față de existență. Citățm, spre exemplu, din **Poezie dimineața în zori** de William Totok : „nu putem scăpa de impresia / că realitatea amenință să mă desființeze cu palavre / oameni grăbiți mă priveau în fugă / în ce mă privește în capetele lor / se năștea un verdict fulgerător / prea puțini prindem de veste că-i ghiceam / înregistram totul / notam cum s-ar spune totul / se desprindea de pe scheletul realității pînă și / ultimul strat de tencuială / [...] / nu eram deloc dezamăgit / că nu înregistrez întocmai rîndurile / printre care cred că percep o halcă tot mai mare de / realitate“. Sau din poemul lui Rolf Bossert **Cine-i de fapt realitatea ?** : „cine-i de fapt realitatea ? / se află oare într-un caleidoscop al poeților ? / se vinde ea pentru cîteva vorbe bune, în rînduri / meșteșugite ?“ Același refuz hotărît al livresculul, al receptării „corectate“ de imaginea literară, în favoarea unei implicări personale, angajante în existență, o întîlnim și la Horst Samson : „Ușa se trintește / se trintește / ca realitatea / singur / iute / zilnic [...]“ **(Poezie de duminică)**. Termen de referință la fiecare autor, realul este evocat nu în sine, ca fetiș, ci, dimpotrivă, în dorința de delimitare și afirmare a eului, a unui eu ce se simte agresat, „trăitˮ, invadat de contingent ca la Helmut Britz : „ciudat cum a dat așa ceva peste mine / biografia mă trăiește / de rău augur / solnița se răstoarnă / aduce ghinion / zice mama / prezența ta contează / zice responsabilul [...]“ **(Revărsare 2)**. Este vorba într-adevăr de o „nouă subiectivitate“, inspirată împotriva clișeului și rutinei existențiale : „prima țigară în pat / e la fel de amară ca toate țigările din pat / la care-mi trece prin minte o metaforă / inima albastră / și trebuie să mă gîndesc pe dată la clișeele / care împroșcă de jur împrejur în literatură și nu doar în literatură [...]“ **(Noua subiectivitate)**. Folosind procedeul colajului și al juxtapunerii de imagini și cadre, Wiliam Totok se înscrie și el în curentul „anti-poeticˮ, ce transformă, paradoxal, textul literar într-un instrument al praxisului, nu însă la nivel strict al limbajului, ci al acțiunii și dinamicii vieții.

Richard Wagner este un spirit de o luciditate necruțătoare, care, sub aparența enunțului neutru, a „detașăriiˮ eului, detectează și lovește punctele critice, nevralgice ale realității : „ne-am dat seama de condiții / am hotărît să le modificăm / le-am modificat // pe urmă au venit alții / care și-au dat seama de condițiile / modificate și au hotărît să le modifice // au modificat condițiile / modificate // ...pe urmă au venit alții“ **(Dialectică)**. Poezia sa stă sub semnul tragicului cotidian, tragicul vieții moderne : „nu observăm cum ne iubeam / zilele treceau ca în filme / cînd ne trezeam dimineața / ne aruncam privirea în foaia locală / ne gîndeam apoi la ce film să mergem / cel mai bine ziceam e cînd ieși dintr-o sală de cinema / la unsprezece dimineața / și nu observam că ne însoțeam cu disperarea [...]“ **(Poezie pentru M.)**. Un act de conștiință, de „probă“ a adevărului, a neliniștii și nemulțumirii creatoare, deoarece insurgența tuturor acestor tineri are un substrat moral, îl reprezintă și poezia lui Rolf Bossert. Focul său nu este însă tot atît de concentrat ca la Richard Wagner, realul său constituindu-se mai degrabă secvențial : „Geamuri, nu zăresc nici o ființă / oricît de departe / [...] / primejdii pe catalige // rațiunea fără dinți / răpus de alcool, / la pămînt // (gifiiala : de fapt unde, / la sfîrșit, în pat ?) schimbarea, / un zgomot“ **(Vînt potrivit pînă la tare)**. Efectul versurilor este, ca să mă exprim astfel, de intensitate. Hellmut Seiler, Horst Samson și Helmut Britz, cele mai tinere voci din antologie, aduc o notă în plus de subiectivitate, de afirmare mai puțin „strategicăˮ a eului și a opțiunilor sale, dar discursul lor poetic este, încă, firesc, în căutarea formelor celor mai adecvate. Luat global, fenomenul tinerei poezii germane din România, complementar cu celelalte ipostaze ale poeziei noastre actuale, își statuează o indiscutabilă originalitate tematică și stilistică.

Paul Dugneanu

Protocroniști fără voie... (II)

Tabelul priorităților detectate în literatura română de diverși comentatori care resping totuși ideea de protocronism e cu adevărat vast și-l vom dezvălui treptat. Reproducerea lui cere o meditație în marginea paradoxului pe care-l implică : în ce fel se explică faptul că în timp ce fixează pionierate, în cursul exegezelor proprii, unii critici refuză conceptul care le înglobează ? Motivația nu trebuie căutată numaidecît în gelozia profesională, deși chiar epidermică fiind, ea nu trebuie exclusă cu totul : nu e puțin lucru ca cineva *să*-și lege numele de **un concept care revoluționează viziunea asupra unei culturi**. Motivația adîncă se află chiar în revoluția cognitivă pe care a produs-o ivirea conceptului. În strategia cunoașterii de sine a culturii românești, protocronismul oferă întîia oară o perspectivă conceptuală, or, chiar aceasta sperie.

Obișnuiți să gîndească raporturile noastre cu lumea ca pe o vasalitate față de Occident, mulți se văd dintr-odată puși în situația de a le reformula. Oameni care o viață întreagă au construit despre literatura română o imagine de provincie franțuzească văd astăzi cu uimire că, în realitate, ea n-a trăit niciodată provincial, ci a avut, pe de o parte, propria ei filogeneză, iar pe de alta, prin nu puține opere și prin nu puțini autori, a descoperit, pe cont propriu, în spiritul unui remarcabil automorfism, formule și tipologii literare, devansînd, prin Neagoe, barocul, iar prin Cantemir, romantismul. Or, acelora care și-au redactat cărțile în ideea că literatura română a imitat tot timpul, sforțîndu-se să se sincronizeze cu Occidentul, le este astăzi greu să admită un concept care le pulverizează pur și simplu «opera». Fiind conceput complementar sincronismului nu în opoziție cu el, cum s-au grăbit unii să înțeleagă, **protocronismul anulează ideea de sincronizare perpetuă**, care a îngustat atîta vreme viziunea asupra culturii noastre.

Dar întrebarea poate fi întoarsă și pe dos : cum se face totuși că și cei care contestă protocronismul disting în cîte o operă priorități românești ? Explicația se află în **natura** acestora. **Sint, în genere, priorități minore**. E mai puțin important că un scriitor a anticipat spațiul concentraționar sau a vorbit de timpuriu despre poezia tehnicii în raport cu faptul că un altul a anticipat barocul sau romantismul. Unele din intîietățile propuse din fuga peniței sînt chiar puerile (un critic a emis, în treacăt, ideea că Ioan Slavici este prin „Gura satuluiˮ predecesor al unui scriitor contemporan japonez), altele reflectă obsesii strict personale (erotice, de exemplu) sau dau curs unor preocupări marginale sau trecătoare. Cum conceptul de protocronism obligă la motivarea priorităților cu argumente multiple, nu doar estetice, ci și sociologice, asemenea priorități n-ar putea fi susținute. Cum s-ar putea demonstra prioritatea lui Slavici față de cutare japonez cînd, mai degrabă, opera acestuia e un fruct al propriei tradiții literare ? În acest caz, într-adevăr, Nicolae Manolescu ne obligă să comparăm para cu portocala. Deci, a reflecta asupra conceptului de protocronism e necesar mai ales pentru aceia care proclamă intîietățile în chip spontan. **Riscul provine din această spontaneitate, nu din utilizarea programatică a conceptului de protocronism, care obligă la rigoare și detaliu analitic**.

Pentru a lumina încă mai bine intersecțiile paradoxului de care ne ocupăm e util să ne întrebăm, de asemenea, la ce autori descoperă criticii care refuză protocronismul acte de pionierat. Așadar la cine ? La autorii de care îi leagă afinități adînci, structurale sau livrești, ceea ce înseamnă că a fi protocronic este un titlu important, dar le neagă în cazul autorilor cu care nu rezonează afectiv sau pentru care nu au organ de receptare. La autorii a căror operă a fost bătătorită în ultimele decenii de analiști și asupra pionieratului cărora tinde să se creeze, prin urmare, un consens ce scutește de efortul unei demonstrații proprii și diminuează riscul invalidării care pîndește cercetarea protocronică a unui scriitor rămas în con al umbră al investigației. La autorii moderni, îndeosebi avangardiști, intîietățile scriitorilor din secolele anterioare fiind trecute cu vederea sau afirmate cu o precauție nemotivată întotdeauna. Ov. S. Crohmălniceanu proclama catego ric intîietățile lui Tzara, Vinea, Voronca, Roll și Urmuz, dar nu ajunge să delibereze aici pînă la capăt asupra rolului de precursor al lui Arghezi în impunerea „noii sensibilități poetice religioase (...) în spiritul teologiei negative“, deși se ocupă de acest aspect esențial al poeziei arghezieneˮ **(Literatura română între cele două războaie mondiale**, vol. II p. 30 și urm.) și nici să facă așa cum ar fi fost firesc, din „pannismul blagian“ (idem, p. 326 și urm.) un unicat în poezia europeană interbelică. La critici, ceea ce luminează definitiv contradicția în discuție : o parte din criticii de azi cunosc mai bine critica românească de ieri (de la Radu Ionescu la D. Caracostea), decît literatura română în întreaga ei complexitate, de la origini pînă în prezent. **Or, identificarea anticipărilor nu poate fi obținută fără cunoașterea riguroasă a literaturii române și a marilor literaturi europene**. Dar, se pare, deziderațul călinescian de a citi autori, epoci și literaturi e, în ochii unora, utopie pură.

Desen de Raluca Slobozianu

Refuzul protocronismului în accepția lui definitorie pare a fi, pentru unii critici, singurul răspuns posibil la acest comandament : „A stabili intîietăți este în critică perfect inutil (mai ales cînd proba influenței nemijlocite lipsește)“ — spune Nicolae Manolescu în cronica la **Din clasicii noștri** —, păstrîndu-și, pentru liniștirea orgoliului profesional, o soluție-paleativ : **„a stabili relații de orice fel, afinități, este esențial“**, reductibilă la un nou elogiu al impresionismului. În fapt, criticului și nimănui altcuiva îi revine sarcina de a stabili proba influenței nemijlocite de care, în unele situații, nu avem deocamdată cunoștință.

În fine, ezitarea și refuzul deschis care vin din partea unor critici, de a conceptualiza anticipările, intîietățile, inițiativele, pionieratele, actele precursoare, înnoitoare și premergătoare printre descoperitorii cărora se numără ei înșiși, poate fără să-și dea seama, sînt și **efectul constiinței retardatare**, de care vorbește Edgar Papu, încă abil înrădăcinată în solul spiritual contemporan, asemenea piruiui, ea punîndu-și amprenta pe unele dintre exegezele artei românești. Teama de „inventivitatea sterilă“, de „tezism“, de „ridicol“ și „pretenții megalomane“, de „zarvă și gesturi stridente“ și de „aproximative cronologii conjuncturale“ provine din acel nefast complex de inferioritate de care s-a mai vorbit. Protocronismul, tratat programatic și realist, în cunoștință de materie și de cauză, amenință polimorfismul năucitor al conștiinței retardatare, complexul de inferioritate care poate deveni pentru unii culcuș desfătător, amenință ignoranța, prejudecățile amenință tendința de a parcela și mărunți literatura română și oferă în același timp specialistului premisele de a o evalua global și de a o situa, în spiritul adevărului, într-o universalitate. **O dezbatere completă despre unitatea culturii române nu poate face abstracție de acest concept, care îi este, de drept, pivotul.** Descoperirile protocronice, ale unor critici, nedorite de ei înșiși, căci, în textele programatice, îl resping, îl argumentează, și ele, legitimitatea, semn că adevărul iese la iveală chiar din pulpana celor care-l tăgăduiesc.

Constantin Sorescu

CARTEA DE DEBUT

POVESTIRE ȘI FLORI DE STIL

Hazardul editorial a făcut ca profesorului gălățean Teodor Parapiru să îi apară, înaintea volumului de debut*) cu proză „serioasă“, un scurt și inteligent roman polițist din buna tradiție a enigmei cerebrale și nespectaculoase a Agathei Christie și Georges Simenon. Iată-l astfel dînd cu bine o primă probă a **construcției** fără a fi trecut — în ordinea firească pentru tipul acesta de scriitor al cîmpiei dunărene — prin necesara probă a **povestirii**. Inversare care îl determină acum să-și subintituleze volumul — inițial de proze scurte — „roman“ și să-i caute o coloană vertebrală sau un fir care să lege povestirile într-un singur mănunchi printr-o convenție, dacă nu dintr-o reală necesitate epică interioară. Tînărul prozator procedează cu multă ingeniozitate, fără a reuși însă să convingă că este vorba într-adevăr de o construcție romanescă : el găsește o convenție de timp și spațiu — prin motivul călătoriei (povestitorii sînt într-o cursă Galați-Călărași) ; o „panglicăˮ de legătură — adică un șcaun „fermecatˮ, cumpărat de șoferul autobuzului, pe care cine se așează e dator să spună o poveste și, în sfîrșit, coloana vertebrală — o nespusă poveste a unui personaj situat mereu în pozițiile cheie ale volumului (deschidere, mijloc și final), personaj desfigurat de o întîmplare rămasă sub „pecetea tainei“ anunțînd, poate, adevăratul roman.

Rezultă o carte din vechea familie a „povestilor“ cuprinzînd **1001 de nopți, Decameronul, Povestirile din Canterbury**, mai aproape desigur de **Halima** și **Hanul Ancuței**, nu fără un aer sărbătoresc — utopic de șezătoare și iarmaroc vorbăreț unde povestitorii — mai toți țărani cu știință a vieții și meșteri la vorbă — desfășoară sub privirile naiv-incintate a celor ce-i ascultă, într-un ceremonial răsăritean al cuvîntului, imagini ale patimilor omenești. Locul hangiței sadoveniene a fost luat aici de acest șofer simpatic, dornic de a cunoaște întîmplările semenilor, poreclit nu întîmplător Lume Lume, un „filosofˮ în felul său, stăpînit de nevinovata manie a poveștilor. Că autorul e romancier sau povestitor contează deocamdată mai puțin decît măsura în care ne convinge de arta sa de prozator, iar Teodor Parapiru se anunță un scriitor dotat cu talent și ironie, cu simț și plăcere a vorbei, cu agerime a replicii, stăpînind cu naturalete dialogul și creionînd din cîteva linii chipurile personajelor, pîndit însă de primejdia „stilului frumosˮ. Ar fi fost de mirare să fie altfel la un scriitor născut în cîmpia Bărăganului, crescut la școala literară a dulcelui tîrg al Ieșilor și trăind lîngă Dunărea lui Fănuș Neagu.

Dincolo de cadrul convențional, cu interludiile sale ce nu depășesc pitorescul decît în final, povestirile au viață și creează o realitate verosimilă, alimentată în general de conflictul dintre mentalitatea țărănească a părinților și problemele noi ale copiilor aflați la oraș, deveniți muncitori, ziariști, judecători, ofițeri etc. Cap de serie, **Ninge pentru fiecare** prilejuiește autorului — pe lîngă hazul cam amar al bătrînului Alecu Arcă ascunzînd obida unui tată al cărui fiu, ajuns „cinevaˮ la oraș, l-a uitat — cîteva bune pagini de eseu prin discuția purtată de doi intelectuali asupra psihologiei țăranului. Mai puțin izbutită, superficială și supărătoare printr-o seamă de clișee, **Casa, porumbeii, Aluna și inima** e minată de sentimentalism, coincidențe fortuite și îngroșări caricaturale. Alte conflicte formează substanța epică în **Povestea unui pom roditor** — dramă a unui țăran nedreptățit construită pe o idee interesantă de psihologie a percepției, între parabolă și real — și **Dragoste cu personaje improvizate** (cam ieftin titlul), poate cea mai realizată piesă a volumului, unde povestirea are tensiune iar, dincolo de aplecarea spre senzațional, lirismul stăpînit al dragostei pădurarului amînteste de fiorul fantasticului lui Voiculescu. Distonează aici doar lunga introducere a țărancii moldovence, într-o vorbire adesea pretențioasă. „Pe-aici, parcă nu-mi vine să cred cînd văd cît se întinde cîmpia.. Și nu mă mai satur uitîndu-mă la tava asta de bucate cu toartele prinse tocmai de cer. Mă ia amețeala cînd mi-o închipui verde sau aurie de grîu. Și ninge cu un fel de furie și neliniște“) foarte asemănătoare pe alocuri cu stilul altor personaje și al autorului care literaturizează abuziv. Lirismul strident al imaginilor parazitează atunci naturaletea, altfel remarcabilă a narațiunii, dîndu-i un aer desuet de scriitură interbelică în genul prozelor lui George Mihail Zamfirescu sau Cezar Petrescu : „Rochia de mireasă a cîmpiei flutura pînă la orizont, ornamentată cu diamante și broșe de copaci înveliți în alb de sub care răzbăteau cozi negre împletite de sărutul ghețiiˮ etc.

Eliberat prin mai mult simț critic și ironie de această tentație a „decorăriiˮ și a intrigii neaparat „moraleˮ (dreptatea e întotdeauna a celor buni care știu și să învingă), Teodor Parapiru este un nume pe care, alături de Apostol Gurău, Galațiul îl dă ca pe o certitudine a prozei noastre tinere.

Alexandru Condeescu

*) **Teodor Parapiru : „Copacii de cristalˮ, Editura „Junimeaˮ.**

BREVIAR

■ **CENACLUL „POESISˮ, CONSTANȚA.** Sub conducerea poetului Florin Petreanu, cenaclul „Poesisˮ de pe lîngă Casa corpului didactic din Constanța s-a impus drept unul dintre cele mai prestigioase și eficiente „foruriˮ de acest gen, menit a oferi cadrul cel mai adecvat desfășurării activități culturai-artistice din orașul de pe malul mării. În acest context, colaborarea cenaclului „Poesis“ cu revista noastră se înscrie ca o inițiativă deja consolidată. De curînd, un grup de redactori și colaboratori ai „Luceafărului“ — Dan Laurențiu, Marius Robescu, Valeriu F. Mihăescu și Nicolae Ciobanu — au participat la acțiunile cenaclului constănțean în cadrul manifestărilor tradiționale de sub egida festivalului „Pontica“. Au avut loc întîlniri cu profesorii și elevi ai liceului „Mircea cel Bătrîn“ (între vorbitori, profesorii Valeriu Angelescu, directorul liceului, Ion Falter, Doina Pop), cu reprezentanții cenaclistilor constănțeni la adunarea anuală „Cenaclul cenaclurilor“, unde a fost prezentat și volumul de versuri „Vasul danaidelor“ de Ileana Jean). De asemenea, a fost vizitat Portul Constanța, avînd loc o întîlnire cu membrii echipajului de pe vasul Poiana, la care au participat și scriitorii constănțeni Constantin Novac, Artur Porumboiu și Eugen Vasiliu. Manifestările s-au încheiat cu ședința cenaclului „Poesis“, unde au fost decernate premiile primei ediții a concursului de creație organizat de cenaclul constănțean (președintele juriului, Nicolae Ciobanu). Cu același prilej, s-a prezentat un bogat program cultural-artistic la care și-au dat concursul Anca Tudor, balerină la Teatrul muzical, Elena și Titus Gurgulescu, actori la Teatrul dramatic din localitate, și grupul folk al elevilor liceului „Mircea cel Bătrîn“.

■ **„FOAIE LITERARĂˮ.** În îngrijirea competentă a profesorului Constantin Petcu, „Foaia literară“ a cenaclului „Al. Sahia“ de pe lîngă Casa de cultură a sindicatelor Buzău înregistrează cea de a treia apariție. Inițiativă demnă de toată lauda, cu atît mai mult cu cît „foaia“ se constituie într-o oglindă fidelă a semnificativei activități desfășurată de membrii cenaclului buzoian. În afara bogatului florilegiu liric, reținem tabletele **Textul** perpetuum **mobile** de C. Petcu și **Despre poezia patriotică** de Marin Ifrim. Semnalăm de asemenea prezența unui „nume nou“ Ion Iacob, cu un izbutit grupaj liric, din care citățm : „sentiment fulgerat / în cuvinte / liniștea se reazămă pe eroi / statui și morminte / tulnice de visare / chemă / orele patriei / spre soare“ **(Poem)**.

■ **„FRONTISPICIIˮ.** În cadrul rubricii din „Orizont“ astfel intitulată se publică prima parte a unei atente exegeze avînd ca temă **Despre tragic și eroic în creație** în viziunea lui Vasile Pârvan. Autorul, Simion Mioc, erudit și „metodologist“ cu măsură, supune unui lucid examen critic tema respectivă, propunînd disocieri dintre cele mai pertinente de tipul : „Idealul estetic, și nu numai estetic, al mărturisirilor din **Laus Daedali** este o clasicizare eroică a tot ce ne invadează ființa, a tot ce exteriorizăm : «E pregătirea caldă a sufletului pentru trăirea concentrată a viziunii revelate de pasiune». Astfel, cădem, după Vasile Pârvan, în «dramă» și «mimesis» fără orizont : «Poeții de drame au luat, ca și noi sănătorii în piatră, viața în formele ei văzute și mai înainte cîntate, nu viața în cuprinsul ei nevăzut și încă neturnat în forme».“

Cronicar

SĂLAJUL: UN PĂMÎNT CARE SE SPRIJINĂ PE OAMENI

Întîlnirile «Luceafărului»

MONOLOG SUB REFLECTOR

Nu m-am gîndit niciodată să scriu despre o întîlnire cu cititorii. Merg mult pe teren și știu că dialogurile adevărate se stabilesc fără martori, fără preparative și fără organizatori. Tipul clasic de întîlnire așezată sub lozinca „Tovarășii creatori sînt rugați să ne împărtășească din creația lor" personal nu mă mai păcălește. Poate că am îmbătrînit. Nu sînt sigură. Dacă n-aș fi acceptat să plec la Zalău, aș fi fost. Dar cînd la începutul lunii octombrie mi s-a propus să merg în Sălaj, am spus „da" ; ce-i drept, cu condiția ca întîlnirile cu cititorii să nu fie aranjate (convocator, întrebări scrise, aplauze etc.) ci, absolut democratic, să vină doar cine vrea : amatorii **sinceri** de poezie și proză, pe care să încerc să-i ajut (chiar dacă nivelul discuțiilor nu va fi ridicat) să-înțeleagă citeceva despre rostul literaturii și-al scriitorului. Nu-mi făceam iluzii dar nici scrupule : acolo unde există respect și bunăvoință (și-n localitățile din provincie există !) ieșirea în public nu înseamnă vulgarizare. Oameni de bunăcredință, plasați prin natura împrejurărilor departe de marile centre de cultură din țară, vor profita, (n-aveam nici un fel de îndoială) de prezența în mijlocul lor a unui scriitor. Cu astfel de gînduri și cu cîteva teme notate pe un colț de hîrtie am plecat, cu trenul de noapte, către Zalău. Eram bucuroasă. O bucurie aparte, care mă prinde întotdeauna cînd pornesc pe teren și care crește la cote amețitoare cînd locul acțiunilor este Transilvania. Cu mîinile așezate sub cap și cu ochii ațintiți în bezna care se vedea prin fereastră, am lăsat-o să mă inunde și să mă legene, în ritmul sacadat al acceleratului.

Reîntoarcere în paradis

Așteptam demult să merg în Sălaj. N-am fost niciodată acolo cu toate că sînt născută în Transilvania. Dar străină, zona, nu-mi este. Numele ei, împreună cu alte orașe și sate, au fost luate în geamantanele cu care părinții mei au plecat în refugiu. Scos, apoi, la lumină, i s-a făcut loc în casă și s-a integrat foarte repede în viața familiei.

Am copilărit printre amintiri. Peisaje pe care nu le-am văzut niciodată, oameni pe care nu i-am cunoscut niciodată, invocați în fiecare seară cu ochii închiși și cu palmele adunate, mi-au impresionat atît de puternic sufletul și memoria, încît legătura cu lumea care mă înconjura s-a întrerupt. Am crezut în trecut. Am nădăjduit ca odată să-i descopăr priveliștea în viață, să găsesc cărarea pierdută, pentru ca lunga absență din copilărie să se justifice. Și speranțele mi s-au împlinit. Am, oridecîte ori mă duc în nordul Ardealului, sentimentul — ciudat, poate, pentru cei care n-au plecat niciodată de acolo — că-mi descopăr identitatea, că ies din provizorat ca dintr-o piele de șarpe regăsindu-mă, într-un nesperat echilibru, la capătul celălalt al călătoriei, în mijlocul unui paradis : peisaje magnifice pe care le știu fără să le fi văzut vreodată, oameni pe care-i cunosc fără să-i fi întîlnit, „Lumea mea" cu care mă simt solidară, în care am neclintită încredere și-aș vrea să-i fac tot binele de pe pămînt. Pot să jur de pe acum : stridentă, pentru cei pe care îi voi obliga să o împărtășească, bătătoare la ochi și adeseori gălăgioasă, bucuria mea fără margini mă va înălța peste lume și voi pluti, prin magnifica lumină de toamnă, deasupra dealurilor scînteietoare ale Silvaniei, deasupra ogoarelor strivite de roade, deasupra Munților Meseșului peste care romanii n-au trecut niciodată, oprindu-și imperiala sandală la Porolissum, dincoace de Zalău. Toamnă ! Toamnă ca aurul Daciei libere, și eu zbor și într-o recunoaștere unanimă, prietenii mei din Zalău, pe care-i cunosc fără să-i fi văzut vreodată, mă vor saluta cu întrebarea aceea pe care oridecîte ori o aud, aș dori să mă curețe cineva de toate greșelile :

— No, dragă, ai venit ?

Dar primul, mi-a adresat-o un oltean : cu o mînă pe inimă, cu cealaltă transformată în drapel.

— Chiar așa ?

— Chiar așa, jură, și dă din cap cu maximă gravitate, încercînd să acrediteze ideea că dacă nu soseam cu trenul de noapte, soarta lui de activist al Comitetului județean de cultură s-ar fi încheiat.

— Sălajul este un loc uitat, spune. Plasat geografic înafara drumurilor principale din țară, acuză lipsa unor relații culturale temeinice, mai ales în ce-i privește pe scriitorii bucureșteni, așa că...

Dar sentimentala mea călăuză șezuse degeaba treizeci de ani în Ardeal. Mult mai repede decît aș fi vrut să se întîmple, aveam să descopăr că neșansa geografică a Zalăului, nu prezintă nici un fel de pericole pentru sălăjeni...

Dreptul de a purta epoleți

Vi s-a întîmplat vreodată, (toamna, să zicem, într-o după-amiază rece și monorită) pe cînd ședeați confortabil în prezidiul unei întîlniri literare (organizată „liber", la cererea dv.) doar cîteva clipe înainte să vi se acorde cuvîntul (mic discurs pe-înțelesul marelui public) absolut pe neașteptate în sală să se stingă lumina și, fără nici un fel de brutalitate, să fiți împins în fața unei ecran pentru radiografii ? Lepădat ! Acesta este cuvîntul, de haine, de piele și de bruma de oase, să vedeți uluit, pe peretele sălii, harta admirabilei dv. existențe : clară, distinctă cu variațiile de altitudine colorate deosebit ? Da, și în această delicată împrejurare, douăzeci-treizeci de oameni (doar cine a vrut, amatori **sinceri** !) să judece și să hotărască dacă sînele acela expus opiniei publice este de oarecare folos. Desigur, veți emite proteste dar... n-ați propus dv. măreața temă : „rostul scriitorului etc., etc., ?" așa că stați acolo în față, pe scaunul din prezidiu, și ascultați-vă diagnosticul. A ! Nu știați pînă acum că fișa dv. e publică ! Sperați că lumea e mare și identitatea dv. pierdută de luni pînă simțită și de la București la Zalău, ci numai duminica scoasă pe stradă, în haine noi ! Deșartă iluzie ! Cercetat ca recruții înainte de a fi luați în armată, apții de-o parte, inapții de alta, stați acum nemișcat și lăsați-vă măsurat. Uite : imaginea de ansamblu e bună (viață fără excese) doar în zona cordului, vai ! vai ! porțiuni de-a dreptul periculoase, contaminate de idealism. Negați ? Dar chiar în ultimul dv. articol publicat în chenar pe pagina întîi a unui săptămînal de literatură, maladia este vizibilă ! Nu peisajul, nu. În privința lui relatarea este exactă. Așa este, a fost un an agricol bogat și priveliștea toamnei încărcată de roade suportă orice metaforă, dar țăranii, țăranii aceia loviți de euforie în masă, de unde i-ați scos ? Ori nu știați că mii de studenți și elevi, muncitori și funcționari (ca să nu mai vorbim de armată) au plecat la culesul porumbului ca să sprijine CAP-urile rămase fără forță de muncă fiindcă țăranii au plecat la oraș ? Fiindcă știți de unde vin ei acum ? Din porumbul pe care țăranii dv. se pregăteau să-l culeagă cîntînd.

Daaaa ! Și desteptat ca dintr-o nevolnică letargie să strigați, (sînteți învățat, nu-i așa, că strigătele ajută). Numele ! Profesia ! Virsta ! Dar numele sînt nume obișnuite și profesiile sînt profesii obișnuite, nu, nu vă aflați în fața unui complot ci în fața celor pe care personal i-ați solicitat : cititorii din orașul Zalău ! E noapte, și afară și în sala de examinare și cei care vor să vorbească sînt tot mai mulți.

Autoportret în două mișcări

Deci : noapte de toamnă în prezidiul unei întîlniri. Plouă. Ferestrele încăperii sînt ude și vă reflectă imaginea : portret cu mîna la falcă. Și, absolut pe neașteptate, obturatorul memoriei se declanșează și pac ! aceeași imagine vă privește din ferestrele ude de ploaie ale Casei de cultură din Sighet. Sînteți în urmă cu doi ani, într-o sală tixită de lume, și alături de dv. în prezidiu, alți oaspeți dragi, sosiți de la București. Urma, ca și acum, să țineți un mic discurs despre literatură acolo, în fundul acela de țară unde creatorii erau, nu-i așa, apariții meteorice. Doar că în timp ce așteptați să vi se acorde cuvîntul (tocmai recapitulați în memorie poantele pe care le pregătiseți de-acasă) sesizați că ceva este în neregulă : în sală ? În atmosfera din sală ? Da, o anume atitudine a publicului pe care n-o mai întîlniseți pînă atunci niciodată : refractară, trufașă ! Era limpede că vorbele care se spuneau nu întruneau nici un fel de adeziune, de altfel vocea vorbitorului devenise între timp țipătoare, roșu de indignare (un coleg foarte pașnic) striga că nu este ascultat. Și-atunci : „Ce se petrece aci ?" ați rostit (citeodată sînteți foarte decis !) pe cine nu interesează literatura să plece ! Și v-ați ridicat în picioare, sperînd ca în felul acesta să determinați o retragere mai rapidă a golanilor care, în mod evident, se refugiaseră înăuntru de ploaie în vreme ce adevărații... dar, foarte veseli, ba de-adreptul impertinenți, indivizii vă priveau fără nici o rușine, drept în ochi, hotăriți să rămînă pe scaune. Da... și în timp ce micul dv. discurs plutea afară, în ploaie, și regretul de a nu vă produce la știuta dv. valoare vă inunda (ce dracu, doar nu veniseți o mie de km ca să tăceți !) auziți, aflați, de-odată, că derbedeii, huliganii care nu voiseră să v-asculte sînt, nici mai mult dar nici mai puțin — profesori (ultimele promoții) de română, de istorie și de filosofie de la universitățile din Cluj, din Iași și din București. „În practică ?" Da de unde ! Repartizați, la cererea lor, în satele de unde plecaseră și unde munceau, cu multă tragere de inimă și speranță, tocmai în meseriile pentru care se pregăteau. Chiar așa : se simțeau minunat în fundul acela de lume și nu voiau să le stricați tocmai dv. dispoziția. Doar vă chemaseră din București ca să le fiți de folos, pe ei voiați să-i școlarizați ? Abia ieșiseră din facultate ! Sau vă închipuiați că cineva îi împiedica să citească revistele literare și cărțile care se tipăreau ! Ce dacă locuiau în Borșa sau la Ieud ! N-aveau voie să scrie ? Să organizeze cenacluri și întîlniri literare, sesiuni științifice și chiar cercuri de creativitate școlară (știați cuvîntul ?) unde copiii țăranilor maramureșeni urmau să deprindă tehnicile poetice și chiar să scrie ? Bănuiseră ei că la București prejudecata provinciei face victime, dar nici chiar așa... Deci, renunțați la discursuri și hai să vedem împreună ce se întîmplă cu literatura fiindcă diletantismul ia proporții de masă și la „centru" și în...

Există provincia Zalău ?

Provincia de pe Iza. Și-acum, provincia din Zalău ! Alt „fund de țară" unde urma să aduceți puțină lumină și... alți profesori de... alți absolvenți ai... alți specialiști în... care ceruseră să se întoarcă acasă, care găsiseră porți deschise acasă, (Muzeul de istorie din Zalău și-a format un grup de cercetători care la numai cîțiva ani de la absolvire au „pe mîna lor" săpăturile arheologice de la Porolissum, fondul de documente istorice și fondul de carte veche din arhiva orașului, publică articole cu descoperiri senzaționale în revistele de specialitate din țară, tipăresc cărți, scot propria lor „Acta musei Porolissensis" și prezintă comunicări la sesiunea istorică anuală care adună în Zalău toată floarea „vechilor" universități) care munceau ca acasă (cu dragoste și în liniște, doamne, cîtă mai liniște !) și, firește, propășeau de-odată cu provincia lor în care se simțeau, și ei, minunat (MI-NU-NAT !) pentru că erau mulți, solidari, trăiau cu rost și determinau un climat de cultură în care valorile erau... ei.

„Dacă cercetările noastre sociologice nu s-ar afla în vacanță (Nu vă temeți, nu sînt cuvintele dv. ei au auzit de materia aceasta în facultăți) falimentul provinciei s-ar fi declarat demult, cu probe și martori, trăgînd după el tot cortegiul ridicol de acțiuni cultural-distractive moștenite din epoca analfabetismului. Descinderea creatorilor acoperiți de galoane în orașele de provincie (nu vă supărați, nu-i așa ?) este la fel de penibilă ca sălile adunate cu sarcină culturală și învățate să aplaude. Județele țării au absorbit masiv, forță tînără, intelectuală, publicul docil, al provinciei, a ieșit demult din pasivitate, inițiativele, chiar și în domeniul culturii, pot să apară oriunde, fără certificate de naștere semnate la București. Dacă „politica" literară nu va ține seama de transformările petrecute, de noua structură a publicului cititor de literatură, programele ei (cărți, reviste, cenacluri) vor deveni desuete și anacronice. În orice caz, noi am terminat cu firitiseala. Chiar cu riscul de a stîrni, uneori, iritarea, (nici dv. nu faceți excepție) rostim adevărul și ne solidarizăm (avem diplome, nu-i așa ?) cu valorile."

— Numele ?

— Ioan Moldovan.

— Profesia ?

— Procuror. Absolvent al Universității din București.

— Aaaa !... dar în privința iritării... sau arată portretul dv. reflectat în fereastră așa ceva ? Imaginea dv. silitoare care scrie și scrie cu o conștiinciozitate exemplară părerile, ideile care se emit ? E timp bun de cînd aplecat deasupra paginei de hîrtie (cerută cu multă energie) scrieți. Vreți să notați tot, dar absolut tot, să înregistrați cu maximă fidelitate opiniile acelea exprimate cu atîta îndrăzneală (sînt chiar părerile dv. rostite în fiecare dimineață și seara sub planumă !) și atît de justificate (le dă mîna, dacă nu stau în București !) înțelegerea atît de pătrunzătoare a rostului scriitorului (parcă ați mai auzit undeva de subiectul acesta ?) Așa că, ce iritare ? De unde ? Recunoștință, da, acesta este cuvîntul, ba chiar bucurie (BU-CU-RIE !) că tocmai dv. ați avut șansa, cinstea, norocul ca în după amiaza aceea ploioasă (ce dacă !) pe cînd ședeați în... pe cînd urma să...

Vi s-a întîmplat ? Nu ? Atunci cereți o întîlnire cu cititorii în Zalău. Căutați-l pe procurorul Ioan Moldovan, atît e destul, că pe ceilalți o să-i aducă el. (Unul și unul : Grad Cornel, Goia Ioan, Doru Goron, — ca istorici, Iuliu Suciu, Ion Pițoiu, Gheorghe Pop — ca filologi, Silviu Săvan și Ioan Ardelean ca tehnicieni și...) Duceți-vă ! Duceți-vă neapărat în Zalău ! Dar înainte măsuți-vă tensiunea și cercetați-vă, cu atenție, inima.

Sînziana Pop

Oaspeții de la „Luceafărul" alături de gazdele sălăjene la Porolissum

Ia începutul lunii octombrie, în cadrul Decadei cărții în județul Sălaj, un grup de redactori și colaboratori ai revistei „Luceafărul" s-au deplasat la Zalău. Aflați pentru prima dată în acea zonă a nordului Transilvaniei au fost profund impresionați de frumusețea inegalabilă a peisajului, de înfățișarea civilizată a satelor și, mai presus decît toate, de omenia profundă a celor pe care i-au întîlnit. Români, maghiari și germani, solidari în ideea de muncă și bunăstare materială, asumîndu-și cu curaj și responsabilitate sarcinile de producție, uniți în numele binelui și gata oricînd a-și întinde o mînă de ajutor, cetățenii Sălajului au constituit rostul și valorii lor în lumea României socialiste, îmbogățind patrimoniul național de cultură tehnică și umanistă cu contribuții atît de importante încît fosta provincie cu tot cortegiul ei de plictis și monotonie a rămas în albumele de fotografii. „Iradiate" de această realitate, paginile de reportaj tipărite mai jos reprezintă numai cîteva din impresiile profunde pe care deplasarea redactorilor revistei în județul Sălaj le-a determinat. Le închinăm Conferinței Naționale a Partidului, în semn de omagiu pentru împlinirile omenești pe care orînduirea socialistă le-a fertilizat.

CĂLĂTORIE PE VERTICALA UNUI TEMPLU

Este inadmisibil ca reporter să nu călătorești în ținutul Sălajului. După cum, dacă te respecți, nici ca turist. Iar dacă alegi, ca anotimp al acestei visări, toamna — sezonul fabulos care „fabrică arome" (cum ar spune Gongora) atunci cu greu îți vine a găsi termen de comparație chiar și în nestematul Maramureș.

Sălajul este un templu „al cinstei neîntinate", cu „dulci alcătuiri" care, de-a lungul veacurilor, „d-o mînă sfîntă fost-au ridicate". Este mina oamenilor vieții imprejurul acelei osii a lumilor, numită munții Meseșului ; mina meseșenilor. Făuritori de istorie milenară și întemeietori de vetre intrate în legendă, sălăjenii de azi sînt expresia cea mai elocventă a sănătății morale și a inteligenței poporului român.

Amintindu-mi de „abecedarul" ființei noastre, în care un mare gînditor insera adevărul că : „eternitatea s-a născut la sat", am încercat o scurtă călătorie în acest templu-matrice, cu emoția benefică a descinderii în satul meu natal.

Există, în satele sălăjene, două „inele de vîrstă" ale umanității ; mai fiecare casă a nenumăraților Pop, Meșean, Pușcaș, Gligor și Ionuțaș este așezată pe temelii dacice. Săpăturile scot necontenit la iveală vetre, cuptoare, temelii de colibe ; cîmpiile verzi au subjugat zidurile, iar timpul le-a investit cu patina simbolurilor noastre fundamentale. „Inelul" de astăzi al virstei țărănești din Sălaj, înglobînd în sine straturi de civilizație, dăinuind sub pecetea unor suferințe nedrepte, are splendoarea lucrului așezat și trainic. Civilizat și activ, adăpostind în vatra lui oameni de naționalități diferite pe care provocările defăimătoare (active și odinioară și astăzi, în afara hotarelor țării) nu au reușit să-i dezbine, satul sălăjean așează aceeași piine dobîndită prin trudă și pe masa românilor și pe masa maghiarilor. Am înțeles, cred, esența frăției lor, sensul înțelepciunii și neasemuitei lor frumuseți morale.

Iată-l, bunăoară, pe acel sfînt bătrîn din Buciumi, Papiriu Pop, ale cărui drumuri, într-o vreme, se hotărniceau la Viena, la curtea împăratului, și la Sibiu, unde regele României i-a cerut să mănînce mere vechi, „oltonite" și făinoase. Pentru el, mare pasionat al livezilor, faptul că acesta s-a oprit în dreptul coșurilor sale cu Golden, Parmen și Jonathan, reprezintă un prag al recunoașterii supreme a strădaniei sale. Căci toată viața a trăit între pomi, într-un eden născut din conștiința propriei sale valori. A construit siloz cu pereți dubli, în stilul termelor romane, a construit un spital pentru păsările, a îmbunătățit solurile, a dialogat cu mierlele și pițigușii. Papiriu Pop, ajuns la virsta de aproape 90 de ani, este între acei care, vorba poetului, „rup din ei înșiși și nu se mai sfîrșesc".

L-am cunoscut apoi, într-o oprire de cîteva minute, pe acel legendar vraci din Șimleul Silvaniei, rob al științei și creator al unui nou tip de erou în medicină: doctorul Pușcaș. Cunoscut pe toate meridianele, vorbind despre Dallas, Paris sau Tokio în termeni de familiaritate locală, acest sălăjean emblematic este, cu înțelepciune și generozitate, un stîlp de granit al lumii Silvaniei. Așa după cum tatăl său, Vasile, și mama sa, Iuliana, înnobilează la Trăznea fericirea de a trăi Acasă, în pace și siguranță.

Oamenii Sălajului, înțelepți și generoși, inteligenți și profunzi ; căutători de orașe romane, ca istoricul Alexandru Matei ; întemeietori de muzee ca profesorul Vasile Lucăcel; creatori ai unui univers industrial de competitivitate mondială, riguros și de înaltă tehnicitate, ca inginerul și omul de cultură, distinsul Nicolae Maer ; păstrători ai pledoariei și persuasiunii de la prima vedere, în stil neaoș ardelenesc, ca avocatul Eugen Meșean, omul care se simte oriunde în țară la fel de bine și de liber ca pe propria lui străduță ; alături de doctorul Popdan, de profesorul Bulugea, de chimista Oros, de poeții Pițoiu și Ardeleanu, de procurorul-prozator Moldovan, de profesorul Suciu, adevărat Mecena local, de cercetătorul Deac...

Țară a Silvaniei meșeșene, tărîm de elixiruri izvorînd încă dinainte de întemeierea orașului roman Porolissum, Sălajul are astăzi un chip la fel de nobil ca în cele mai glorioase epoci din istoria sa. Căci nu întîmplător, pe cel mai înalt deal din Guruslău, se înalță spre cer o coloană a recunoștinței fără de sfîrșit față de Mihai Viteazul, unul dintre vizionarii care ne-a apropiat mai mult de noi înșine, ajutîndu-ne să ne cunoaștem mai bine forța creatoare, eroismul în luptă, înțelepciunea și unitatea indestructibilă. Un drum în Sălaj este o călătorie pe verticala unui templu.

Ion Longin Popescu

FERESTRE DESCHISE SPRE LINIȘTE

Pentru că pe Tamas Gy. Bodor (șef de secție) îl cunosc de-o viață, (simpatizăm cu „Dinamo" de cînd ne știm), iar Jozsef Varga (redactor-șef) este fost brașovean, (brașovenii se recunosc după zîmbet) masa rotundă planificată în redacția ziarului „Ifjumunkas" n-a mai avut loc. Cînd umăr la umăr și duminică de duminică suferi și strigi împreună în libertatea asurzitoare a unui stadion, cînd pe scaunul de redactor-șef al unui ziar scris în limba maghiară șade un băiețandru care-ți zîmbește cît o latifundie de lumină (am mai folosit comparația aceasta, dar tot pentru brașoveni, așa că nu mă sfiesc s-o repet) e foarte greu să vorbești „rotund". Mai ales că Gergely Tamas (redactor pagină culturală) sprijinindu-și din toate puterile timiditatea pe lentilele dilatate ale ochelarilor spune, cu o voce plăpîndă și în cadențe de ralentando, lucruri pe care le știu. Într-adevăr, nu sînt în situația vizitatorului, căruia un custode să-i arate cu bățul raritățile din muzeu : pagina culturală a săptăminalului pentru tineret scris în limba maghiară are aceeași structură ca toate paginile de cultură din presă, (grafica este exemplară !) iar suplimentul artistic, foarte asemănător cu cel al revistei „Luceafărul", face eforturi mari să găzduiască, (în selecții valorice, fireste) fluviile de poezie (nu chiar strălucită ! soune redactorul șef) care curg prin Poșta Redactiei. Poeți imberbi (elevi, studenți și foarte mulți muncitori) zîmbesc din fotografii retușate, unei glorii pe care cred că au și apucat-o de poale (vezi și „Luceafărul") semnînd, cu autograf, grupaje de versuri pline de stîngăcii și avînt. Dar (cîtă geografie comună într-un singur cuvînt) tot suplimentul „Ifjumunkas"-ului a găzduit debutul scriitorilor : Szilagyi Domokos, Farkas Arpad, Kenez Ferenc, Egyed Peter, Gal Eva Emese, Sócs Kalman (poeți) și Kali Istvan, Varga Gabor, Gyorffi Kalman (prozatori), autori a două, trei și chiar patru volume, premiați de revistele literare, de Uniunea Scriitorilor și de Comitetul Central U.T.C., așa că redactorul-șef și colaboratorii săi de la secția culturală au toate motivele să se bucure că la „Poșta Literară", într-o dimineață de iarnă sau, poate de primăvară, tirajul abia ieșit din maxilarele rotativei ducea, în toate județele unde există cititori de limbă maghiară, NUMELE unui poet.

Nu, nu mă simt deloc în redacția de la „Ifjumunkas" ca în sala unui muzeu. N-am auzit chiar de toți scriitorii pe care Tamas Bodor mi-i scrie cu majuscule ca să le pot retranscrie numele corect, dar pe Szilagyi Domokos l-am citit, cred că este un mare poet și marii poeți au forța să deschidă ferestre prin care privelistea unei spiritualități colective să se vadă, de-odată, ca în tablourile flamande, unde pictorul stă cu spatele, în prim-plan, iar lumea cu fața, în perspective deschise, care încau toate formele de relief. „Chiar ! Ce-ar fi dacă am vorbi despre poezia lui Szilagyi Domokos ? (îmi trece prin minte), ar fi mult mai interesant decît să întreb dacă cotidienele maghiare din țară au și ele pagini de cultură, ori, dacă publică poezie, fiindcă o să aflu, că da, au, la Cluj, Satu-Mare, Tirgu-Mureș, Oradea, Timișoara, Sfîntu-Gheorghe și că da, publică. Dar „ziarul nostru nu-și propune să îndrume mișcarea culturală a tinerilor, ci s-o urmărească îndeaproape", îmi spune Varga Jozsef și renunț să mai discutăm despre Szilagyi Domokos... Și-atunci întreb de cenacluri, și bine fac, fiindcă aflu ce nu știam pînă acum, că în toate centrele studențești cu institute de predare în limba maghiară, funcționează cenacluri puternice unde vocile „în formare" (atunci cînd e vorba de creația proprie) sînt „partituri solistice" aplaudate la scenă deschisă cînd în cauză este literatura publicată în reviste și cărți. Și nu numai Clujul (cenaclul „Gaal Gabor"), are îndrăzneala aceasta, ci și orașe mai mici, ca Odorheiul Secuiesc, Tirgu-Secuiesc și Sfintu Gheorghe, unde bibliotecile teritoriale sînt adevărate focare de propagare a literaturii maghiare tradiționale, catalizînd un curent de opinie culturală fermă și pertinentă, chiar și-n ce-i privește pe scriitorii contemporani. O întîlnire recentă a lui Tamas Bodor la Odorhei e de natură să acrediteze imaginea „furcilor caudine", ridicate de public oridecîte ori este vorba despre poeți.

— Chiar toți ? spun.

— Nu. Nu toți. Experimentele de avangardă, expresionismul, reactivate fără nici un succes.

— Și ce merge ?

— Reportajul, rupe! rostesc într-un singur glas onorabilii mei interlocutori și mă dezbrac de pulovărul meu cît o oaie, care de-odată îmi ține prea cald.

— Reportajul ? Cum așa? Cenușăreasa a ajuns la bal ?

— O, doamne, înafara scrisorilor prin care primim poezii și care reprezintă majoritatea, celelalte se referă numai și numai la reportaiele pe care le publicăm în gazetă și cărora li se măsoară cu micrometrul cantitatea și calitatea adevărului, spune Varga Jozsef, redactorul-șef al revistei, cu o satisfacție care mă scutește să mai întreb.

— „Și ?"

Nici un și ! Unul dintre comandamentele foarte tinerei conduceri a ziarului „Ifjumunkas" este să-și respecte cititorii furnizînd informații exacte, argumentate, responsabile. (Numele revistei „Flacăra" intră foarte ușor în discuție și sîntem cu toții de-acord că „metoda" practicată acolo a împins reportajul spre cote de la care nu se mai poarte abdica). Dealtfel, unul din campionii genului, Molnar Lajos, face parte din colectivul redacției și cartea lui, „Donki Akos", după chiar expresia redactorului-șef Varga Jozsef, a rupt ! (Nu există întîlnire a redactorilor revistei cu cititorii în București sau în țară unde cartea să nu revină în discuție și autorul să nu fie solicitat).

— Faceți și Dv. teren ?

Ride. Ce l-ar scuti ? A plecat de atîția ani din Ardeal dar imaginar tot acolo trăiește, așa că se deplasează și singur, și cu „Revista Vorbită" a ziarului, un turneu de spectacole și dezbateri cu profil cultural.

— Vine lume ?

— Vine ! Cu toate că prețurile biletelor s-au pipărat; dar ne străduim să alcătuim programe deschise, pentru toate gusturile și, mai ales, pentru toate sufletele. Concurența e mare.

Teatrele maghiare din țară au repertorii foarte bine alcătuite, trupe bune, fac pretutindeni turnee și numără foarte mulți abonați. Și mai există „Mișcarea Casele de Dansuri" (chiar așa se numește) o inițiativă de dată recentă, dar care se bucură de mare succes. Au declanșat-o studenții. Este o acțiune de recuperare a folclorului tradițional prin campanii organizate în sate, soldate cu lecții deschise, în casele de cultură, unde poate să vină cine vrea.

— Chiar și eu ?

Redactorul șef al ziarului „Ifjumunkas" ride. Nu. Nu pentru că ar trebui să mutăm acele timpului prea în urmă, ca să dansăm împreună, ci pentru că la Brașov dansurile populare se învățau pe sub Timpa, amestecate, în jocurile copiilor, și cînd oamenii au o copilărie comună în loc să facă mese rotunde, rid. Chiar spun :

— Despre ce să mai ridem ?

Dar știu c-au rămas o mulțime de lucruri, de acțiuni culturale, de realizări culturale, de concursuri și de medalii, de premii și diplome, semnalate conștiincios și cu bucurie reală de redactorii de la „Ifjumunkas" la capitolul vieții spirituale a tineretului maghiar, știu că Teatrul de buzunar al ziarului, pus pe roate la Cluj din talentul și din inițiativa unui tînăr zugrav, joacă cu casa închisă și se deplasează la cerere oriunde există dragoste pentru teatru și poezie aleasă, indiferent că e vorba de Blaga sau de Petofi, știu că cei mai buni artiști din generația tînără de plasticieni (sculptorul Kocsis Elod care a participat cu lucrări premiate și la tabăra de la Măgura, și la Răsinari și Zalău) și admirabilul grafician (și animator) Szilaghy Zoltan) sînt nume „alese" între colaboratorii redacției, știu că... dar spațiul reportajului meu se apropie de sfîrșit (simt, reporterii, simt căderile de cortină) așa că, regretînd amarnic că n-am izbutit să organizez o masă rotundă ca lumea la „Ifjumunkas", zic : servus Bodor Gy. Tamaș, bună ziua Gergely Tamas, la revedere tovarășe redactor-șef, Varga Jozsef, și nu uitați : aștept să mă invitați sub Timpa, la dans !

Sz. P.

ion iuga

Sub semnul întrebării

Cine-mi întunecă drumul
la vîrsta din crucea izvoarelor
cine sapă tranșee cu coastele mele
și cine se pudrează cu făină de oase bărbătești

cine se rostește în vocea mea
cînd am puterea iubirii
și desenez chipul femeii visînd cu fereastra deschisă
cine-mi otrăvește gura și-mi leagă maxilarele
cum dinții unei pocnitori

cui îi e frică de visele mele tinere
de pielea mea catifelată de sărut
și obrazul meu de duminică
pe cine înspăimîntă

beau vodcă și mingii părul
mai brun decît noaptea
și iubita îmi ține capul sprijinit de sîni

cine ne întunecă drumul cel tînăr
printre sîrme de telegraf împovărate de păsări

Meci de box

Cad alungite-n ring și mor
multe-adevăruri spartele oglinzi
fluieră tăcerile arbitrii
și-adună în batiste dinții lor

aplauze bolnave chipuri de țigări
în corzi de fier ideea spînzurată
pe dușumea doar umbra unui pumn
pe-un steag de sînge un urs cu lanț în nări

cine sapă disperare în mine
și gropi de gol sub pașii mei

drumul meu tînăr n-are opreliști

matei vișniec

Înțeleptul la ora de ceai

Înțeleptul privea adînc
de-a lungul linguriței argintii
de-a dreptul în cana de ceai

ce se vede acolo, striga mulțimea
adunată în fața ferestrei
liniște, striga înțeleptul
văd un punct lucitor, o încăpere discretă
în care locuiește materia, acum
o văd toată, în întregime

trecătorii se urcau pe fereastră se rostogoleau
în camera udă și întunecată se urcau
pe înaltul pereților și se rostogoleau
în cana de ceai se aruncau în lichidul gălbui se
înecau acolo bolborosind agitîndu-și
mîinile subțiri

înțeleptul privea nemișcat în adîncul
cănii de ceai își umezea ochii
și striga tulburat spre strada pustie :
chiar acum
se vede sîngele lucitor al materiei
cum se ridică la suprafață

Ce mult m-am gîndit

M-am gîndit la pasărea cu gîtul roșu,
ah, ce mult m-am gîndit
și ea, nu, n-a venit

și la tine m-am gîndit, bestie tristă,
și tu ai trecut prin fața ferestrei mele
și nu te-ai oprit

ori te-ai dus în grădinile cîntărilor
ori mai bine m-ai lăsat singur,
suavă închipuire, nemernico

Mîinile mele

Ce greu să ai prieteni
mai ușor sapi fîntîni
întunecate
strîngeri de mîini

cînd naște izvorul
lumina-n săpător
inima-ntîlnește
aib Săgetător

și aerul inundă
tăcere de stele
în cel ce jurase
pe mîinile mele

Sfîrșit de veac

Numai nopțile coboară-n om
riu negru fără odihnă
undeva s-a sfărîmat chipul zilei
sub potcoava hergheliilor negre

pașii omului lasă hrube
energiile în oasele lui
platoșe în adormire

neliniștit sfîrșit de veac

Artă poetică

Într-o furcă de rîu
cum se ceartă o pustiu
frați de mamă între ei
unul paltin altul tei

– să te văd la vîrf uscat
trupu-n două despicat
la șolduri putregăcios
că nu-mi poți fi de folos

– meșteri mari cînd mă cioplesc
icoană mă-nchipuiesc
și în oameni mă numesc
liniște de gînd ceresc

Starea din mine

Dacă-mi ascult inima ca pe un mugur
în palmele inverzite de tinerețea lerbii

palmele acestea obosite
înalță coala albă pe cer

ce să caut în albul pomilor
pe calea izgonită de muguri

---

eri m-ai tîrît cu grumazul
prin cioburile mărunte ale ferestrei mele
prin care te-am pîndit și te-am deslățat

Lupta dintre elemente

Pompa de apă se lupta
cu automatul de limonadă
ziua se lupta cu degetul meu arătător
și literele se luptau între ele
rotindu-se în gura plină de riduri

se înroșeau grumazurile soldaților
pocneau ferestrele și se revărsau lucrurile
prin grădini și peste visătorii homunculi
o, ce minune, ziceau Empedocle și Diogene
cuvîntul înțeleptului se împlinește

trecătorii se izbeau de arbori pălăriile
se rostogoleau pe codarim dîrele negre
ale visului dama de caro calul și turnul
cele zece cifre abatele Macabeus toate
se dovediseră a fi reale

plină de înțelepciune este lupta dintre elemente
ne spunea atunci
sergentul

O tragere cu arcul

Trage în mine, îi spuneam, trage în mine
sînt aici, pe acoperișul orașului

el trăgea și săgeata mă lovea în picior
i-o întindeam și-l rugam : mai trage o dată

el trăgea și mă nimerea drept în umăr
eu îmi scoteam săgeata din umăr
și alergam după el îi spuneam ai greșit
mai trage o dată

el mă privea rugător mă vedea
furios și înrăit își încorda arcul
și mă țintea în urechea dreaptă

minciună, strigam eu, o mare minciună,
oare nimeni nu mă poate ținti în inimă
sau în frunte, bastarzilor

mă repezeam la el îi acopeream gura
cu palma mea neagră și-i urlam în ureche
bastardule, uită-te la mine cînd lovești
prinde cu putere de coarda arcului
și ține-mă în inimă

el mă țintea cu mîna tremurătoare
și săgeata zbura mult deasupra mea
înfigîndu-se în inima calului meu
pe care îl iubeam
și care nu era vinovat

teodor bulza

Lumea

dacă ar fi avut curaj, Coșa s-ar fi dus din sat, oriunde, să scape de liniștea ce-l măcina întruna, să lupte cu viața adevărată, cum i se părea că ar fi orașul, să se bucure de tentațiile urbei, de teatru și cinema și restaurant și femei, el care avea obiceiul ca iarna, în preajma sărbătorilor, cînd se tăiau porcii și crăpau nucile pe polița podurilor, să-și caute prietenii din Timișoara, să le aducă bunătăți, cîrnați și ouă și plăcinte, iar ei îl pofteau în vizite, la domni și doamne unde chefuiau și dansau, jucau cărți și biliard ; era bărbat arătos, cu oase zdravene, purta mustață, părul, negru ca fumul, și-l peria și-l tundea la bărbierii din Cetate, pe prețuri umflate, se îmbrăca în frac, pe cap își punea joben, pe braț îi lenevea un baston cu mîner auriu, încălța pantofi lăcuiți, și la concerte și și la petreceri, atrăgea simpatii și ochi dulci, valsa cu talent, asta și pentru că la școala normală învățase și muzică și dans, iar ca dascăl instruia elevii pentru serbări, femeile îi alunecau pe brațe, el le mîngîia cu privirea stranie a ochilor săi albaștri, nu se rușina deloc, și nici nu era cazul, de gelozia soților, ei înșiși căutînd bucurii sentimentale pe alte cărări, avea puterea de a aștepta provocările femeilor, le stîrnea cu discreție, simțea că apariția sa din lumea proștilor va surprinde și va deschide și cea mai zăvorită inimă, mulțumindu-se uneori și cu atît, cu dorul și regretul pe care le provoca, alteori găsind dimineți liniștite, tainice, pentru a se desfăta în camera hotelului „Trompeta de aur" de lîngă Piața Domului, unde țîșnea un izvor cu apă minerală și unde, din ceas în ceas, tresărea la clopotele bisericii ; trăia, atunci, o ură întreagă față de satul care îl aștepta, îl și chema ca o nostalgie, ca imaginile duse ale anilor cei tineri ; avea în cameră băuturi fine, sandvicuri cu icre de Manciuria, felii de torturi, nu uita să ofere cadouri „ilustratelor" sale cunoștințe, cum le numea în sinea sa, coloniale și cercei și brățări fabricate în străinătate și procurate de la evreii din Arad ; Coșa era generos în cele două săptămîni de vacanță a Crăciunului, umpla numai cu bîrja, servea masa la Spiel-Uhr, unde-și mîncau timpul și cîțiva artiști, scriitori, pictori, muzicieni, doar că el n-avea nimic cu ei, ședea singur ori cu cîte o cucoană dispusă să apară în public, dădea bacșișuri grase, încît chelnerii se înghesuiau să-l slujească, îl știau client rar și bănos, bănuiau că ar fi diplomat sau spion, artist, nu, pentru că nimeni din obișnuiții localului nu-l salutau, îl priveau curioși, făceau liniște cînd apărea în ușă și vedeau cum era întîmpinat, îl conducea cu privirea pînă la o masă, întîmplător rezervată, apoi reluau discuțiile sau certurile, nu se mai sătura de trîncănit, sorbeau cafeaua, șvarțul, cîte un ceas, se îndemnau cu greu să bea, iar cînd se apucau de vinuri, îi prindeau zorile, se îmbătau, cîntau, se împăcau, ceea ce îl făcea pe Coșa să se mire cînd mai aveau vreme de artă și din nou nu uita de unde venea, așa încît, ca orice țăran, socotea că „așa-i viața de artist, noaptea vesel, ziua trist", credea că mintea acelor oameni e mereu tulbure, îi era ciudă că ei scriau cărțile de școală și că poeziile lor se recitau la serbări ; fuma țigări de foi, tot cu mărci străine, era în stare să tacă ceasuri nesfîrșite, să pară un domn desăvîrșit, educat la școlile englezești de maniere elegante, mulțumea chelnerilor printr-un zîmbet încolțit sub mustață, atunci îi împrospătau paharele, el citea cu detașare meniul, nu pricepea ce se ascunde sub denumirile inscrise pe listă, ar fi încercat și alte preparate, dar cerea invariabil „specialitatea zilei" ; i se aducea mereu altceva, scump și gustos, numai că niciind nu se sătura cu ceea ce minca la bîrt, încît în camera sa de hotel ajungea flămînd, nevoit să îmbuce din cîrnații ascunși în valiză și din piinea uscată aflată tot acolo, să nu le afle camerista și să-și dezvăluie identitatea de țăran venit să se distreze la oraș.

Timișoara, strada sau localul, ardea mocnit a război, ziarele scriau că Europa se clatină, în fabrici erau greve ; a văzut și el demonstrații, chiar de la balcon, alături de o mai veche vizitatoare de dimineață, iar în Piața Domului au năvălit tineri cu arme — era într-o vară, în vacanța mare —, care, după ce s-au așezat pe gazon, stînd pe spate, au tras focuri intermitente sau în snop împotriva vedeniilor atîrnate de bolta cerească, să le sfarme ; cîntau și fluierau, scandau lozinci în contra altor națiii, acostau și dezbrăcau trecătorii, unii intrau în curțile ascunse sub porți masive, de stejar sau fier forjat, căutau tabelele cu locatarii, sunau la ușile detectate ca fiind ale dușmanilor, găseau gazdele, prunci sau maturi sau babe, nu importa vîrsta sau sexul, voiau ca, laolaltă, să-și bată joc de lumea adunată de istorie în Timișoara, ei, majoritatea liceeni, mai mult cu idealuri erotice disimulate și nu cu gîndire temeinică, amăgiți și înfierbîntați de sloganurile unor inși avizi de glorie și de putere, dînd vina relelor rînduite de vremuri pe acte nu întotdeauna premeditate ; el, Coșa, care nu înțelegea pricina zăpăcelii liceenilor și studenților, credea că fug de carte și de muncă, se agățau, ca aceia care se îneacă, de snopii de cuvinte frumos meșteșugite care îi îndemnau să pună umărul și să nu-și cruțe viața pe altarul patriei amenințate de scufundare : de-i întreba ce-i patria, mucoșii din piață ar fi reprodus fraze din cărțile lor sfinte, de buzunar, călăuzitoare, i-ar fi azvîrlit țărînă în ochi și l-ar fi zdrobit în bătăi, cu patul armelor și tocul cizmelor, l-ar fi pus să-și înghită sîngele și papionul de circumstanță ; și în cercurile pe care le frecventa a auzit crîmpeie de discuții cu teme asemănătoare, dar nu s-a amestecat, rostul său la oraș nu era unul politic, ci un refugiu existențial, o oază de fericire în viața lui monotonă ; odată, doctorul Șurianu, în casa căruia se afla adesea, a încercat să-l convingă să se cuibărească și el la flacăra ideilor multe și confuze care bîntuiau cugetele derutate și permiteau anarhiei să stăpînească teritoriul conștiințelor.

—„Domnule profesor, așa i se zicea lui Coșa, ne-ar conveni dacă ai adera la crezul nostru, care prinde ușor între țărani. Și-apoi, de la sat venim mai toți, satul ne hrănește și cu hrana spirituală și cu cea trupească. Facă nemții industrie, motoare și conserve, noi să ne ocupăm de pămînturi, de dezmorțirea spiritelor, să trezim orgoliul țăranului roman, să-i dăm pogonul și să-i luăm fortăț, brațul, rodul...".

Coșa, care sorbea ceaiul cu două prea frumoase doamne, s-a ridicat din fotoliu, l-a ascultat pe doctor cu atenție timp în care își căuta argumente ale refuzului, i-a zîmbit ca un om înțelept ce părea a fi, și a replicat cu naivitate, conștient sau nu, cît să convingă, precum, poate, ar fi procedat și Todor Băbău, cel pe care se străduia să și-l închipuie într-o împrejurare asijderea :

„Io, domnule dragă, nu mă pricep, așa că nu mă bag unde nu-mi fierbe oala".

Gazda, dezamăgită, s-a retras între bărbații preocupați de chestiuni serioase, lăsîndu-l pe Coșa cu ceaiul și compania sa, chiar cu admirația doamnei Șurianu, una din „ilustratele" din colecția-i intimă, femeie la patruzeci de ani, coaptă ca un bostan și vioaie la minte și suflet, pătimașă, iubitoare de legături tainice, de emoții ale întîlnirilor pe furiș, încît camera de hotel, unde se întîlnea cu învățătorul, i se părea un dormitor împărătesc, se lăsa dezmierdată de sărutări și îmbrățișări ca o fecioară la prima dăruire, uita de copii, de grijile căsniciei, de sobrul ei soț cufundat în treburi înalte, petrecea ore întregi cu omul acela necunoscut, nu-l întreba nicicînd dacă e însurat sau ba, de unde vine și ce gînduri îi trec prin cap„ o îndemna spre el și rîvna femeilor din jur de a-l cuceri și poseda în rarele sale apariții prin oraș, își telefonau, „știi, a venit domnul acela cu ochi albaștri și joben", „îl invităm și noi într-o seară, nu-i așa Puiuț ?!", soții îl căutau la hotel, îl programau cîteva seri, chiar și prinzul de duminică, numai diminețile i le lăsau lui, să se odihnească, să citească jurnalele, să se preumble pe bulevard, adică să facă tot ce dorește, asta ca dovadă că îi înțelegeau dorința de a rămîne singur și neștiut în mulțimea orășenilor nervoși, el, calm și nepăsător, actor perfect al trucurilor sale de a se ascunde, de a părea altceva decît era în realitate.

„De m-ar vedea ai mei, își amintea rareori, cînd devora mișcarea străzii, nici unul nu m-ar recunoaște".

Își propunea de mulți ani să se îmbrace într-o bună zi ca de oraș, să pornească spre locul pieței, să intre în primărie, să meargă la birtul lui Dolaș ; cu siguranță, Todor Băbău și-ar fi scos clopul său unsuros, popa Putric și-ar fi făcut cruce, Lăpușcă și-ar fi pierdut graiul, iar Văzoc ar fi luat poziția de drepți, ca la un superior de-al său, și ar fi raportat că totul e-n ordine, că țăranii-s cuminți iar el e neputincios, rănit în burtă de-un legionar și amenințat ca glonțul să-i ruginească între mațe, asta pentru că se temea de operație, de cuțitul nemilos al doctorului, crezînd că va fi așezat pe o masă, legat de mîini și de picioare, cu gura astupată, să stea locului și să nu urle și să nu fugă, iar dacă se dădea greș, atunci, el, mortul, va fi cel vinovat, precum în toate întîmplările cu crime și nenorociri pe care nimeni nu le mai poate explica ; așa și Tuper, cînd își dăduse duhul la sălaș — și Coșa își propusese să întreprindă o anchetă ca în romanele de cincisprezece lei, singurele sale lecturi —, luase cu el în mormînt întreaga povară a păcatului de a fi aprins saivanul, deși s-ar fi putut bănui că omul n-a avut nici o vină decît fuga și urmărirea prin noapte, goana calului alb prin Ghedeș și peste pămîntul lui Onea, sus, între sălașele cu pruni și șirele uriașe de paie, care iarna fereau casele de vijelia vînturilor abătute deasupra cîmpiei ; de ce n-ar fi pus foc fostei mori a lui Maroji sibienii alungați peste Mureș și care voiau să-și lase turmele peste semănături, grîu și orz, numai bune de ciugulit de către dobitoacele îmblănite, cu nările aburinde de aerul încălzit și suflat din plămînii lor ascunși sub cojocul de lînă ? — se întreba, încă, învățătorul, știind cît e de aspră răzbunarea păcurarilor, oameni însingurați, care nu prețuiesc viața, cît mîndria, și care, cînd se răzvrătesc, atunci uită de toate, de tribunale și pușcării, punîndu-și în pericol și averile și libertatea.

Casa din Șemlac a lui Coșa nu era una arătoasă, cum aveau Lăpușcă, Putric sau Țuper ; cum domnea, fără nevastă, peste trei camere, o bucătărie și-un tîrnaț lung, din care se intra în grajdul niciînd folosit, i s-a dus vestea că trăiește în mizerie, că nu face foc în sobele mari, de teracotă, nu fiindcă n-ar fi avut lemne, ci pentru că îi era lene, lene și urît, așa încît, după ce cumpărase o masă de biliard din Timișoara, preocupat să-i învețe pe țărani un joc domnesc, se vorbea în sat că „Bilă", porecla sa, și-a găsit un motiv ca să fugă iarna de-acasă, din ghețăria camerelor, neștiindu-se de excursiile sale la oraș, de chipul total schimbat cu care apărea acolo, în lumea cea bună : avea și el un merit că politica nu-i interesa pe plugari, că nici măcar Coriolan, legionarul, fiul notarului din Igriș, n-a putut să atragă prostimea în piață și să o pună să-i aclame pe eroii morți în Spania, cum a vrut s-o facă, tot așa cum nici Mațesparte nu se bucura de izbîndă cu veștile sale năstrușnice din vremea în care pe hartă se aprindeau beculețe, ca semn că nu era a bună și că nebunia guvernelor cerea, prin forța legilor și a armelor, înrolarea sufletelor din sat și pe scutul mîncîunilor : el, Coșa, n-a făcut război, fiind mulțumit că prietenii săi i-au dres un certificat medical încărcat de boli afurisite, de motive temeinice cum că bietul cetățean nu-și putea sluji patria cu pușca, decît cu lumina cărții pentru pruncii de-atunci și soldații de mai apoi ; anii aceia au fost frumoși prin vacanțele petrecute pe de-a-ntregul la Timișoara, unde pînă și doctorii ce l-au scutit de armată s-au dus în război, el rămînînd cu grija de a le consola nevestele și de a colinda căminele însingurate, de a face ca viața în spatele frontului să aibă un curs normal, să-și păstreze, chiar și aparent, farmecul de odinioară, tihna serilor în care ataca, precum un soldat curajos, și cele mai de nepătruns redute, încît își permitea ca, odată cucerite, să amăgească femeile mofturoase, credincioase pînă și scrisorilor disperate, pline de doruri, venite din para focului ucigător ; Lăpușcă n-avea habar că, toropit de boala sa de pene, era des înșelat de onorabilul învățător, care, ca să se poată vedea cu femeia, își sacrifica primele ceasuri de piață, marțea, cînd satul era pustiu și numai în centru și la birtul lui Dolaș se aduna lumea, ori să vîndă, ori să cumpere, ori să bea, dascălul lăfăindu-se ani de-a rîndul în înșelăciune și rizînd pe sub mustață de încercările lui Putric de a atrage femeia în mreja farmecelor sale.

Universul acesta îl regreta Coșa, adică orașul și tentațiile sale lumești, doamna Șurianu și alte cucoane dornice de desfătări ascunse, altele și altfel decît cele ale bărbaților hărăziți prin acte și convenții ; după război, Timișoara vacanțelor sale era cu totul schimbată, urîtă de lupte, de bombe, de sărăcie, tramvaiele erau rare și afumate, în restaurante se cînta muzică tristă, mîncarea lipsea, scriitorii nu mai aveau bani să bea la **Spiel-Uhr**, unii au murit pe front, alții au fugit în țări mai puțin atinse de necazuri, țăranii nu mai veneau la piață, nemțoaicele de la Giarmata nu mai aprovizionau, cu lapte și legume casele domnilor, în fabrici se denunțau sabotaje și rebuturi, se făcea speculă cu lemne și cărne, cu zahăr și făină, aurul n-avea preț, nici argintul, nici icoanele, nici mobilele, se puneau pe foc biblioteci întregi, cărți legate în piele, se spărgeau oglinzi scumpe, cu rame îngălbenite de metale prețioase, ziarele scriau despre marile dispute de la București și de la Arad și de la Timișoara, școlile n-aveau manuale pe măsura timpului în care țara și-a mutat aspirațiile, așa încît

Tablouri de Luminița Frățilă
Din Expoziția deschisă la galeria „Hanul cu tei"

Vedere de pe pod

Urmare din pag. 1

suri care se caută și, pe deasupra, ceasuri arătînd pentru toți aceeași oră. La capătul liniilor animația este maximă : un copil scăpat de bunici declanșează strigăte neputincioase. Cîteva geamantane de lemn, cîteva uniforme care se întorc acasă, în permisie. Afișe proaspete interzic bomba cu neutroni. Afișul operei e însă de luna trecută. Capăt de linie : destine care se despart, umbrele care se regăsesc. Casetofoane răgușite și bluze transpirate, fericite. Mîini care apucă, bagaje care încearcă să scape, mîncare care se încăpățînează.

Mă uit de jur împrejur și în lungul peroanelor centrale : cîteva tîmpe pe care le bănuiesc de prea multă cochetărie. Lanțuri și sclipiri care ți-ar lua ochii dacă n-ai fi atent. În rest, doar aceeași vitrină enormă adăpostind Informațiile deasupra căreia se rotesc cifrele și literele noului tabel de afișaj electric, cîntarul automat de precizie copleșit chiar în acest moment, sub privirile mele, de un grup zgomotos, librăria (oare ce cărți se vînd aici?), farmacia bună pentru dureri de cap, telefoanele, bagajele de mînă.

Sînt toate la locul lor. Numai oamenii vin și pleacă, numai vocile sînt altele la capătul firului, numai etichetele legate drăgăstos la gîtul valizelor au înscrise pe ele numere din ce în ce mai mari, mai greu de ținut minte.

Două trenuri sosite în ultima clipă alimentează persoanele cu noi doze de agitație și rumoare. Inot împotriva curentului, dau din coate, centimetrul cub de aer plesnește aidoma unui circuit electronic suprasolicitat, transmițînd în fiecare secundă atîtea senzații, gesturi, cuvinte, emoții, în stare să arunce în aer orice calculator. Mă lovesc de marginile curentului și țîșnesc pe ușile mari, ocolesc șirul de taxiuri, bîzîii fericit pe lîngă coloanele masive de piatră, respir, nici nu mă mai uit înapoi.

În urmă, singură pe peron, a rămas doar tînăra pereche care a pierdut trenul. Din cauza ei, bineînțeles. Nu, nu se ceartă, se iubesc. Firește. Așa cum visăm să citim în romane.

---

teatru

Schiță de portret

După cîteva montări, în majoritatea lor bine primite de critică, piesa lui Marin Sorescu „A treia țeapă" își continuă cariera, stîrnind în continuare interesul unor tineri regizori. Desigur, în cazul lui Florin Fătulescu este mai degrabă vorba de o reintoarcere spre dramaturg. Căci el s-a simțit, am spune, statornic atras de Sorescu, dacă ne amintim că în palmaresul său se află premiera absolută a parabolei „Pluta meduzei" (rămasă încă tot în premieră absolută după știința noastră), precum și spectacolul Teatrului de Comedie cu „Există nervi".

Regizorul lucrează prima parte într-un fel de expozeu lung, pitoresc și subtil ironic, dînd contur atmosferei și prefigurîndu-l pe Vlad Țepeș. Domnitorul se află în momentul turului de orizont peste țară, măsurile sînt adoptate aprig cînd legile pămîntului le cer. Un joc dublu, ingenios este relația sa cu pictorul, Țepeș privind cu neîncredere ambiția acestuia de a-i transmite eternității. Falsul gîndit de regizor apare ca perfect credibil, între adevărata postură și „icoana" pentru viitorime instalîndu-se o discrepanță care amendează simbolistica de duzină. Omul Țepeș nu încape decît în rama propriei țări, portretul nu i se potrivește decît în mișcare, printre dureri, necazuri, nevoi. Ceata „milogilor" îi repugnă și răzbunarea va fi aspră, prin pîrjol. Regizorul minuiește distinct și inventiv masa diformă a profitorilor, hoților și cerșetorilor, desenînd atent drumul lor spre pieire.

Dar în același timp se lasă și copleșit de aplombul replicilor și situațiilor, ceea ce îl face să introducă o neașteptată (și fără rost) cheie brechtiană, mutînd pe alocuri semnificația contextului. Regăsește însă drumul, în chip exemplar, în partea a doua a spectacolului pe care o încheie cu combustie de dramatism revelantă, „a treia țeapă" marcînd cu fior sacrificiul suprem al domnitorului, care și în moarte se află lîngă toate nefericirile alor săi.

Decorul lui Vittorio Holtier servește gîndul regizoral în formă și mai puțin în spirit, o anume simplificare existînd indiscutabil în construcția scenografică. Cu excepția finalurilor celor două părți, de mare efect plastic, cu contribuția de virtuozitate a lui Dan Petrovici la pupitrul de lumini. În rolul lui Vlad Țepeș, Mircea Andreescu ia acorduri pe toate clapele, coborînd, dacă putem spune așa, la fiorul celei mai demne disperări. El are mereu nerv, ironia este haz de necaz, în sensul profund popular al expresiei, nelertătoarea fire a domnitorului fiind jucată în grava notă a meditației tragice. Partitura lui Sorescu aduce mai mult a cor cu solist, cu desprinderi pregnante rare, dar cîțiva actori se impun compozistic. I-am numi pe Dan Săndulescu și Dan Dobre, pe George M. Gridănuș și Radu Negoescu, pe Maria Ruxandra Dobre, Ioan Georgescu și Nina Zălnescu. Și nu i-am uita pe George Ferra, Andrei Ralea, Mihai Bălaș-Jujucă, Nae Cristoloveanu, Melania Niculescu, care în vorbe puține reușesc schița de portret optimă.

Ermil Rădulescu

film

Rămîn cu tine

Mă întreb dacă e bine că regizorul George Cornea are umor — calitate pe care a dovedit-o pînă acum și în celelalte filme ale sale ; căci cu umor, nu cu un zîmbet, nu cu o glumă, poți să duci oamenii cu vorba, să-i faci să înghită cîte-un hap care, la o cercetare mai atentă, se dovedește a nu avea nici o proprietate curativă ; umorul folosit fără discernămînt seamănă a irresponsabilitate ; grav nu este hapul, inofensiv, ci faptul că în felul acesta se ocolește tratamentul necesar al bolii reale ; scenariul filmului **Rămîn cu tine** pare a fi scris de un om care știe despre sat și despre țărani atît cît a văzut la emisiunea **Viața satului**, sau a citit la rubrica **Aflăm de la Miliția Capitalei** — a „orîns" cîteva cazuri reale și le dă interpretarea cea mai comodă posibil; dacă ar fi să ne luăm după filmul acesta, problemele de competență, problema atracției pe care o exercită orașul asupra ruralilor și chiar problemele sentimentale se rezolvă foarte simplu așezînd omul potrivit la locul potrivit — și în funcții, și în spațiul geografic, și chiar și în dragoste ; realizat, așa cum spuneam, cu umor, **Rămîn cu tine** are secvențe pline de firesc — cum sînt mai ales acelea în care apare Dana Dogaru —, dar lipsește cercetarea mai adîncă a cauzelor care guvernează sub aparențe și pe care, regizor și scenarist, sau nu le cunosc, sau le ocolesc deliberat ; trebuie să mergă pentru a obține aprobări încep să-l stînjenească, lasă baltă principiile și face așa cum crede de cuviință ; robespierismul personajului prezentat ca ideal de acțiune este, mi se pare, o soluție mult mai gravă decît cea a președintelui inactiv. Abuzul rămîne tot abuz și scopul nu scuză mijloacele, așa cum par a crede scenaristul și regizorul.

Simplistă în film este și imaginea orașului „capcană" pentru bieți țărani naivi căzuți pe mîna unor escroci ; nu, întîmplător, singurul personaj viabil ale cărui porniri sînt demne de crezare, este acela al femeii care vrea să își viața în piept, să parvină cu orice preț la condiția de orășeancă ; franchețea și consecvența personajului sînt strălucit puse în valoare de Dana Dogaru — o eroină și o actriță care ar fi meritat un context mai fericit ; mai sînt de remarcat Dinu Manolache, Valeria Sitaru, Mihai Mereuță, Aurel Cioranu și Victor Strengaru în eforturile pe care le fac de a-și motiva omenește acțiunile adesori aberante puse pe seama lor. Cei doi eroi care se înfruntă — președintele și tehnicianul agricol —, jucați de Sebastian Papaiani și Florin Zamfirescu au cel mai mult de suferit de pe urma sensurilor cu care sînt încărcate faptele lor ; actorește vorbind, cei doi nu puteau face mai mult — să depășească adică bariera artificialității de fond peste care, încercarea de a îmbrăca haina firescului echivalează cu o complicitate.

Rămîn cu tine

locuind familiarismele și „vecinismele" cu formulele consacrate legal, dar mai apoi, cînd căile legale pe care ar trebui să meargă pentru a obține aprobări încep să-l stînjenească, lasă baltă principiile și face așa cum crede de cuviință ; robespierismul personajului prezentat ca ideal de acțiune este, mi se pare, o soluție mult mai gravă decît cea a președintelui inactiv. Abuzul rămîne tot abuz și scopul nu scuză mijloacele, așa cum par a crede scenaristul și regizorul.

Simplistă în film este și imaginea orașului „capcană" pentru bieți țărani naivi căzuți pe mîna unor escroci ; nu, întîmplător, singurul personaj viabil ale cărui porniri sînt demne de crezare, este acela al femeii care vrea să își viața în piept, să parvină cu orice preț la condiția de orășeancă ; franchețea și consecvența personajului sînt strălucit puse în valoare de Dana Dogaru — o eroină și o actriță care ar fi meritat un context mai fericit ; mai sînt de remarcat Dinu Manolache, Valeria Sitaru, Mihai Mereuță, Aurel Cioranu și Victor Strengaru în eforturile pe care le fac de a-și motiva omenește acțiunile adesori aberante puse pe seama lor. Cei doi eroi care se înfruntă — președintele și tehnicianul agricol —, jucați de Sebastian Papaiani și Florin Zamfirescu au cel mai mult de suferit de pe urma sensurilor cu care sînt încărcate faptele lor ; actorește vorbind, cei doi nu puteau face mai mult — să depășească adică bariera artificialității de fond peste care, încercarea de a îmbrăca haina firescului echivalează cu o complicitate.

Nicolae Mateescu

învățătorului

Coșa venea rar la oraș și nu mai rămînea peste noapte și nici nu se mai îmbrăca în frac, sosea dimineața, pleca seara, umbla singur pe străzi, la amiază se ascundea în parcul din spatele Catedralei, să mănînce p.inea și slănina aduse în servietă, era bărbos și îmbrăcat neîngrijit, purta un palton lung, cu blana roasă la guler, nici n-ar fi vrut să fie văzut, să fie recunoscut ; cînd se întuneca — și iarna scurtează durata luminii — primul drum îl făcea în Piața Domului, strînsă între casele cu două sau trei etaje, apăsate sub acoperișuri mușcate de schije ; sufla vîntul pe poarta hotelului său de altădată, ferestrele scîrțîiau .n țițini, pruncii călăreau țevile contorsionate ale fîntînii cu apă minerală, spărgeau ochiurile geamurilor încă neatinse, uitau de frigul care le degera degetele și virful urechilor, aveau bocanci sparți și haine zdrențuite, ei ar fi vrut să mai fie război, să se ascundă în adăposturi subterane și în pivnițe, să fure mîncare de la restaurantele armatei, să nu meargă la școală și să doarmă cît vor, tații lor erau pe front, mamele plîngeau de dor și de teamă, lumea era nervoasă, pe străzi și la cozi se încăierau babele cu moșii ; Coșa înconjura piața, tresărea la amintirile clopotelor care băteau a pustietate în moloz și rugină, trecea prin preajma caselor pe care le frecventa în timpurile duse, obloanele erau trase întruna, porțile zăvorîte, își închipuiau apartamentele golite de mobile și covoare, de candelabrele cu brațe încolăcite, și două ființe, alunecate în fotolii din piele pușcată de spirala arcurilor, care. de atîta trai izolat, se uitau și nu-și mai suportau nici răsuflarea, nici plescăitul fălcilor cînd se așezau la masă, să mănînce și să toarcă nostalgii ale petrecerilor cu prietenii și prietenele ; familia Șurianu nu mai era, nici domnul. nici doamna,

nimeni nu știa de soarta lor, în vila de pe strada Loga s-au instalat ofițeri. Coșa n-avea pe cine să întrebe, bănuia că avocatul s-a refugiat la Oravița, unde, dacă nu se înșela cu ținerea de minte, avea un frate ; urca uneori într-un tramvai, înconjura orașul, stătea cu ochii lipiți de fereastră, privea și afară și în trecut, vatmanul credea că avea de-a face cu un nebun îndrăgostit de plimbări pe șine și nu-l cerea bilet ; pur și simplu, învățătorului îi era dor de anii aceia ai vacanțelor de Crăciun, de valsurile nocturne și de diminețile petrecute cu iubitele sale, nu regreta banii mulți cheltuiți pentru moftul de a-și schimba, vremelnic, condiția de dascăl de țară cu cea de domn avut și misterios. un salvator al femeilor aflate în pragul disperării și fericite că aleanul viselor lor se ascundea în sufletul tainic și pătimaș al necunoscutului vizitator de sărbători.

Doar el, Coșa, înțelegea suferința dulce a lui Ceampaș, doar el își dădea seama că prostul de țăran nu și-a scos ochii ca să moară, fizic, fiindcă mai mare și mai lung curaj cerea durerea scurgerii vederii decît gestul scurt al spînzurării sau otrăvirii sau înecului în apa Mureșului ori într-o fîntînă afundă, în care căderea singură ar însemna sfîrșitul ; și învățătorul se refugia în lumea gîndurilor sale, unică și tainică, de nepătruns pentru alții, cu frumusești și amintiri învăluitoare, precum căldurile dintîi ale primăverii și valul de mireasme ale florilor din lanurile de grîne ; refugiul său era noaptea, în fundul grădinii, și iarna și vara, într-o colibă de scînduri, unde și-a amenajat, dintr-un dulap vechi, un bar cu băuturi cumpărate de la Dolaș, țuică, vin, rom, lichior, avea o masă cu tăblia lată, ca de birou, iar de grindă atîrna o lampă cu petrol, cît să-i cadă lumina pe caietele în care-și nota memoriile ; cum umplea cîte unul — și, dacă s-ar lua ca apreciere talentul său de povestitor, atunci și valoarea scrierii n-ar fi lipsit —, Coșa ieșea din colibă și, într-un adevărat ritual nocturn, ardea foaie cu foaie, distrugea rînd cu rînd, să nu rămînă nici o urmă, să piară orice dovadă că ar fi fost cîndva altceva decît părea, că ar fi avut alte gînduri și trăiri decît cele firești condiției sale de dascăl neștiut și plictisit într-un sat oarecare din miezul veacului ; bea și scria, plîngea și ardea hîrtii, așta făcea Coșa după ce războiul a pus capăt evadărilor sale la Timișoara, în universul fericirii ; își amintea cîte un episod, un chip, o vorbă, un crîmpei din biografie, caligrafia fiecare literă, respecta adevărul, fie el și gol-goluț, descria orice amănunt, pînă și răsuflarea, oftatul, cum citise în cărțile de amor la prima vedere ; avea și preferințe, între care și doamna Șurianu, eroină a cel puțin o mie de pagini din opera sa neobișnuită, scrisă numai pentru sine, cît să și-o aducă aminte, o clipă sau un șir de clipe, dar atît, convins că nimeni altul decît el n-ar fi putut socoti că totul se petrecuse aievea, cuvintele avînd doar menirea de a lumina, fie și un strop de timp, ungherele ascunzătoare de extaz și efemer și și oricînd în stare să fie retrăit în închipuire.

Nu l-ar fi întrebat pe Ceampaș dacă lucrurile stăteau așa sau ba, fiindcă n-avea nici o îndoială, ci l-ar fi cerut doar să-i spună ce anume îi era drag să retrăiască, așta ca să afle cîtă asemănare exista între nostalgia retrăită prin scris și cea prin puterea văzului înlăuntrul memoriei ; odată, încercase să se apropie de orb, „bună ziua, Ilie, sînt eu, Coșa, învățătorul, știi...“ ; Ceampaș era în căruța lui Florea, ascuns ca de obicei, mulțumit să audă piața, caii, porcii, vocea și tusea oamenilor, toba și veștile lui Todor Băbău ; „Ilie, rogu-te, spune ceva“ ; Florea era în preajmă, nu-l lăsa singur ; „ce vrei?! Du-te, domnule, lasă-mă-n pace“ ; „în pace, da, acesta e cuvîntul“ — tresări cel curios și nici nu mai insistă ; aflase totul, căutase, nu în zadarnic, să-și definească și propria stare ; „în pace“ ; pace regăsea Coșa în coliba din fundul grădinii, aparent singur, dar în realitate copleșit de halucinațiile unei realități înregistrate exclusiv de către și pentru el, să-i fie de folos în scurgerea anilor rămași pînă la capătul din urmă al vieții, cînd se vor stinge laolaltă trecutul, prezentul și viitorul, iar cartea sa scrisă și nescrisă va însemna crucea, cu numele și prenumele, cu anul nașterii și anul celălalt, scurt, cît să aibă loc pe trunchiul de prun înfipt în țărînă.

Pacea lui Coșa era și nepăsarea sa față de lumea din jur ; nu mai glumea, nu mai suferea în mulțime, se mărginea la un salut obișnuit, răspundea în două vorbe la întrebări, ședea izolat și la piață, nu mai umbla printre căruțe și saci, trecea pe uliță, arunca o privire spre înghesuiala dintre plopi, socotea belșugul vînzărilor și cumpărărilor, ca semn al mersului vremurilor, spre bine sau spre rău, apoi se întorcea la școală, chiar dacă se afla în vacanță, acolo își petrecea diminețile, singur, la tablă, printre bănci, în curte și la pomi ; seara, dar nu mai mult decît un ceas de vreme, se ducea la Dolaș, să joace biliard ; el, împreună cu Istin, adusese masa, bilele și tacurile, să se distreze, să învețe țăranii un joc de salon, cu două bile albe și una roșie, care, lovite cu măiestrie, se întîlneau pe postavul întins pe o placă de marmură și făceau carambol, „caraboale“, cum ziceau clienții birtului, „hai să dăm la caraboale“, pe bani sau pe băutură, după învoială, numai cu Coșa nu juca nimeni, era cel mai priceput, reușea ca, din orice situație, bilele să se ciocnească în sunetul rotund al fildeșului, „da, astea-s făcute din dinți de elefanți, din țările ca.de, acolo unde iernează cocostîrcii și rîndunelele. departe, la mama dracului, că nu știu cum de nimeresc drumu' ori cum de nu pică în apa cea mare“ ; învățătorul îi lăsa să se mire, erau beți și ignoranți. nu avea cum să explice pe înțelesul lor de ce vara e vară și toamna e toamnă, de ce ziua e lumină. iar noaptea se lasă întunericul și apar luna, stelele, tot așa cum greu și-ar da seama că știința aflase că pămîntul e și rotund și și mai mic decît soarele ; biliardul îi plăcuse lui Tuper, care se încăpățînase să învețe și să-l poată învinge pe Coșa.

— „Hai, dascăle, să ne întrecem. P-o sută de lei, vrei ? !“

— „Nu joc pe bani, Șofronie“.

Cu învățătorul nu se certa nimeni, nici măcar Tuper nu îndrăznea să-l supere, să-l provoace ; doar Todor Băbău îl poreclise „Bilă“, nume pe care îl folosea rar, atunci cînd n-avea nici un argument într-o dispută cu Coșa și ținea să-l mîrîie, ceea ce se întîmpla pe loc ; omul apleca privirea, îi apăreau ceafcane în punga ochilor, încrucișa brațele în față, trupul i se gîrbovea și pleca din birt, dacă era în birt. sau de la piață, dacă era la piață ; nu poreclea îi deranja, cuvîntul bilă. cît umilința de a fi batjocorit în public, el, ființă demnă în nenorocul de a trăi la sat, el care, iată, își făcea datoria de a-i învăța pe prunci alfabetul și aritmetica, să cînte și să joace ; mai de folos, credea, era stropul de civilizație pe care îl aducea sălbaticiei de-acolo, anume cerea elevilor să aibă batistă curată, unghiile tăiate, să fie tunși și spălați, îi trimitea acasă dacă veneau la școală cu cămăși murdare sau cu încălțări neîngrijite, le mai spunea cum să se poarte cuviincios cu cei mai în vîrstă, ca și cu cei de seama lor, să nu înjure și să nu vorbească neîntrebați, să ridice două degete și să zică, respectuos. „domnule învățător, vă rog să-mi dați voie să ies la closet“, nu să o zbughească din bancă și pe ușă, „hei, tinere, încotro așa grăbit ?“, „la budă, mă doare foalele, că mă c... pe mine“.

De aceea, numai și numai pe Coșa nu-l interesa cît de puțin Maroji, nu-l preocupa deloc taina sau tainele din flăgărițe sau cele din cimitir ; nici calea ferată nu-i dădea vreo speranță că ar putea relua călătoriile spre oraș și să-și regăsească plăcerile de altădată, prietenii și prietenele din Timișoara, doamna și chiar domnul Șurianu, firtul său preferat, **Spiel-Uhr** Piața Domului, tot ceea ce reprezenta lumea de dinainte de război, ascunsă ca alean, în caiete și în memoria sa. Poate că n-ar fi ars hîrtiile cu amintiri dacă, stirnit de curiozitate, Todor Băbău nu ar fi dat tîrcoale, într-o noapte, colibei din grădină ; lătrară cîinii vecinilor, se foiseră găinile și porcii, iar el, deși asculta, atunci, radioul, auzise mișcarea de afară ; ieșise în prag ; nas în nas cu mușul primăriei :

— „Bună seara, domnule Băbău“.

— „Noroc, noroc“, se fistici invadatorul liniștii sale.

(„Fragment din romanul „Lumina ochilor“, în curs de apariție la editura „Facla“)

florentin popescu

cintec de dor

pentru Maria Tănase

jos la vadul girlei, lîngă pive
printre mori mi-am purtat haru,
pe butoaiele în stive
îmi cînta Ciolacu lăutaru
din țambal, sub sălcii, din vioară
mi-a topit cu strunele-i amaru ;
„Da-r-ar printre pietre o zaveră
și-n dambla ar da și roata morii,
că de-aiean pe jgheaburi se coboară
măcinat în pietre cum e bobu
nu mălai, ci oful meu de-o vară
și tot beau întruna, parcă-s robu
depărtatelor cărări care mă cheamă !
Da-r-ar da peste butuci o mană,
doar venim să lase și nu vinul
de din dible și viori și din țambale
toți balaurii să-și lepede veninul
nici să-mi calce vre-un cobzar în cale !“
numai tu să-mi cînți Marie
că din glasul tău privighetori s-arată
stele mii și cer senin și vară
ca și cum ar înflori în lume
toți caișii pentru-a doua oară ;
„Da-r-ar da blestemul fără nume,
tăii scuturã-și spre tine floarea,
stelele să-ți priveghere somnul,
fie-ți neoprită inima ca marea,
pruncii să se nască murmurîndu-ți
numele-n lumină, cîntecul pe lume,
da-r-ar da blestemul fără nume !

epistolă

așadar ca să-ți mai spun
în cohortele lor cavalerii de fum
duc anii mei rînd pe rînd,
potecă ei foc și cer și fîntînă
destrămîndu-se-n vînturi
pînă cînd rămîne rugina bătrînă
din care închipui clopote mari
bătînd peste lume, bătînd ;
așadar ce să-ți mai spun
la ceasul cînd albe femei de zăpadă
bîntuie drumul și visul
eu trec mereu-peregrin
ca o pasăre surprinsă de viscol
nemaiputînd pleca spre tărmuri mai calde ;
așadar ce să-ți mai spun
într-un miez de ianuarie sălbatic
dintr-o salcie închipui
coroană de muguri și stele ;
tu ascultă, ascultă cum noaptea
prin plăpîndele, tristele ramuri
susură, calme, vorbele mele

în amurg de secol

în amurgul de secol alert și parșiv
eu trec ca pe-un front prin speranțe
printre vorbele mincinoase
ca printre gloanțe strigînd :
„Poț ucide, poț opri, poț întoarce
toată strategia voastră secretă și nouă,
eu am inventat arma cea mai rapidă — o floare !“
Printre laseri, neutroni și rachete,
printre port-avioane, sateliți și spioni
strigătul meu trece frumos desfăcîndu-se
în culori de lumină și liniște ;
în zadar motoarele, mîinile, creieri bolnavi
bombe și tunuri gîndesc întru moarte
și-n zadar viermele negru vă clocește în inimi,
cerul, cerul blînd, anotimpurile
își mută albastrul și păsările
ca-ntr-o mare migrație în mine.
În amurgul de secol alert și parșiv
eu am inventat arma cea mai rapidă — o floare !

elegia cailor pierduți

ați lovit în cai patriei visate
cu mașini, cu vorbe ați lovit
și-au rămas ogoarele uscate
și e satul trist și pustiit

pe drumeaguri și-n piese părăsite
pe cînd somnu-i agonie după sate
se aud trecînd destănuite
turmele de cai abandonate

și se face c-ascultăm în vise
trist și dureros și mustrător
cum e goana minților ucisă
cum ne ceartă caii-n graiul lor

fii de larbă, singuri în cetate
pustiiți sîntem din nou copii
și se face că-l genim din nou prin sate
și se face că sînt caii vii

sunet lung ne lunecă prin singe
tropotul și coamele-n alai
și se face că pămîntul plînge
într-un dor nepotolit de cai

și se face, se mai face că-n cetate
ceasul retrăirii adăstînd

dau năvală-n noi ca o dreptate
ultimii și — uitați și fără țară —
și ne intră-n trup în cîte-o noapte
caii lumii alergînd !

---

ascuns de moarte în humă,
prin cameră, peste gard, prin cafenele
trece un zvon adormit
cum că mîine viața
ne va primi la cină,
să închiriem deci trăsuri
și să ne dăm obrajii cu pomezi
poate așa, cu lacrima cît un vultur
vom fi trecuți cu vederea.

Fără cuvinte, acum

Azi m-am sculat mai devreme
cu bunul gînd de a trăi
fiecare clipă de două ori —
o dată pentru viață
o dată pentru moartea cea de apoi,
n-o să ai ce trăi,
mi-au strigat cinicii fără cuvinte,
clipele sînt acum în vacanță,
morții de apoi
i se spune a doua față a toleranței,
nici viața nu-și mai aparține,
îi aparținem umili,
detronați de zile,
n-o să ai ce trăi,
clipele au fost înghițite,
le-am înghițit noi pe toate
uite ce burți avem
și cum le arătăm la soare,
leagădă-ți gîndul bun
f cizmele pline de somn
intră și ieși desculț
din cuvinte.

Elegie

Mai cred în cai,
dincolo de grilajul cu palețe,
în ciuda însinuărilor
cum că aș iubi spargerea lucrurilor
ori suspendarea sentimentului
în colivii interzise iubirilor,
uneori cred, chiar cred
în silueta navă a cailor,
în trecerea lor dezinteresată
cu pielea umedă de somn
peste care moartea ar putea
aluneca doar, neputincioasă
de a-și cără mereu eșafodul sub braț,
geamantanul cu abțibilduri,
reclamele luminoase pentru vacanțe
în locuri sălbatice,
sînt un sentimental odată ce mai aștept cai
să îngroape în ropot timid
urmele tristei parade.

carmen firan

Mai presus

A nu avea vise
înseamnă a te simți liber
să tragi în piept
sindromul prezentului,
mai presus de noi
e voluptatea zăpezii
și mai prejos
sînt cei fără de ochi albaștri,
fără de brațe cintăroare,
doar cu oglinzi crucișe
pentru ceea ce noi
n-am apucat să atingem

să fim aleș
să iubim mai întîi.

Conversație în interior

Tu care tremuri în boarea somnului,
tu care ai fugit de acasă
pentru a nu deschide toate ușile,
tu care pleci nedezmierdat de oglinzi
cu trenul frigului spre amiază,
mai poți să crezi în ploaia
ce scutură melcii de copilărie
și în inima toamnei
cea care ne pierde
și-apoi ne îngroapă ?

Peste măr, peste somn, prin grădină
circulă zvonul că aș fi eșindit
de soldatul pleșuv

paul sân-petru

Osul din oasele mele

Deopotrivă lui Alin și Crenguței

Singele meu
zestre vi-l dau jumătate
el guvernînd
căile-n lung neaflate ;
lumea-n priviri
crească din ochiul ce suie
dintru-nceput
dat prelungire căpruie.

Între-n blestem
toată otrava de șarpe
el biruit
slava-ntre noi se împarte
singele meu
sceptru vi-l las jumătate
el guvernînd
căile-n lung neaflate.

Crini peste glod
osul din oasele mele
steagul vrăjmaș
stă zdrențuit în proptele ;
arme mai am
încă-n cămări neumblate
sfetnicul meu —
timpul, mi-a spus că se poate
singele meu
dacă-l aveți jumătate

Lorelei si piatra teiului

Liniște tu
cum mă inconjuri cu apă
Stînca de somn
suptă s-a strîns să mă-ncapă ;
scriu lîngă foc
parcă aș pune de piine
latră din cer
stelele-n formă de Ciine.

Cine-ar urca
Piatra-n oglindă păzită
unde-aș putea
noaptea s-o-mpart cu-o iubită ;
liniștea ei
larg mă-mpresoară cu apă
cum se sili
strîmtul culcuș să mă-ncapă ;

Piatră de tron
iată-s al peștilor rege
vin Lorelei
plete de rouă de-mi șterge
văd barca ta
care-n uitare se-ngroapă
cerul roșind
simt cum de riscuri se crapă
ce-a mai rămas
doar un inconjur de apă.

Poem-cortină

Dar miile de somnuri întrerupte
în unul veșnic vo să se răzbune
cînd porțile în miluri îngroșate
una cu alta are să s-adune.

pe masă — ceașca, la neîndemînă
ca turnul retezat de un cutremur,
stilouri credincioase ca soldații
în uniformă și uitați de vremuri —
chiar de colindă zvonuri de tot solul,
ei nu vor crede că-i sfîrșit războiul.

Strîmtori de iris

Și numai șoim să nu-ți mai fie cerul
cînd cauți culb de ceață după stinci ;
într-o arteră ți se-ngroașă gerul,
mergînd un timp cu sufletul pe brinci.

Greșeala e-n răscruci de așteptare —
în ochi ales, nu liber poți intra
asediind căprula lui strîmtoare ;
e vorba de un cal uscat în șa —
imaginat cu-o aripă prea mare !

Paul Sân-Petru : „Balet“

plastică

Confesiuni lirice și morale

Este anevoie de decis care și cîte din expozițiile ce urcă pe simezele galeriilor bucurestene intr-o „stagiune“ fac dovada eminentei demersului creator autentic sau numai pe aceea a unui exercițiu de stil ori de virtuozitate. Răspunsul ar putea fi pasionant pentru unii, incitant pentru alții și ar stabili ierarhii de care nimeni nu ar avea nevoie, așa încît ne-am obișnuit cu larma retorică a unor astfel de întrebări ori de cîte ori, ca simpli privitori, ne-am aflat față în față cu enunțul creator pasager al unui artist sau altul. Judecățiile de valoare capătă fatalmente patina acestei duplicități momentane, colorată, cînd și cînd, de notațiile particulare ori impresioniste asupra vreunor detalii mai aparte, ce ar putea infirma aparența operei prin certificarea operei însăși.

Pentru **Constantin Nircă** („Căminul Artei“ — parter) efortul de dobîndire a acestei certificări capătă încordarea, aproape dramatică, a suoremei confesiuni. „Am făcut aceste lucrări — mărturisește — pentru că simteam nevoia lor...“ Că așa stau lucrurile, e în afară de orice îndoială. O acumulare considerabilă de impresii, de imagini, de conexiuni culturale și artistice l-au condus către sinteze plastice fertile, pe care numai o grabă „a faceril“ lucrurilor nestăpînită le-a imprimat o anume artificialitate, sesizabilă în compunerea motivelor plastice, dar și în scăderea tensiunii poetice pe care artistul a transpus-o dealtfel în bună măsură, în lucrările sale. Văcînd o suplă știință a modelajului și a decorativului, Constantin Nircă imaginează în magma fragilă a portelanului un univers dominat de o dublă proiecție a cosmicului. Una, aparținînd genezelor și misterului anotimpurilor fertilității, și, o alta, a mitologicului și a spectacolului de mistere ce tutelează și individualizează în viziunea artistului, existența oricărei colectivități. Cele mai coerente și mai convingător formulate, în această privință, ne apar triptic.ul „himerelor“. grupul de „Păsări“ amintind deopotrivă comorile Pietroasei și „măiastrele“ brâncușiene. „Muntele alb“, „Geneză“ și „Arhetipuri“, apoi seria de „Căluți“, „Măști“, „Noapte siciliană“, lucrări ce impun o structură lirică sensibilă în căutare de noi întocmiri, într-o ordine materială rafinat prelucrată (excelente glazuri colorate și o distinsă distribuire a albastrului și albului în suprafață) a unor motive devenite simboi la multe răscruci de civilizație.

Linia nu-i decît un instrument în mîna imaginației pare să ne spună **Dan Mihalache** (galeria „Cenaclu“), aflat, dacă nu mă înșel, la prima sa expoziție personală. Ciclul de desene pe care il prezintă — „Faună“ I—XIII — evocă întrucîtva subtilitățile caietelor dureriene pe care tînărul grafician la autohtonizează închipuind o „suită de caractere“ desprinse parcă din galeria cantemiriană a „Istoriei ieroglifice“. Un fabulos bestiarum populează viziunile acestui înzestrat desenator, dispus să-și așeze oglinzile în fața ascunselor lumi ale moravurilor lumii ! Intenție polemică și moralizatoare, în care ieroglifa-grafem are funcții de o deosebită forță expresivă, ilustrînd o capacitate de invenție și asociere de forme puțin comună. Frenezia cu care își compune acest univers ni-l amînteste în parte pe Chirnoagă, dar surdina intelectuală a desenelor lui Dan Mihalache este aceea care cenzurează posibila filiație.

În această galerie de reprezentări diatomeice, serpide, pestide, de șoimi, de inorogi și „strutocămile“, o notă aparte o aduce un „Peisaj“. Deși, și în acest desen încărcat de poezie și indicibilă atmosferă simbolul tutelar este tot un element faunistic : cochilia unui melc ancestral desfășurată ca o arîpă peste lume. lucrarea ne-a îngăduit să distingem în creatia tînărului grafician o posibilă evoluție, chiar dacă astăzi acest indiciu singular s-a formulat cu o bine intenționată discreție.

Corneliu Antim

muzică

Seară Stravinski

O premieră Stravinski la Teatrul Țăndărică (care, oricum, de multă vreme nu găzduiește doar spectacole de păpuși ori doar pentru minori) este cum nu se poate mai binevenită. Nu numai că la centenar, dacă viața muzicală de la noi nu s-a impresionat prea mult. ne vom bucura de acest prilej de reîntîlnire cu muzica sărbătoritului, dar ideea de teatru de păpuși (văzut în mediul său generator — bilci, „moși“ — dar și dincolo de el, ca act spectacular în sine) este în și **în prelungirea** gîndurilor marelui compozitor. De fapt. cu această „intrare“ a păpușilor în muzică, Stravinski își semnează încă o dată adeziunea la ideatia multor acte spectaculare în primele decenii ale secolului. Drept care (si partiturile acum alese sînt din acea perioadă — **Petrușka** și **Vulpea**). **Petrușka** — Pierrot al său cel din bîlciurile de pretutindeni si din comedia dell'arte. de unde preia Stravinski ideea de teatru în teatru — poate vedea lumina rampei plasat pe traiectorii ideatice felurite. de la abstractizarea ascetică. constringînd sugestia tragică la pură situatie. si pînă la vizualizarea opulent coloristică. favorizînd dacă nu sugestia tragică. atunci tragicul extras mintal din grotesc. Stîndu-i în față aceste două soluții practice. regizoarea Irina Niculescu a optat pentru cea mai spinoasă, un fel de medie a celor două — abstractizarea (aleasă poate și din lipsa posibilității practice a unei montări „fauve“) purtînd însă toată plasticitatea teatrului de păpuși din cadrul teatrului de oameni mari. Oricum. importantă este aici consecvența. or. ni se pare. regizoarea s-a conformat condițiilor — și așa. cei cîtiva minuitori „în carne și oase“ devin prezențe scenice remarcabile (mișcarea Adina Cezar), fără ca să sacrifice splendida rezolvare păpușărească ce-i stă la îndemînă. Poate, dacă în acest teatru în teatru, „Generalul“. „Soldatul“. „Dansatorii țigani“.. (Liviu Bereholi. Rodica Dobre. Ioana Stoica. Paul Ionescu. Valentin Roman. Claudia Georgescu) nu stau de-a binelea să se uite la „comedii“, atunci și mica scenă are un exces de realism. Scena mică cerea o avalanșă vizuală pe scena mare. ceea ce nu stătea în posibilitățile teatrului, dar muzica o presupune. Autoritatea viziunii ar fi imous ca. pe muzica frenetică a începutului, scena să fie ori goală ori teribil de animată. Convenția și abstractizarea vor. mai mult decît realismul. să fie duse pînă la capăt. Ținînd seama de aceste condiționări, atributele montării sînt remarcabile.

Din pasta groasă a sensurilor pe care lumea circului. bîlciului, arenelor le-a trimes în această zonă specifică începutului de secol, Stravinski, cu un spirit istoricește mult mai rapid decît al confraților săi, a intuit necesitatea ordonării. Nu a reintoarcerii. căci mutațiile stravinskiene pe care **Vulpea**, ocalaltă piesă montată acum, le anunță, sînt contemporane cu suprarealismul, fructificare previzibilă a premiselor primelor decenii, dar numai în raport cu ele actul al doilea al creației marelui compozitor a fost catalogat ca neoclasic. Peste limbajul imediat. desigur retrograd după 1920. Stravinski își depășește contemporanii fiindcă s-a eliberat de „dicté“-urile întîmplătoare ale fanteziei.

În aceste condiții. montarea „operei burlești“ **Vulpea** este exemplară. Aici, comprimarea temporală intră în conflict cu savoarea inerentei proiecții spațiale. Orice scenicizare ar fi fost fatală muzicii ce nu apelează la text decît pentru valoarea sonoră a silabelor. Extrăgînd miezul situației și făcîndu-l vizibil, regizoarea Irina Niculescu a realizat o montare perfectă. lăsînd, într-un cadru bine măsurat, să se exprime libere posibilitățile excepționale ale cîntăreților-actori alesi — Cristian Mihăilescu, Vladimir Deveselu Constantin Gabor, Pompei Hărășteanu. Îndrumați din subtilă umbră, cvartetul solistic realizează performanța unei concentrări ideale. a unei ritmicități fără concesie. neștirbind însă cu nimic plăcerea contactului vizual (pe lîngă cel muzical vegheat cu mare măiestrie).

Costin Cazaban

FANTASTICUL, DIMENSIUNE A «PROZEI SCURTE» ROMÂNEȘTI

GALA GALACTION

II. Tentația «legendei hagiografice» (3)

Fără a se putea vorbi de completa „impurificare" a miraculosului divinizant-mistic, totuși, odată cu reașezarea „legendei hagiografice" în tipare narative având un anume coeficient de autenticitate umană, lucrurile încep să se schimbe. Rigiditatea canonică a compoziției epice pare că începe să cedeze pe unele porțiuni și, în măsură mai mică sau mai mare, se creează impresia că personajele parvin la situația de a exprima teza catehetică a autorului nu înainte de a face dovada acutei lor încleștări realist-existențiale. De data aceasta, unghiul de percepere a „cazului" propus de un personaj sau altul se bifurcă, prozatorul fiind atras și de drama umană propriu-zisă a acestuia. Mai mult chiar, s-ar putea susține că instinctul de povestitor și nuvelist a lui Galaction este serios pus la încercare tocmai în acest plan, concurind de pe acum cu voința sa de predicator. Noutatea de seamă în cazul „legendelor hagiografice" **Dionis Grecoteiul, Hircă pentru hircă, Andrei Hoțul** și **În drumul spre păcat** constă în apariția stării de frică într-adevăr omenească, intim localizată în biografia eroului. Așa se face că dilema moral-religioasă are la origine o anume dramă individuală circumscrisă întimplării din viață concret conflictuală. În fine, să reținem și faptul important că amintita stare de frică omenească aspiră la reprezentări epice de extracție demonică ; ceea ce, cum spuneam, duce la „impurificarea" discursului catehetic. Întrucit acum nu ne mai întîlnim doar cu disputa conceptual-dogmatică — realistic evaluată, de esență pur abstractă — se impune în prim plan tema primordială a „luptei cu diavolul". Este unicul resort viabil, capabil a conferi „legendei hagiografice" dramatism moral și a-i potența elementul miraculos din unghi fantastic. În ultimă analiză, viziunea mitic-folclorică a eposului apocrif autohton începe a-și exercita înriuririle asupra viziunii sacralizante, închisă în propriul canon, în propria dogmă.

La drept vorbind, parcurgînd traseul ce înfățișează pilduitoarea „minune" a parvenirii unui nevolnic vagabond la supremul privilegiu în ierarhia funcțiilor bisericești, mitropolit de Heraclela **(Dionis Grecoteiul)**, trebuie să recunoaștem că povestirea nu propune atenției decît un singur moment epic viabil. Firește, ne referim la momentul întîlnirii eroului povestitor cu Dionis, viitorul „ales" al lui Dumnezeu. Drumeț fiind, în noaptea cuprinsă de urgia ploii și a furtunii, eroul povestitor este nevoit a se adăposti cu cal cu tot într-o biserică pustiită de vreme. Aici face cunoștință cu viitorul mitropolit de Heraclela într-o împrejurare din plin favorabilă „înscenărilor" demoniac-fantastice. Înainte de emoția religioasă, creștinească, pricinuită de plînsetele și văicărelile zdrențărosului Dionis ascuns în întunericul zidurilor bisericești, frica demonică este aceea care se insinuează în conștiința călătorului :

«Atunci îmi văzură ochii — în firida care închipuiește ieslea unde s-a născut Mîntuitorul — o dihanie ghemuită și cu totul ciudată. «Degeaba mai stau eu la cumpănă !... Ăsta e dracul curat, care a îndrăznit să spurce sfîntul altar !...» și începui să fac cruci. Dar bala scoase din perete un cap omenesc legat pe sub fălci cu un ștergar odată alb, și începu să se roage :

— Nu te mai închina frățioare, că nu sunt nici diavolul ; sunt un biet păcătos care de mare nevoie am cutezat să fac așa păcat și să mă urc aici în sfînta iesle...

— Bată-te Sfînta Cruce ! Piei, Necuratule, dacă ești Necuratul !" Voind a-și moraliza cititorii, îndemnîndu-i la credință, la respect față de cele sfinte, în **Hircă pentru hircă** prozatorul imaginează o întîmplare similară ca tîlc cu cea din **Adamova**. Numai că decizia eroului de aici, Alexandru Valente, de a îmbrăca rasa monahală, ducînd viață de anahoret la mînăstirea Pojorîta, nu este doar rezultatul unei simple opțiuni teologale. Înainte de toate, la mijloc se află o întîmplare de viață reală, „speculată" de autor tocmai în sensul explicitării din unghi moral și psihologic a surprinzătoarei convertiri. Într-o viziune narativă sumbră, discret contaminată de spiritualitatea eposului gotic, Galaction face apel la sacrilegiul săvîrșit cu mulți ani în urmă de eroul său. Petrecînd cîteva zile de vacanță școlară la mînăstirea Pojorîta, invitat de un prieten, cu acesta și cu doi tineri călugări nu tocmai credincioși, Alexandru pătrunde, noaptea, în gropnița cimitirului de unde își însușește o tigvă. Gestul, de o juvenalitate hamletiană stranie, constituie sursa fatidică a nenorocirilor prin care eroul va trece mulți ani mai tîrziu, cînd într-un incendiu năpraznic își va pierde soția și fiica. Evident, ca invenție epică, momentul în cauză poate fi suspectat de o anume spectaculozitate cam factice. Important este însă că prozatorul îl valorifică din perspectiva consecințelor asupra psihologiei eroului. Frica mistică teribilă trăită subconștient pînă acuma se declanșează, violent, pe fondul stării de dezechilibru mintal în care îl aruncă tragica durere sufletească : „M-am oprit în cimp, m-am lungit cu fața la pămînt și am plîns multă vreme, cu obrajii lipiți de odorul meu plăpînd și rece. Cît am stat așa, nu mai imi dau seama. În urma mea, se prefăcea totul în întuneric. Cînd am întredeschis ochii, o lumină pură, argintie, a pătruns în ochii mei și în conștiința mea, angajată între ierburi, straniu de dințată și de punctată....

Am holbat ochii, înviind din neantul meu și adunîndu-mă, tot, în globii ochilor : Un craniu de argint, încurcat în scaieți, și cu profilul în jos, lumina în fața mea ! O ! lumina precis, străruitor, mușcînd cu dinții lui din amintirea mea și pironind, cu ochiul lui cel negru, orice șovăială, orice tărăgăneală, orice lașitate ! — Ei da ! m-ai găsit. Sunt aici, căzut în bălării. E o datorie veche ; știu ! Încep să ți-o plătesc... Am crezut că vei uita... M-am înșelat. Ai venit să ceri ispașa... Ți-o dau ! Du-te, du-te ! Vin după tine !..."

Dincolo de misionarismul tezist al temei morale și chiar de fatalismul cam naiv al construcției narative în genere, totuși, povestirea **Hircă pentru hircă** se impune prin asemenea momente remarcabile prin haloul lor de spiritualitate fatidică, prin jocul coincidențelor de aceeași factură, capabil a redimensiona cursul povestirii din unghi fantastic.

Nuvela **În drumul spre păcat** se îndepărtează cel mai mult de rigorile canonizante ale „legendei hagiografice", cum s-a văzut, specie cultivată cu atîta obstinație de Gala Galaction. În fapt, avem de-a face cu o nuvelă de puternică încordare etic-psihologică, în multe privințe asemănătoare cu **De la noi la Cladova**.

Nerenunțînd la „ispita" de a vedea într-un asemenea păcat și o abatere de la morala creștină, scriitorul procedează în consecință. Subiacent doar, el aspiră la sublimarea materiei nuvelistice în parabolă moralizatoare. Artisticește, însă, tentativa nu-i izbutește, momentul izbăvirii eroului de păcat (o puternică pasiune pentru soția superiorului său de curînd decedat) beneficiază de serviciile unui incident profund realist și tocmai de aceea hotărîtor pentru modul în care se eliberează de nimicitoarea lui obsesie. Aruncat la pămînt în marea viteză a trăsurii ce-l duce la locul „păcatului", eroul nuvelei este traumatizat de loviturile primite și drept urmare devine pradă propriilor halucinații, care, normal, cristalizează în viziuni eminamente fantastice. Motivul este acela al „reînvierii mortului" : „Birjarul mă căuta pe sub trăsură și se văicărea. M-am ridicat în sus și am dat să ies din șanț. Sunt aici ! n-am nimic ! am vrut să strig, dar mi-a înghețat cuvîntul în gîtlej. Pe podul șoselei, ca deasupra unei mese de tribunal, judecătorul meu (superiorul eroului n.n.) mă privea țintă ! cu ochii plini de mustrare, cu obrazul palid și suferind !... Am simțit florii morții și-am rămas înghețat. Era el, judecătorul meu ! Ochii lui mă sfredeleau pînă la inimă, pînă la adormita-mi conștiință".

Nicolae Ciobanu

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

Văzută de Ion Cucu

Dialog în Deltă : Paul Everac și Kliment Tacev (R.P. Bulgaria)

Petre Sălcudeanu în chip de om al Deltei

Pe malul brăilean, primarul Brăilei, tovarășul Ion Nicolae, Fănuș Neagu și Aurel M. Buricea în așteptarea oaspeților bulgari.

DILEMA CONTINUĂ

Vremea se înăsprise aproape cu fiecare zi ; barometrele arătau multe grade sub zero și în curînd urma ca Nora să fie sărbătorită pentru cei douăzeci și cinci de ani ai ei.

În timp ce Vasile cu cei trei tîmplari, plus maistrul Gherase, făceau planuri de salvare a lui Maciste, acasă la Nora, domnul Still, Maiorul, Gherman și Ion-Publicistul făceau tot felul de propuneri de ademenire sau prindere neintîrziată a marelui motan. Din camera ei, Nora auzea prin ușa deschisă larg — fiecare cuvînt ; stătea întinsă pe spate și se părea că ar fi căzut iarăși în damblaua de a lovi ritmic în balonul ce atîrna de tavan, cînd cu un picior, cînd cu altul. Cum camera domnișoarei Still dădea în living și cum, nemaiavînd stare, Maiorul se plimba de ici colo, el se oprea de fiecare dată în dreptul ușii, măsurînd lungimea picioarelor Norei, fapt pe care tatăl fetei îl sesiza la fiecare oprire a oaspetelui său, și numai ce-l auzeai strigînd : fetițo, nu ne mai înnebuni cu balonul acela ! doar știi ce treabă importantă avem de rezolvat ! Atunci Nora se pornea pe un ris atît de nestăpînit încît ai fi crezut că o gîdilă cel puțin două persoane. După mai multe reprize de ris, domnul Still se deplasă brusc și închise cu mare zgomot ușa Norei dar și așa risul fiicei sale se auzea atît de distinct încît mama, apoi Gherman, apoi Ion-Publicistul și în sfîrșit chiar tatăl Norei începură să rîdă ca niște apucați, nemaireușind să se oprească. Singur, Maiorul, cu o mină impenetrabilă, îi privea ca pe niște victime sigure ale caracterelor tari.

— Ați putea să vă opriți, doar nu curg gazele de la sobe ! încercă Maiorul.

— Așa e, Simioane ; ce ne-o fi apucat în seara aceasta ? Niciodată nu s-a mai întîmplat una ca asta la noi în casă, își reveni (prima) doamna Still. Vă rog mult, vă rog, veniți-vă în fire !

— Maiorule, te rog nu mai umbla de colo-colo, stai și dumneata locului, ca să fim atenți la vorbe, nu la mișcare, spuse tatăl Norei poruncitor. Propusesem adineauri ca, dacă va fi posibil, cel ce va veni la secția de criminalistică (de bună voie și nesilit de nimeni) să fie vecinul Gherman, propunere la care dumnealui i s-a congestionat fața într-un fel cum nu mi s-a mai întîmplat să văd ; probabil de aceea ne-am pus cu toții pe ris, fiindcă alt motiv nu-mi amintesc. Dacă mă înșel, souneți dumneavoastră, cum ne-a cuprins acest delir de ris !

— Eu îmi amintesc, se disculpă Gherman că am protestat și am propus cu toată seriozitatea să-l predea autorul său, adică prietenul Ion.

— La care propunere eu m-am recuzat, și de la această onoare, și de la premiul promis de oficialități, fiindcă orice se admite în afară de trădarea propriului tău erou, încheie cam abrupt Ion-Publicistul.

— Ai mai spus ceva, se amestecă doamna Still, și pentru asta nu te iert, chiar dacă ai vrut să construiești o metaforă ; ai spus că eu personal aș fi cea mai indicată persoană care să se prezinte la brat cu Maciste în biroul Maiorului ; recunoști sau nu ?

În clipa aceea apăru Nora într-un costum de carnaval — o blană uriașă de pisică albă încheiată în față cu un fermoar negru, avînd în spate o coadă mai lungă de doi metri.

— Acum recunosc, spuse Ion, dar după risul ce ne-a cuprins, vă puteți da seama că a fost o glumă plasată într-un moment grav.

— Dragii mei, interveni Maiorul, cu tot respectul ce se cuvine primului consilier municipal — aci de față, eu mi-am permis poate prea mult atunci cînd nu am ris alături de domnia sa ; acum însă îmi dau seama că am procedat just, deoarece unul dintre noi trebuie să rămînă vigilent orice s-ar întîmpla. Și ca să nu ne mai ascundem după deget, pot să vă spun că în timp ce toți rideați, i-am văzut pe prietenii Gherman și Ion făcîndu-și semne care m-au tulburat. Vreau să spun că erau niște semne ce puneau sub semnul dubiului întreaga noastră acțiune. Dar mai sper să mă fi înșelat.

— Ein Mann, ein Wort ! protestă Gherman. În privința cuvîntului, și spus, și scris, prietenul Ion, pot spune că este un adevărat nobil.

— Vrei să afirmi, întrebă Maiorul, că Ion-Publicistul și-a luat mîinile de pe Maciste ?

— Eu nu vreau să spun ce nu știu, se scuză Gherman, dar vreau să vă garantez că atunci cînd Ion afirmă că laptele e alb, nu e negru.

— Fără a-mi contrazice prietenul, se enervă Ion, eu strig : jos cu garanții ! Numai adevărul poate garanta că subiectivitatea noastră are un temei „obiectiv". Aștept această garanție și sînt al vostru pe veci.

— Așteptăm lămuriri precise, îl preveni Maiorul.

— Lămurirea ar fi una singură : să văd scris de mîna medicinistului cum că Maciste este cel care l-a împins de la mansardă, nenorocindu-l pentru tot restul vieții.

— Vezi, Nora, cu ce oameni te-ai împrietenit ? strigă tatăl ei înfuriat peste măsură.

— Îți aduc eu dovada scrisă de mîna lui Emil, interveni — cu adevărat glas de pisică — Nora.

— Aș vrea să fiu de față cînd va scrie ceea ce am crezut eu, încheie senin Ion-Publicistul.

— Omule, vecine, frate, așa-mi placi ! Multă vreme nu te-am prețuit la justa dumitale valoare dar acum pot să-ți spun că etica dumitale îmi impune întregul respect ce se cuvine celor drepți, își îndulci vocea tatăl Norei. Spune, draga lui tata, cînd vrei să te duci cu prietenul nostru Ion să-i ceri dovada scrisă lui Emil ?

— În ce mă privește, eu pot să merg și în această clipă, numai să comandați un taxi ; pînă sosește mașina eu îmi schimb îmbrăcămintea.

— V-aș propune să mergeți ziua, la ora asta poate că bietul băiat doarme și-ar fi păcat să-l treziți, spuse doamna Still.

— De aceea mă înnebunesc femeile pe mine, fiindcă au milă ; pe cînd noi, bărbații, nu ne iertăm unii altora decît slăbiciunile care ne sînt proprii, declară Ion-Publicistul.

Dragii mei oaspeți, am înțeles că totul — în ce privește atitudinea voastră — depinde acum de declarația bietului medicinist ; indiferent dacă declarația lui Emil îi va fi sau nu defavorabilă lui Maciste, doresc să vă spun — declară tatăl Norei — că la aniversarea fiicei mele voi admite ca în casa mea să pătrundă și dușmanii, chiar toți dacă vor avea loc. Să bem deci pentru acel fericit eveniment ce se apropie !

— Și pentru a ne despărți cît mai curînd, fiindcă mîine vom avea atîtea de făcut încît nici nu știu încotro s-o apuc — spre birou sau spre casă, toastă Maiorul.

Deși Maiorul plecase demult, pe Ion și pe Gherman îi prinse răsăritul soarelui în casa lui Still.

Gheorghe Pituț

Cătălina Corvin

NUMELE POETULUI

Transcriem din scurta autobiografie pe care autoarea a anexat-o la unul dintre volumele de poezie în manuscris pe care ni le-a încredințat : „Mă numesc Tatiana Călin, semnez Cătălina Corvin, m-am născut la București, 7 noiembrie 1953. Scriu din copilărie, cu o mică pauză în timpul adolescenței, datorită unei dezamăgiri „literare" (provocată de o critică a d-lui Sănțimbreanu). Am debutat în „Luceafărul", sub auspiciile lui Ion Gheorghe. Am publicat în „România literară", „Tribuna", „Flacăra", „Săptămîna". Am terminat facultatea de matematică, secția informatică, și în prezent lucrez cu calculatorul la un Centru de Calcul. (Și matematica are o muzică și o poezie proprie. Plus că orizontul abstract pe care îl deschide lasă libere perspective mai adînci, poetice, filozofice). Volumul de față participă la concursul de debut de la editura „Dacia" (Cluj-Napoca) și a fost scris acum vreo trei ani. Deci, un posibil test al timpului. Versurile noi, anexate, (scrise de mîna) țin de alta factură, firesc, fiind de ultimă oră".

Sîntem întrutotul de acord cu autoarea Cătălina Corvin, așa este, „și matematica are o muzică și o poezie proprie", numai că poezia pe care o scrie nu are nimic comun cu matematica... iar uneori e prea nepăsătoare și cu limba română... și e păcat, pentru că, trecînd peste numeroasele-i neglijențe lingvistice, poezia pe care o scrie reușește adesea să transmită o autentică neliniște existențială, o reală forță a imaginarului și o predispoziție nativă pentru sondarea stărilor onirice...

O lectură mai intensă și mai sistematică a poeziei românești ar ajuta-o pe Cătălina Corvin să depășească faza „locurilor comune" (frizînd uneori poezia de album), eliberîndu-i sensibilitatea, ferind-o de ispitele unei scrieturi aleatorii : cele mai izbutite poeme ne-o probează, dealtfel, din plin : scrise în umbra unor modele, coerente, riguroase, sugestive, ele ar trebui să o convingă pe Cătălina Corvin că poezia rămîne o artă „canonică", „originalitatea" (dacă e să fie) fiind doar rezultatul unei îndelungi asceze livrești ; iată, spre exemplificare, un foarte frumos poem tutelat de magia verbului lui A.E. Baconsky : „Plutim pe corabia lui Sebastian, / Pe ape tulburi și adînci. / Sîntem mulți, nenumărat de mulți / Dar marea singurătate se cuibărește-n noi. // Fiecare un țărm să ajungă / Ar vrea în această călătorie / Pe ape reci și neprimitoare, / Dar corabia lui Sebastian / Nu are țărm. // Și ca un viciu, o lingoare, / Și-o disperare ne umbrește." **(Corabia lui Sebastian).**

Cezar Ivănescu

ATITUDINI

Generație și coeziune

Istoricul literar care examinează în deplină cunoștință de cauză desfășurarea unei literaturi naționale nu poate face abstracție de generații, promoții, grupuri și școli. Acestea există în oricare moment istoric, independente de voința instituțională, și, în mișcarea lor necontenită derivată din aceea irepresibilă a vremii, fac să înainteze o cultură. „Cei care vin" se adaugă „celor care sînt" și „celor care au fost", după o legitate organică, descriptibilă la cît de sumare investigații ; proces ireversibil care este al organismelor vii. Ar fi absurd să ne imaginăm că literatura română poate să se sustragă de la o astfel de înlănțuire obligatorie, ea numără, în adevăr, două-trei generații active, un număr mare de promoții, cîteva „școli" literare despre care se vorbește din ce în ce mai mult, un număr de „grupuri" risipite de-a lungul ultimilor patruzeci de ani, în chip majoritar coagulate ca urmare a unor principii pe care sociologul literar le înțelege foarte bine.

Nu e momentul să ne oprim aci la descrierea promoțiilor, care e o chestiune pur cronologică, ori la aceea a „grupurilor" care ar presupune o suplimentară clarificare ; mă rezum să observ doar că „școlile" sînt, în general, repartizate, deocamdată, geografic și că tot mai multe voci vorbesc despre o „școală moldavă" de poezie, despre una „clujeană", despre poeții din „școala bănățeană" și așa mai departe. Tradiția regională și inefabilele topografice sînt, pare-se, decisive.

Cît privește, însă, „generațiile" aci există, pînă în acest moment, un consens, sosotindu-se a exista, în simbioză, o generație a războiului (desemnată de unii, fără temei, „generația pierdută"), o „generație Labiș" (sau „generația '60") și o foarte nouă „generație", care, în conformitate cu calculul probabilistic, ar urma să se concentreze în acești ani, acum ori puțin mai tîrziu. În rest, e cu putință a vorbi de „promoții", „valuri", „fluxuri", „momente" și altele de acest fel, nu însă de „generații". Oricine cunoaște, cît de sumar, literatura de azi știe că „generația Labiș", numărînd autori de 40—50 de ani, este cea mai impunătoare, activă și consolidată. Nici unul din criticii care mai recent a vorbit de o presupusă „infertilitate" a unei părți din această generație nu a negat, totuși, existența ei. Adevărul probelor aflate la îndemînă orînduiește cu necesitate tabloul literar.

Despre această generație s-au scris cărți (Mircea Martin și Ion Pop) și se scriu acum altele (C. Ungureanu și alții), scriitorii ei însemnați sînt obiectul unor studii întinse, uneori chiar și de înfățișare monografică, semn că e cu neputință a face abstracție de ea, așa cum arată, cu adevărat, la examenul istoric : conținînd, adică, poeți, prozatori și critici. (Ideea unei generații alcătuite exclusiv din poeți e, se vede bine, aberantă).

Coeziunea „generației Labiș", vizibilă cu ochiul liber, are mai multe explicații, dintre care întîia e de natură psihologică : toți scriitorii ei poartă trauma războiului, pe care l-au trăit dramatic, văzîndu-l cu un uriaș ochi infantil și afectiv. Apoi, formația culturală care a fost, în amănunt, comună : același tip de lectură dirijată și aceeași sforțare eroică a „lecturii clandestine". Moralicește, „generația Labiș" a trăit cu acuitate primejdia cuvîntului liber și tentațiile complicităților conjuncturale. Ea este, sub raport formativ, oglinda cea mai fidelă a „revoluției culturale" și izbînzile ei sînt rezultate din înfringerea unei istorii care, momentan, reducea spiritul plurimorf la uniform.

Dacă acestea sînt datele formative (psihologice și culturale) acelea propriu-zis artistice nu ies din planul unei coeziuni derivate. Esteticește, „generația Labiș" a refăcut optica naturală asupra tradiției și a reînnodat firele literaturii acolo unde se întrerupeau. Toți autorii importanți ai ei au cîte un pandant în tradiția principală pe care istoricul literar îl recunoaște ușor, însă care nu este, se înțelege, repetat mecanic. Cine va citi eseistica lui Nichita Stănescu, a lui Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru și Ion Gheorghe, Ana Blandiana (dintre poeți) a lui Paul Anghel, C. Țoiu, D.R. Popescu, Ion Lăncrănjan, Șt. Bănulescu (dintre prozatori, însă mai sînt și alții) va înțelege că există o profundă coeziune care dă stabilitate, sub raport teoretic, acestei „generații" care, inițial, și-a făcut „teoria" în mers.

„Generația Labiș" e, probabil, cea mai însemnată mișcare din întreaga istorie a literaturii române care a știut să valorifice cult folclorul național, într-un chip specific, pornind de la mituri, de la ritualistica românească arhaică, de la istoria propriu-zisă. Numai un ochi superficial sau rău-voitor nu vede cît folclor e la Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, la Cezar Ivănescu, la Ion Gheorghe, la Cezar Baltag, la Nicolae Dragoș, la Paul Anghel, Fănuș Neagu, Ion Lăncrănjan, D.R. Popescu, Vasile Rebreanu, Ștefan Bănulescu, N. Velea, Marin Sorescu (în poezie dar și în teatru). Dar cîți nu sînt !

Să explicăm, școlărește, în ce proporție a intrat aci istoria națională ? Este de ajuns o lectură nouă a cărților acestora și ale altora ori, și mai puțin, un simplu consult de bibliografii. Nici una din aceste observații nu este nouă, ele s-au făcut de către critici lucizi și rămîne, poate ca mîine cineva să unifice totul. Este uimitor, avînd în vedere acestea, să mai citești cîte un articol ritos, precum acela semnat de C. Tuchilă în „Luceafărul" nr. 48 sub titlul „Poezie și personalitate". Să-l spunem autorului că e deplasat cînd afirmă că „este absolut impropriu să vorbim de existența unor generații literare în România ?" Să ne amuzăm de afirmația că „nimic nu-l leagă pe Nichita Stănescu de Marin Sorescu, pe Grigore Hagiu de Cezar Baltag" etc., etc ? Sînt simple aserțiuni. A vedea „în autorii contemporani o serie de valori individuale, de personalități independente" e totuna cu a exclude perspectiva istorică, fără de care nu se înțelege nimic dintr-un fenomen. Să ne scandalizăm atunci cînd publicistul în chestiune nu știe nimic despre „generațiile" altor literaturi europene, despre care zice, că nu ar exista ? Inutil, căci „generația Labiș" există și e activă indiferent de părerile agresive.

Artur Silvestri

«PERSPECTIVE EMINESCIENE»

Urmare din pag. 1

energie asumată ontologic; abia după parcurgerea acestui traseu vom putea evalua în adevărata lor lumină valorizările poetice ale registrului selenar eminescian". Problema din urmă nu e, ne încredințează hermeneutul, o problemă de imagistică, e dimpotrivă o problemă de cunoaștere totală cu „deplină cunoaștere de sine", nu importă ce strălucire realizează selenarul la Eminescu, ci cum are loc esențializarea fenomenului. Se urmează lecția lui Mircea Eliade din **Le sacre et le profane** (1965, p. 133 și urm.) : „Grație simbolismului lunar s-au putut pune în legătură și solidariza fapte eterogene precum: nașterea, devenirea, moartea, învierea, apele, plantele, femeia, fecunditatea, nemurirea, tenebrele cosmice, viața prenatală și existența de dincolo de mormînt, urmată de renașterea tipului lunar..."

Impresia pe care o avem la lectura cărții lui Dan C. Mihăilescu este că autorul nu numai s-a lăsat condus de metodă, dar că metoda a înghițit criticul. Sau: metoda a fost ilustrată, dar criticul a dispărut și odată cu el și obiectul criticii, poezia lui Eminescu, a cărui înțelegere nu numai că n-a sporit, dar s-a complicat fără nevoie. Limbajul hermeneutic dă de lucru neinițiatului. Un exemplu:

„...De la arborescențele inițiate în jurul oudjat-ului egiptean, pînă la ochiul întors în sine al omului kalokagathic, de la hiperdilatarea theoforică a ochiului bizantin, pînă la teoriile asupra energetismului vizual, de la teoria lui Empedocle și a atomiștilor, cu emanațiile obiectelor către privire, pînă la Platon din **Timaios**, contracarată de Aristotel, de la forța hipnotică yoghină și concentrarea spiritului în mandulă, pînă la teoriile asupra magnetismului vizual, ș.a.m.d., privirea, raza vizuală, raportul obiect-văz, pleoapă-vedere, deschiderea simțului intern, cel de-al șaselea, nenumitul, ochiul exuntric — sînt tot atîtea date în jurul cărora s-a exersat de la începuturi meditația umană".

Neajunsul e de a ști toate aceste lucruri și altele („omosemia cer-trup, stele-ochi", „omofilia eu-codu", „timpul kairoic ce sintetizează datele existențiale în numele trăirii totalitare", „temeiul de a fi orice voiești, forma tuturor întîmplărilor, lucrurilor, prin urmare și a rangurilor pe lume conținută în energia specifică a creierului nostru — a cărei simpocă ciudată sîntem noi", „moara neantului", „tapas indic" catatonia sau căderea în somn, enstaza yoghină, „înaintare în regresie", comuniune în „dincolo-ul imediatelor" etc. etc.).

Analizînd **Luceafărul** ca „poem al devenirii prin privire", Dan C. Mihăilescu ajunge la concluzia că privirea duce la revelarea ființelor care intră în joc.

Luceafărul apare ca o extraordinară gradație, de o simțire perfectă, a redimensionării ființei la nivelul totalizator al iubirii, în care pămîntul este chemat să respire, aidoma celestului, Etherul sacru al comuniunii prin iubire ca desăvîrșire de sine. Măști ale poetului, Hyperion și Cătălin realizează cele două căi ale cunoașterii de sine — prin mediul astral al Ființei eterne și prin cel terestru al ființei feminine — fiecare desăvîrșindu-se prin vedere întru Vedere".

În această exegeză, cheia poemului ar fi Cătălin care realizează cealaltă soartă pe care Hyperion o ceruse de la Demiurg și pe care el o obține prin sorbirea privirii eternului din ochiul înseninat de sine al Cătălinei. Numai că poezia lui Eminescu crește din antinomia schopenhaueriană geniu transcendent (subiect cunoscător pur) și individ contingent. Pentru Schopenhauer, ca și pentru Eminescu, femeia, Cătălina, e lipsită principial de geniu, incapabilă de a depăși condiția terestră, de a ieși din sfera curatei și inocentei instinctualități, în vreme ce Hyperion se vindecă de trecătoarea criză dionisiacă, edificat, cum e, asupra lumii sale senine, veșnice. Dealtfel asupra opoziției reconciliabile dintre Hyperion și fata de împărat previne pe Hyperion însuși Demiurgul („Și pentru cine vrei să mori ? / Întoarce-te, te-ndreaptă / Spre-acel pămînt rătăcitor / Și vezi ce te așteaptă") pentru ca **Luceafărul** să constate el însuși eroarea și să întrebe fără să aștepte răspuns („Dar nu mai cade ca-n trecut / În mări din tot înaltul : / — Ce-ți pasă ție chip de lut, / Dac-ol fi eu sau altul"). Dan C. Mihăilescu este încă o dată victima metodei sale care și în acest caz cerea o **concordia discors**, o **coincidentia oppositorum** și care în **Luceafărul** nu se realizează decît la nivelul Cătălina-Cătălin. Ar fi desigur nedrept dacă n-am recunoaște lui Dan C. Mihăilescu o minte iscoditoare și destulă informație care, aplicate poate la subiecte mai puțin pretențioase deocamdată, ar putea conduce la rezultate demne de subliniat în viitor.

PRIMIM LA REDACȚIE

O RUGĂMINTE

● Am citit cu adîncă emoție articolul închinat de d. Ioan Grigorescu Casei Iorga din Vălenii de Munte. Mă leagă prea multe și dragi amintiri de acea casă pentru a nu fi sensibilă la orișice cuvînt care o privește. Cu măiestria cu care scriitorul a avut întotdeauna darul să-și imbrace gîndul, și de data aceasta evocarea pe care a făcut-o casei părintești mi-a răscolit sufletul.

Pomenind de cele două cutremure care pe rînd au năruit-o, d-sa adaugă că, după cel dintîi, urmat de cumplita fărădelege de la 28 noiembrie 1940, bătrîna casă „a rămas în decrepitudine pînă la începutul anilor șaizeci". Douăzeci de ani deci, în care noi, copiii lui Nicolae Iorga, am fi rămas astfel indiferenți la soarta ei. Țin să precizez că încă din 1942, cu ajutorul Ligii Culturale, condusă pe atunci de dr. Petre Topa, casa a fost reparată și cuprinsul ei, cît mai rămăsese în dărîmături, s-a ales și reînchegat cu grijă de moștenitori, care l-au rînduit la locul lui. Mi-aș călca o datorie față de cei trei frați ai mei pe care i-am pierdut : inginerul Mircea Iorga, doctorul Ștefan Iorga și arhitectul Valentin Iorga, dacă nu aș face cunoscută preocuparea lor stăruitoare de a păstra casa așa cum a fost. I-am purtat deci de grijă în vremuri grele, cu puținele mijloace pe care le-am avut, ținînd-o deschisă oricui venea, adus de amintiri sau de curiozitate. Această situație a durat din anul 1948 pînă în 1963, cînd am donat-o cu toții Sfatului Popular al regiunii Ploiești, odată cu prima din celelalte două clădiri alăturate, cu scopul precis de a se înființa acolo un muzeu „N. Iorga". O mare parte din documentele de familie de care dispuneam au fost, din 1965, expuse în corpul al doilea de casă, pentru a reconstitui și astfel o imagine a vieții părintelui nostru. Nu vreau nici eu să trec cu vederea inițiativa directorului de atunci al Muzeului de istorie din Ploiești, prof. N. I. Simache, pe care-l amintește și Ioan Grigorescu. Lui i se datorează introducerea gazelor în casă și alte necesare îmbunătățiri.

Cutremurul din martie 1977 a surprins casa memorială așa cum, mulțumită Comitetului județean de cultură Prahova, a înviat din nou acum. Rămîne ca în anul 1983 să fie desăvîrșită opera începută și duse la bun sfîrșit cele două clădiri anexe, care pînă azi nu au fost refăcute decît pînă la acoperiș. Acestea au menirea de a cuprinde nu numai un muzeu, dar în cel de-al treilea corp, donat de noi în 1978, o bibliotecă cu cît mai multe din cărțile scrise de tatăl nostru și o sală de lectură.

Abia atunci, cînd și grădina din fața casei va înflori din nou, și numai dacă, peste drum, strada pe care se apropie cineva, printre salcîmii copilăriei mele, va fi curățită de cocioaba imundă care o spurcă încă (W.C.-ul unui birt !) vom avea, nădăjduiesc, bucuria de a revedea casa cum era odinioară.

Liliana Iorga-Pippidi

atelier literar

poșta redacției

ION SOFIN : Sînt unele lucruri demne de interes și în „Casa“ (care se termină cam... înainte de a începe), și în „Medalionul“ (care, însă, de la pag. 3 încolo — „Spune-mi ceva“ — se încurcă de tot și devine de neînțeles, mai ales că pag. 5 lipsește cu totul !...). Nu ne-am lămurit deplin. (Pe viitor, binevoiți să vă semnați manuscrisele).

D. DUȚU : Vă judecați cu prea multă asprime și pesimism. În realitate, trebuie să fie vorba doar de o criză de acomodare care, în mod normal, nu poate dura prea mult. Între timp, totuși, cu oricîte eforturi, nu trebuie să vă înstrăinați prea tare de pagina scrisă, nici de cea albă... Țineți-ne la curent.

VALERIU BURHAN : Sînt și multe lucruri însăilate, convenționale, „după ureche“, dar și cîteva care ar putea să însemne un început de promisiune („Poveste de dragoste“, „De acasă“, „Inscripție“).

COMAN SAVA : „Sava“ bien, dacă e vorba !...

CRISTIANA V. : Manuscrisele demonstrează (în raport cu vîrsta indicată) o surprinzătoare siguranță și varietate a expresiei, profunzime, maturitate, lirism, elementele unei bune făgăduieli. Să vedem ce mai urmează.

D. BARBU : Paginile se resimt de tulburarea pe care o străbateți. Mai puțin cumpănite, febrile, nerăbdătoare, cuprinse într-un flux insuficient stăpînit, care antrenează și multe convenționalisme și locuri comune și înlesnește recidiva unor mai vechi metehne (sentimentalism roz-dulceag, repetiții prelungi, ghirlande metaforice, etc.). Sperăm să vă reveniți cît de curînd, cu un spor de înțelepciune și măsură, să reintrați cît mai deplin în posesia mijloacelor și inzestrărilor dv. firești. Deocamdată, mai bune : „De neatins“, „Aripi de lemn“, „Concert pentru două mîini“.

V. MILESCU : Continuarea unei etape prodigioase, cu ceva semne de oboseală și mai ales de insistență. (Dar inspirația nu trebuie forțată nicicum, nici chiar în asemenea fericite reprize, care aduc, deobicei, printre alte urmări, și o creștere a exigenței și controlului de sine, o nouă dimensiune-etalon a gustului artistic etc. Adică, după o asemenea „pasă“, nu veți mai putea scrie „ca înainte“...). Cele mai bune : „Tabiou“, „Pedeapsă“, „Vino acum“, „Tristețe“, „Duminică“, „Amîndoi“, „Trec“, „Mereu“ (multe din ele încă nefinisate deplin).

I. B. NINEL : Revin bunele premise, vizibile aproape în fiecare pagină, dar textele rămîn, în general, greoaie, impracticabile, cu o expresie dificilă, pretențioasă, sofisticată, cu un debit gîfîit, incoerent, care aproape anulează, uneori, comunicarea. Elemente interesante și pasaje mai dezlegate și mai omogene, în „Tăcere silită“, „Stranie nedeterminare“, „Totul începe“, „Ireversibil“, „Ochiul pe dos“, „Moartea suspectată de viață“.

A. VALONI : Aproape toate sînt lucruri interesante (în primul rînd, tematic) și pline de dificultățile inerente.

DAN DELAMUNTE : Nu sînt noutăți. E parcă și mai clară lipsa unei vocații reale pentru poezie. În ce priveste așa-zisele dv. teste, ele ilustrează (ca și textele versificate, dealtfel) o foarte limitată și pedestră înțelegere a fenomenului poetic, a receptării și evaluării sale etc. Dar aceste „experiențe“ vă privesc cu totul personal. trageți-vă singur concluziile !... Oricum, dacă așteptați cine știe ce ucaz care să impună uniformizarea strictă a părerilor (și în materie de poezie), vă pîndește o grea dezamăgire : el ar fi nu numai inutil, dar și imposibil ! Ceea ce implică, desigur, o concluzie de genul (ca să folosim, totuși, un citat, atît de specific, din opera dv.) : „Dacă ți-e frig / ia-ți lumea în cap / și plimbă-te !“.

M. R. : Ultimele pagini agravează deplorabil epigonismul nichitist (cu excepția uneia singure, „Stare de poem“, nici ea o performanță deosebită). Felicitări pentru vestea plină de bucurii ! În ce privește poemele care nu vă mai mulțumesc, nu numai că vă e îngăduit să le scoateți, dar ar fi o mare greșeală să n-o faceți ! Prima impresie e, adesea. decisivă, și trebuie să vă înfățișați lumii cu chipul dv. cel mai adevărat, cel mai împlinit, cel mai frumos (sic !), și nu cu stadii depășite, inerții, amintiri de arhivă personală (veți putea reveni asupra acestora mai tîrziu, dacă veți mai simți nevoia și dacă istoria literară vă va permite !...). Aveți grijă să nu ratați acest moment unic, ireversibil !

EM. BĂLȚIANU : „Seara“, „Istoria“, „Despre revoluții“.

AL. PLEȘCAN : Chiar așa : „poeme de neînțelegere“ ! (chiar dacă sub înfățișarea rebarbativă, incoerentă, s-ar putea bănui și unele implicații lirice).

Geo Dumitrescu

N. R. : Manuscrisele nu se nu se înapoiază.

Sînt cuvîntul

Sînt cuvîntul ce intră în magazine
și cumpără parfum pentru florile artificiale
mă vînează femeile singuratice și mă țin în biblioteci

și nu mai pot să beau lumină
și nici să înjur un cîine ce mi-a mușcat o literă

sînt cuvîntul ce doarme în parcuri
și spune că-i este rușine că nu e fericit

VULEC RAMIDIS

Poezia

Mască a sinelui uitată în fața oglinzii
într-un azil de gînduri
vîrful spadei pipăit de orb
îndrăzneala unei flori de colț
legată de mica eternitate a pietrei
o femeie arătată cu degetul
pentru strigătul ei de dragoste
albit de iarnă
un animal care își linge inima rănită
în fața soldaților
pregătiți să-i roadă oasele delicate
sau piatră dusă în vîrful muntelui
niciodată înapoi rostogolindu-se
ci mereu de partea cealaltă
dincolo de ceea ce se vede

ochii teribili ai poeziei
nu ricoșează de nici un lucru
în clipa care curge
pînă cînd nu rămîne
decît albia acelei curgeri

COSTIN GRIGORAȘ

Invitație

Vă invit în lumea miracolelor.
Priviți acest cer
Fantastic, vine de departe
Cu tot timpul.
Minunile puterii –
Dezlănțuiri infinite
Trec treaptă cu treaptă.
Cîte culori dincolo de privirea noastră,
Ce armonii trebuie să fie în acele sunete
Neauzite de nimeni
Și ce explozie de miresme !

Deschideți ochii !
Toate sînt în preajmă.

GABRIELA COPU

Dominic nenăscutul

locuiam în apropierea unui debarcader
într-o casă de marmoră cu o singură cameră
în cameră aveam un pat (tare) și un
ornic (inutilizabil) într-o dimineață
am găsit în fața ușii o mănușă fumurie
(pentru mîna stîngă) am umplut-o cu pămînt
peste o lună din ea a răsărit o floare cu
petale transparente fără mireasmă
nu am udat-o niciodată dar ea a refuzat
să moară de atunci mă simt din
ce în ce mai neliniștit.

DAN EMILIAN ROȘCA

Desene de Raluca Sloboziana

Trebuia

Trebuia să rămîn un salcîm
într-un prund
sau o floare de zarzăr
ce piere
pentru a da rod
ce fiară făcu din mine
dumnezeul pămîntului
cu mîna încă udă de glod...
trebuia să mai fi rămas
fluture
ce nimica nu știe
doar zborul, doar albul
din care el se născu. ..

VICTORIA MILESCU

Posibila biruință

Cîntul acesta s-a născut întîmplător,
dintr-o înfrîngere sau mai multe
înfrîngeri adunate într-un mănunchi
de flori negre, pentru o clipă lumea
din urmă și dinainte este fulgerată
de o lumină nouă, văd guri care
cobesc, ochi lacomi așteptînd, mîini
desfăcute gata să prindă rămășițele,
pe mine însumi mă văd copil
încercînd să mă nalț prima oară,
prăbușindu-mă între morții lumii,
cîntul acesta poate fi un baston alb
pentru orbi, poate fi o mînă întinsă
celui ce vrea să se ridice în propriul
său ochi, el nu neagă înfrîngerea,
dar dovedește existența și posibila
biruință a celui ce cîntă.

BORIS MARIAN

Zbor în amiază

Gătită-n straie de duminică
trec pe străzi cu ziduri înalte
ca printr-o curte de-nchisoare.
Nu port vorbele răului
lăsîndu-le să moară
de-ndată ce-s rostite.
Numai dorințele îmi stau pe buze
și doar o suflare
le face să-și ia zborul
în amiaza cu vîlvori albastre
unde bate aripa unui cîntec
trezind planta adormită-n sămînță.

MARCELA MARINICA

Ochi de căprioară

Era un timp de petale
și gîndul meu, veveriță de foc
sărea din vis în vis.
Ziua mă jucam de-a poezia,
uitînd veșnic cîte un drum deschis,
noaptea m-aruncam în mare și-n
cer,
căutînd cu-nfrigurare
adevăruri care nu pier.
Era un timp de petale,
sufletul meu se făcuse cît un
univers.
Iarăși copil, surîdeam
și surîsul era adînc și curat
ca un vers

DIANA BARBU

ISTORIE ȘI EDUCAȚIE

Urmare din pag. 1

priviți din avion de autoare, rămîneau impasibili față de magaoaia zburătoare ce trecea pe deasupra lor. În schimb, oile, speriate, se înghesuiau unele în altele. Explicația : în conștiința oilor exista amintirea pericolului, experiența trecutului lor, exista „vulturul“ în stare să înhațe, în ghearele sale, un miel, ba chiar o oaie. Un bou nu. Un cal — nu“.

Unele popoare, lipsite de experiență, își continuă scriitoarea observația, nu se alarmează la timp, rămîn calme. „Americanii continuă să pască“, notează sarcastic romînca, cu excepționalul ei simț politic, la 1 octombrie 1939. Această propoziție teribilă s-a tradus, după cum se știe, printr-o neiertată întîrziere a țărilor occidentale în înțelegerea pericolului hitlerist. Este de altfel cunoscut și recunoscut că în timp ce oamenii politici români (Titulescu, Tilea, Gafencu s.a.) s-au remarcat prin clarviziune și previziune în anii dinaintea celui de-al doilea război mondial, conducătorii altor state nu au arătat asemenea calități. În fond, oamenii politici întruchipează trăsăturile caracteristice popoarelor lor și perspicacitatea politicienilor români era de fapt fructul **experienței istorice** a poporului nostru.

În ce privește modalitatea de a imprima cu adevărat o valență educativă faptului din istorie, nu este greu de observat că și în domeniul cărții sau studiului de istorie, se întîmplă cam același lucru ca și în domeniul cărții de literatură sau chiar de filosofie, economie, pedagogie etc. Adică, pe cît de puternică vrea să fie dorința autorului de a convinge cititorul de un fapt, pe atît de refractar să se dovedească acesta în a-l percepe ca atare. Se întîmplă, adică, la fel ca în literatură : autorul poate „înnegri“ un personaj cît voiește, dar nu poate fi sigur pe **reacția** cititorului. S-ar putea ca acesta să simpatizeze cu eroul „înnegrit“ și să privească sceptic pe eroul „pozitiv“. În istorie, de multe ori prezentarea faptului în sine se poate dovedi mai elocvent decît ambalajul verbal al istoricului. Reiese de aici că unul dintre scopurile cele mai importante ale unui autor de text istoric trebuie să fie găsirea modalității celei mai adecvate pentru **convingerea** cititorului.

Faptele mari din istorie ating conștiința oamenilor în diferite modalități. Ele se pot impune prin intermediul textului istoric documentar, și în acest caz conștiința recepteaza informația, evenimentul. Dar aceleași **fapte** istorice pot beneficia de o reflectare în artă și literatură, creîndu-se o imagine mult mai bogată, mai complexă din punct de vedere uman. Mulți oameni au o percepție mai acută a datelor istorice prin intermediul textelor literare. Istoria în școala generală și chiar în liceu, trebuie să meargă mînă-n mînă cu literatura română. Una se completează cu cealaltă, una o atrage pe cealaltă.

Pagina literară de evocare istorică creează un cadru propice înțelegerii istoriei. Sentimentul dragostei de patrie se naște și se dezvoltă într-un mediu adecvat. El nu apare la comandă sau în urma unor declarații, oricît de solemne ar fi ele. Și lecția de istorie și pagina de literatură și secvența de film pot stimula acest sentiment, dar nu pe calea didacticismului rudimentar, ci prin împletirea unor forme multiple de atracție și de convingere.

Jertfe de toamnă

Din jar se-naltă un aed
Cîntat de carnea unui ied.

În fiecare ochi de miel,
Se leagănă cîte-un ciinghel.

Crescuți de om în bătături,
Batalii trec întru fripturi.

Pe pirostrii de măcelar,
Pastrama scoate un tropar.

Fripturi cu cîntec de psalmiști,
Se nasc din oi cu ochii triști.

Cuțitul cu miner de fier,
Le-a stins din ochi puținul cer.

Ieri, mielul blînd, cu țița-n vis,
De mîna tatii-a fost ucis.

De-atuncea oaia arsă-n scrum,
Tot behăie un tedeum.

Mih. Lupașcu

Ai Marelui Quarț

Urmare din pag. 1

pe arătătorul, pe mai marele de lîngă el, sămînța diamantului și-a ametistului și-a tuturor pietrelor cele împărătești.

Capul zeiței însuși, e-un cristal în chip de bufniță, pe umeri, dar brațul drept un spic din șapte spice, rămuros : orezul de sămînță al diamantelor, grîul de soi ai ametistelor. Și iarăși către stînga mai răsucind, din nou lumina e bărbat. Marele Quarț, ins în multă încordare, se luptă cu un pește lat ; încolăcindu-l, însă proptindu-se fiara în aripile-i lăboase, îl dă spre coada-i de balaur, să-l arunce, dar bărbatul este greu, are puterea forțelor de bine și-l sub-pune stînd asupra-i.

Cristal de stîncă, trei chipuri de bărbați și de femeie, unul.

Și nu-i semn despre lucrarea omului, despre cioplitul de mînă, despre vre-o adăugire sau luare din partea uneltelor. Ce-a vrut căldura adîncului, ce-a gîndit greul pămîntului despre pămîntul lui, se vede în chipurile omului de cristal.

Ar fi multe întrebări : de unde-s întruchipările omului și-ale zeilor, dar nu vrem noi să le punem aici. Eu l-am văzut pe Tatăl cel întreit, Marele Quarț, și pe Mama pietrelor, cristal de stîncă de 8 300 grame. Aducătorul lor, **Florin Olteanu**, pasionat pe cont propriu de misterele vechimii și interpret pe seama sa, al semnificațiilor calendaristice, matematice și cosmogonice, ale pieselor tezaurului getic de la Pietroasa.

La Brașov, să-ntîlniți un ins, om cît catargul, din seria acelor bărbați ce-au făcut Țara Mare, cu mîinile goale ; poartă fabuloasă pălărie maro, cu mari boruri asupra tîmplelor precum cristalul de stîncă, vinețiu, dar mai cu osebire (vară, toamnă, iarnă) nalte cizme de stat-majorist ; minte și fantezie și-o curiozitate de foc, asupra celor ale noastre de demult și uzurpate de alții — stăpînul Marelui Quarț și-al altora peste două sute de flori ale adîncului munților.

Mari glii de quarț, calcituri, pirite, jasp-opaluri, din cîmpiile miniere de la Brad, calcituri, quarțuri, quarțuri, din cîmpul mineralelor Bucium, calcit-quarț, quarț, din grădinile de sub Roșia Montană, galenit, sfalerit, pirit, calcit, calcit, rodocrozit, barit, quarț, quarț, din semiramidele livezi ale adîncului Băii de Arieș și iarăși quarț, quarț, calcit, barit, din peșterile comorilor Băii Mari și de la Baia Sprie, de la Herja, Cavnic, Băiuț ; quarț, barit, ametist, ametist și de la Rodna, pirit, pirit... fiii și fiicele Marelui Quarț...

Instituții de cultură, patrimoniu și educație socialistă din Brașov, patronează, într-o sală de muzeu, comoara acestui Ali-Baba al cristalelor de stîncă, om carele și baina și pîinea și cămașa de pe sine și de la masa alor săi și-a dat, plătind pietrele, piritele, ametistele, quarțurile și iarăși quarțurile, ținînd el, acest Florin Olteanu, să rămînă numele său și-al eforturilor sale drept zestre a orașului de la poalele muntelui cu numele Timpa.

Dar Timpa, zicem și noi în Dacia Fēniks, timp înseamnă și iată, stat-majoratul, fiu al timpului, caută să scape din pîntecul tatălui Cronos, mîncătorul de fii — și cu aceste pietre în brațe. Florin Olteanu, cred că într-adevăr scăpa-va nemistuit.

Tineri interpreți

Urmare din pag. 1

În sens strict teatral, performanța acestei echipe este cu totul remarcabilă și premiul de regie și interpretare conferit este cu totul meritat (**Ion Dore**).

Celelalte trupe de amatori în ciuda bunei voințe și a risipei de energie, a interpreților de talent, a unor ingeniozități vizibile nu s-au ridicat la nivelul unor spectacole de coerență și unitate, unele căutînd cu orice preț efectul de public și căzînd de aceea în exces și vulgaritate.

Din rîndul spectacolelor date de profesioniști ne oprim în primul rînd asupra celui dat de teatrul Național din Craiova cu **Politica** de Th. Mănescu datorită regiei lui Mircea Cornișteanu și mai ales datorită interpretării de excepție a lui Petre Gheorghiu-Dolj în rolul principal. Adevărată lecție de învățămînt politic dialogată trecînd în revistă aspecte dintre cele mai litigioase ale istoriei Partidului Comunist Român, **Politica** este o partitură care cere interpreților în egală măsură dăruire și performanță profesională. Teatrul Național din Craiova a reușit acest lucru sub bagheta lui Mircea Cornișteanu, îndreptățit laureat al premiului de regie, cu ajutorul unui colectiv artistic eminent din care detașăm pe Petre Goanță și pe Petre Gheorghiu-Dolj. Acesta din urmă a susținut cu mijloace măsurate și o elegantă prestanță scenică rolul principal al piesei **Politica**, conferindu-i un firesc pe care textul nu-l are și un dramatism al ideilor care artisticește este rezultatul „dicției“ actoricești a lui Petre Gheorghiu-Dolj.

Impresionant în aceeași ordine valorică este și spectacolul Teatrului Național din București cu **Ifigenia** de Mircea Eliade unde s-au impus prin calitățile lor mai ales Mircea Albulescu, Tania Filip, Silvia Năstase ca și viziunea regizorului Ion Cojar. Interpretări cum sînt cele ale lui Petre Gheorghiu-Dolj și Mircea Albulescu fac onoarea unui festival de teatru și imposibilitatea de a infringe normele regulamentului de premiere poate fi resimțită ca o pierdere. Li se alătură **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă** montat de secția maghiară a Teatrului Național din Tg. Mureș, în viziunea regizorală a lui **Elemér Kincses** distinsă, de altfel, cu premiul special al juriului. Expresionist și geometric spectacolul trupei maghiare din Tg. Mureș oferă o versiune interesantă a piesei, cu un final modificat, într-o distribuție în care se impune **Csorba Andras**. Emoționantul spectacol dat la Naționalul ieșean cu piesa lui **Ion Druță, Tot ce avem mai sfînt,** nu s-a bucurat însă decît de un interpret de excepție : **Dionisie Vitcu.**

Foarte promițători sînt studenții de la actorie ai Institutului de Teatru din Tg. Mureș, atît de la secția română cît și de la cea maghiară. Cei din urmă au prezentat un spectacol după **În căutarea sensului pierdut** de Ion Băieșu, recondiționînd textul prin intervenții care să-i dea o coerență mai apăsată și un sens mai adînc. Tinerii actori au înfățișat un spectacol lucrat pînă la nuanță, de o remarcabilă profesionalitate, evidențiind totodată și un actor de excepție, pe Ander Zoltan, posesor al premiului de interpretare masculină alături de Sorin Dinculescu de la secția română care a evoluat în **Mobilă și durere** de Teodor Mazilu. Acest al doilea spectacol a evidențiat mai puțin omogenitatea trupei, cît pe interpreți, cu o mențiune în plus pentru băieți, dintre care Daniel Vulcu ni s-a părut în rolul Gore cel puțin la fel de bun ca și Sorin Dinculescu. Riscăm acest pronostic : Daniel Vulcu este un nume despre care se va mai auzi. Cel mai bun spectacol studențesc a fost cel al I.A.T.C.-ului cu **Deșteptarea primăverii** de Frank Wedekind, în care omogenitatea trupei s-a împletit armonios cu cîteva partituri solistice cu totul promițătoare. Este vorba mai ales de fetele trupei, dar și de cîtiva dintre băieții ei. Unul din rosturile festivalului fiind să verifice și conditia și calitatea acestor viitori actori ai scenei românești putem nota la acest capitol un bilanț pozitiv și promițător. Dacă Festivalul exceptînd **Politica** de la Craiova n-a impus regizori sau scenografi el a adus în fața publicului interpreți de prima calitate. Revenind la dramaturgie să observăm totodată că față de dramaturgia lui Tudor Popescu, atît de realistă și actuală, cea a lui Baranga, Mazilu, Băieșu începe să ne vorbească ca dintr-un trecut îndepărtat. Repertoriul „vechi“ nu mai corespunde actualei etape a teatrului românesc. Fie și numai pentru a trage această concluzie și existența acestui **Festival al spectacolelor de teatru pentru tineret,** care a fost festivalul tinerilor interpreți, merită a fi considerat o reușită.

Adio, Europa!

Urmare din pag. 1

Mărturisesc că eram curios să văd cum se realizează acest număr. Eram om în toată firea, văzusem la viața mea destule femei dezbrăcate, am făcut ani de zile nudism, așa că sînt familiarizat cu „secretele trupului uman“, și totuși, o atracție copilărească, de neînvins, m-a făcut să cobor spre barul de noapte.

M-am îmbrăcat, firesc, cît mai elegant, cu cămașă albă și o cravată stridentă de mătase chinezească.

Pășind dezinvolt spre ușa barului cu becurile lui multicolore, am deschis-o și am pătruns într-un mic bolișor slab luminat, cu pereți plini de fotografiile în **mărime naturală.** Am admirat cîteva momente **exponatele** pînă cînd s-a apropiat de mine un fel de **general** în uniformă cu fireturi și chipiu înalt de aviator, care m-a poftit să intru. Tocmai se pregătea să rupă un bilet dintr-un fel de chitanțier cu cotor, cînd am citit inscripția așezată la vedere în care se indica prețul intrării. Am înlemnit ! O sumă care depășea orice imaginație ! Vreau să spun în raport cu zlotii pe care-i posedam. În consecință, roșind, m-am răsucit pe călcîie, pretextînd că uitasem ceva, și am șters-o rapid în hol, și din hol în cameră, unde am băut în dușmănie aproape o jumătate de litru de coniac.

Dimineața, la micul dejun, eram cam mahmur. Nu i-am spus nimic inginerului și nici ghidului care a șosit cu o jumătate de oră întîrziere și, după felul în care a dat pe gît trei sonde cu bere rece, mi-am dat seama că și el avusese parte de o noapte bogată.

Ne-a citit destul de plăcid programul general al vizitei noastre precizînd că obiectivele sînt la alegere și că, în afara contactelor oficiale cu specialiștii, restul traseului poate fi selectat, sau redus.

Adevărul este că era un ghid destul de comod, nici pisălog nici prea constiincios și, după două zile, ne obisnuiserăm cu mahmureala lui somnolentă.

Nu vreau să vă plictisesc cu descrierile. Vreau doar să vă spun că la Varșovia am văzut cele mai frumoase fete, toate blonde, toate elegante, (de-o elegantă putin neglijentă, **sleampătă**), deosebit de amabile și vesele. Dar, necunoscînd nici o iotă din limba lor, orice comunicare prin gestica surdo-mutilor mi se părea ridicolă.

Într-o dimineață, așteptîndu-l ca deobicei pe năbădăiosul ghid, ne-am instalat de data aceasta la una din mesele scunde ale barului de zi comandînd obisnuita bere.

Mă așezasem cu spatele la sală și tocmai vroiam să gust din halba așezată în fața mea cînd, am simțit din nou, cu acuitate, privirile cuiva tintuindu-mă. Le simțeam în ceafă, mă înțelegeți, în creierul mic, ca pe un semnal de alarmă. M-am întors fără ezitare și am cercetat încăperea scufundată în semi-obscuritate.

Într-un colț, gardată de doi tineri cu trupuri atletice, stătea o doamnă cam de vîrsta mea, poate ceva mai tînără, cu părul blond strîns într-un coc înalt. Avea o față nostimă, de păpușă, nu era frumoasă, însă radia ceva atrăgător și enigmatic. Felul în care mă privea ca pe o veche cunoștință mi se părea ciudat, dar nu provocator. Era însoțită, totuși, de doi bărbați mai tineri și mai arătoși decît mine. Vă imaginați că încercam să-mi explic de ce anume îi stîrnisem curiozitatea. Eram îmbrăcat corect, banal aș putea zice. Înginerul, căci și lui îi puteau fi adresate privirile, părea și mai șters decît mine și preocupat numai de halba din fața sa. I-am șoptit să privească înspre **acolo** și el a propus să nu-i mai dăm nici o atenție, presupunînd că-i vreo obișnuită de-a localului.

Femeia zîmbea cu aceeași dezinvoltură privind intens spre masa noastră. La un moment dat, s-a ridicat legănîndu-se în mers și odată cu ea și cei doi cercei rotunzi și strălucitori pe care-i purta la urechi. A început să înainteze spre bar cu pași lascivi. Mergea ciudat, legănîndu-se, dar fără nimic vulgar în mișcări. Frapa numai prin extravaganța îmbrăcămintei : un fel de rochie oranj, franjurată la poale, strînsă pe talie cu un cordon de metal. Era destul de durdulie, mai degrabă spre grăsuț, o **moletă** cum se zice. Lipsea un pic să devină o grăsană.

În mîna dreaptă ținea un țigaret lung avînd în mijloc un inel, subțire, verde. Abia făcu cîțiva pași prin încăpere și cei doi bărbați se ridicară de la locurile lor ca la comandă urmărind-o cu o atenție mai mult decît frățească.

Femeia nu părea că bagă în seamă pe cineva, ignorînd cîteva zîmbete provocate probabil, de apariția ei puțin excentrică. Avea ceva : un amestec de eleganță și extravaganță căutată, plus mersul acela legănat, șerpuitor, ca și cum ar fi înaintat într-un bazin cu melasă.

Trecînd pe lîngă masa noastră se opri o fracțiune de secundă și scoase un fel de „helo“ gutural dar binevoitor, după care se îndepărtă cu o mișcare trufașă a capului. Se duse la bar și schimbă cîteva cuvinte cu cel care servea. Se întoarse urmărită de privirile însoțitorilor care rămăseseră în picioare atenți și preocupați de strania însoțitoare.

Am privit-o din spate. Avea soldurile pline și nu se străduia să ascundă acest lucru, dovadă zecile de pliuri ale rochiei terminată cu franjuri lungi, pînă peste genunchi.

La puțină vreme, s-a apropiat un ospătar care ne-a așezat în față două pahare în formă de cupă din gura cărora se simțea un îndubitabil parfum de coniac fin. Ne-am exprimat nedumerirea ridicînd din umăr și el a făcut un semn discret spre masa din colț, adică spre masa femeii ce traversase încăperea, mormăind ceva în limba lui plină de ș-uri și ș-uri.

După care s-a îndepărtat lăsîndu-ne destul de debusolați.

(CONTINUARE ÎN NUMĂRUL VIITOR)

Tăcerea criticilor condamnă sau e condamnabilă ? (II)

Știm că excesiva frecventare poate obosi o anumită temă. Față de predecesorii îmbătați romantic (Alecsandri, Coșbuc, Duiliu Zamfirescu) care provincializau acest segment de istorie, la Paul Anghel **„problema românească“ e văzută la scară continentală.** Remarcabil e că în perspectiva altui secol (cu o umanitate în atitea rînduri amenințată) și a unui secol scurs, istoria e privită proaspăt, centrată pe un **eveniment „cu precădere românesc“** (C. Noica). Iată că materia epică a războiului Independenței, reținînd atenția euforicilor săi contemporani, se filtrează într-o variantă superioară, de încărcătură eseistică ; dar pentru aceasta, „pentru ca o asemenea temă să incapă în conștiința unui creator — observa Dan Zamfirescu — trebuia să vină o nouă virstă a literaturii române“. Înțelegem afirmația nu în sensul că Paul Anghel inaugurează această virstă ; ea a făcut însă posibilă încercarea și izbînda sa creatoare, de respirație epopeică.

Respingînd ideea că istoria noastră ar fi minoră, în afara fluxului universal, restaurarea uriașului Eveniment de la 1877—1878 este o **„meditație asupra timpului românesc“** : războiul pentru Independență era chiar destinul nostru și umanitatea românească a acelui timp, într-un moment de răscruce pentru ființa noastră națională, „strămutată cu sufletul la Dunăre“ așa îl și înțelege, nu ca spectacol. Pornind această trudnică lucrare, inteligența sa cercetătoare se ridică la altitudinea cărturărească a privirii fixînd în registru larg o epocă în fond tragică. S-a și remarcat dealtfel că la Paul Anghel lipsește viziunea eroizantă, carnavalescă ; în numele obiectivării literare, el absolvă acel sfîrșit de veac de blamul caragialesc, descoperind drama acolo unde Caragiale descoperise comedia (M. Ungheanu). Desenul caragialistic învăluia — prin caricare — lumea valahă în ridicol, înscrîind-o rizibilului epidermic; el fixa unilateral epoca. Solida sa informație și predilecția nuanței îl ajută pe Paul Anghel să echilibreze tabloul, propunînd un decupaj în biografia epocii, respingînd deliberat estetica de seră, culoarea sau pitorescul jovial. Replica există; ea e subtilă, ține tot de viziune și, astfel, pătrundem mai adînc în adevăr, evitînd proza neagră ori confecționeria eroizantă.

În linie balzaciană, respirînd firescul, o viață densă prinsă în viermuiala și concretețea ei parcă palpabilă, Paul Anghel dă personaje viabile și senzația realului epocii (chiar dacă invadat de ficțiune), în **complexitatea sa omenească.** Tehnica am zice că e filmică. Împlinind condiția de martor, **narațorul — spectatorul absolut al uriașei scene** are putința privirii de sus și a pătrunderii în detaliu ; adevărat, ideea de martor unic e absentă cîtă vreme ciclul pulverizează convenția eroului principal, scriitorul năzuind spre o frescă al cărei liant rămîne unitatea de atmosferă. Ritmul epic slujește prepararația lentă în curgerea paralelă a nucleelor narative sau precipitarea lor prin simultaneizarea evenimentelor, vădind o bună orchestrație. Punctul de plecare este datul obiectiv, asumat — firește — subiectiv ; urmînd firul istoric, „scenariul“ lui Paul Anghel impregnat de ipoteze plauzibile este creație dar nu poate fi considerat un pur produs ficțional. Fereastra operei îngăduie o privire largă, de sigură valoare estetică.

În sens larg, privind întreaga sa activitate, „demonstrația“ lui Paul Anghel, înrolată afirmării protocronismului românesc, își propune să contribuie la configurarea unei noi imagini a culturii noastre vizînd monumentalitatea, depășind condiția de out-sider. El schimbă raporturile de referință, conștient și convins că **ne putem explica prin noi înșine.** Prejudecata centrelor străine de omologare culturală, absolutizarea referentului occidental ne-au impus statut de literatură debitoare ; **re-facerea perspectivei** pe fundalul reculului istoriografiei servile, eliminarea altor clișee mentale și unor confuzii ce au făcut carieră conduc la **dobîndirea unei noi conștiințe de tradiție.**

Cît privește monumentalitatea, discuțiile la noi s-au purtat cu febrilitate, privind vocația și obsesia monumentalului. Adevărul e că sîntem lipsiți de tradiție în monumentalul cantitativ și că — în ceea ce am numi — **evitarea monumentalului** pot fi convocate explicații istorice, împrejurările cunoscute ale destinului nostru înclement obligîndu-ne repetat a gîndi în termenii supraviețuirii. Dar în **„frica de monumental“** (după cunoscuta formulare călinesciană) detectăm și prelungirea unei mentalități care trădează un complex, neîndrăznind a crede în valorile autohtone și în mesajul românesc, constelînd cerul universalității. Paul Anghel ne convinge de contrariu. **„Dreptul la monumental“ este firesc pentru spațiul nostru cultural** și eforturile sale vin să sprijine încordarea creatoare a unei întregi spiritualități, revigorînd simțul istoric.

Adrian Dinu Rachieru

4 DECEMBRIE 1982

m a p a m o n d

LITERATURA DIALECTALĂ ŞI MISIUNEA EI SOCIALĂ

Participînd în această toamnă la sesiunea Institutului Dialectal Internaţional (I.D.I.) ce a avut loc la Strassbourg, în Franţa, scriitorul **Nikolaus Berwanger, secretar al Uniunii scriitorilor din România, de mai mulţi ani membru al I.D.I., a fost ales prim-vicepreşedinte al acestei organizaţii.**

Institutul Dialectal Internaţional, avîndu-şi sediul la Viena, este un centru internaţional de studii şi documentare, privind dialectele şi literatura dialectală, graiurile şi culturile regionale. Direcţiile ei de cercetare sînt, în primul rînd, literatura dialectală modernă, dialectul fiind conceput în mod deliberat ca mijloc de expresie artistică, spre deosebire de cei ce fetişizează limba literară. Alte preocupări de studiu sînt cultura populară şi extinderea caracterului interdisciplinar al dialectologiei. Ştiut fiind că limba vorbită suferă influenţe sociale, dialectologia, în concepţia I.D.I., are în vedere colaborarea cu alte discipline, îndeosebi cu psihologia, sociologia, sociolingvistica, politologia şi ştiinţa comunicaţiei.

Institutul a fost înfiinţat în 1972 de etnologul şi scriitorul vienez Dr. Hans Haid, actualmente secretar general al societăţii, preşedinte fiind autorul şi traducătorul Pierre Garnier (Franţa), iar vicepreşedinţi prof. univ. dr. Peter Pabisch (S.U.A.) şi prof. univ. dr. Andrien Finck (Franţa). Societatea cuprinde 230 de membri din 17 ţări, printre care Austria, R.F.G., Franţa, Italia, S.U.A., Elveţia, R.D.G., Belgia, Brazilia şi România.

Tema cadru a sesiunii actuale a fost **„Limba şi puterea. Limba ca terapie?"**, expusă în comunicarea sa de către prof. univ. dr. Wolfram Pollak. De remarcat, în continuare, referatele reprezentanţilor din Austria şi Alsacia (Franţa) cu privire la relaţiile dintre limba şi viaţa publică, limba şi pacientul, limba şi socializarea. Nikolaus Berwanger, în comunicarea sa, a atras atenţia asupra unor momente de seamă, cruciale, în viaţa spirituală a populaţiei germane din România socialistă în ultimii cincisprezece ani, perioadă în care au apărut lucrări de referinţă privind această populaţie, în domeniul istoriei, culturii, dialectologiei şi etnografiei.

REVISTA STRĂINĂ

● **O BIOGRAFIE** controversată a lui Ludovic al XVIII-lea publică în traducere franceză istoricul englez Philip Mansel. Criticul Marcel Schneider, în ziarul **Le Monde**, nu contenește cu elogiile asupra spiritului de discernămînt și lipsei de prejudecăți a cercetătorului englez, care încearcă să refacă imaginea tradițională a restauratorului Bourbonilor. După ce Napoleon transformase întreaga Europă într-o cazarmă și îmbrăcase pînă și academicienii în uniformă, Ludovic al XVIII-lea revenea cu o dorință de împăciuire care depășea limitele castei sale. Schneider spune : „El a vrut să construiască altceva, o altă formă de consens între francezi, care nu trebuia să fie bazată pe dreptul divin și autoritate absolută. Știind prea bine că Franța era de-acum tăiată în două, el a reușit să concilieze contrariile și să domnească fără împotrivire".

● **A APĂRUT** o monografie semnată de Geneviève Dormann, despre mama lui Victor Hugo, sub titlul „Romanul Sofiei Trebuchet". Se știe că în general, a fost neglijată contribuția mamei sale în formarea și educația marelui poet. Istoricii știau prea bine că soția generalului Leopold Hugo era bănuită de a fi dus o existență puțin măgulitoare pentru dorința de respectabilitate a soțului său, generalul Leopold Hugo Comentatoarea cărții, Ginette Guitard-Auviste scrie : „Prin dramele care au marcat viața tinerei domnișoare născută în 1772, prin escapadele unei femei măritate, prin tandrețea celor trei fii care se revoltau chiar și împotriva tatălui, atunci cînd acesta își permitea să o critice pe soția de care căuta să se separe, Geneviève Dormann desenează un caracter, acoperind petele albe din această viață, printr-o intuiție precisă. Și iată în fața scenei un personaj uitat pe care cartea îl reînvie, atît de pasionant, atît de adevărat, încît nu avem ochi decît pentru el".

LIRICĂ FINLANDEZĂ

KIRSTI SIMONSUURI

Graiurile materne

Venea singurătatea îndepărtată, rece
lipsită de infernul oricărui altcuiva ;
de una singură vorbeam pre toate limbile.
Făceam o vrăjitorie, scoteam chei
pentru tainice graiuri :

apa vie — latina
și luminoasa fragă — finlandeza.
Tăcerea mea era adîncă
precum, cîndva, în pîntecele mamei.

TARMO MANELIUS

* * *

Glasuri vin și tu deschizi ușa,
auzi învălmășeală de voci și te gîndești
de ce întotdeauna prunul are nostalgia
dealurilor îndepărtate ;
de sub călcîie se ridică praful,
sunt umaniștii care-și fac promenada.
Pilcurile lor
vin ca lăcustele și inundațiile,
pe neașteptate.
Se-adăpostesc în spatele
monumentului tău ;
cu ei nu se întîmplă nimic, nimic mai mult
decît cu draperiile și-mbrăcămintea —
se învechesc treptat, atîrnă roase
în cîte un ungher.
Iar tu le povestești despre păsări și vint.

ARI LOUSTARINEN

* * *

Ce se găsește la marginea lumii tale ?
Se găsește o ușă :
intră dacă nu poți sta
în golul închis de propria-ți piele.
Ce se găsește acolo ?
Aerul care apasă pielea :
chiar și vorba se mișcă de-a lungul lui
de la tine la mine
de la mine la tine.

În românește de
Alexandru Ivănescu

NOTE DE CĂLĂTORIE

Dinamismul corespondenței literare

Drumul meu spre Nantes a trecut prin Valea Loarei. De bună seamă puteam să iau trenul, de la Paris în patru ore și ceva aș fi coborît la destinație. Am preferat o altă soluție și, ca atare, de la Tours, m-am dus să văd cîteva castele dar, cu osebire, să văd castelul de la Sache. Între zidurile lui protectoare Balzac și-a scris trei din romanele sale celebre, precum **Père Goriot, Cesar Birotteau** sau **Crinul din vale**. Pe aceleași trăseu am respirat un ceas aerul din Chinon, orășelul unde a văzut lumina zilei ilustrul autor al ciclului **Gargantua și Pantagruel**, truculentul, voiosul, hazosul Francois Rabelais.

Numai după acest scurt voiaj m-am îndreptat spre Nantes. Veneam aici ca să particip la primul Congres european consacrat corespondenței literare, funcțiilor și caracterului ei umanist. Primisem invitația să coordonez unul din cele 5 ateliere ale Congresului, altfel spus secțiuni, și anume prima secțiune interesată de raportul între corespondență și creațiile cu caracter autobiografic.

Am ajuns aici cu o zi mai devreme, răgaz pe care l-am folosit ca să aflu ceva din personalitatea acestui însemnat centru situat la gurile Loarei.

Pe vremuri fusese punctul de unde armatorii și pirații francezi duceau un comerț înfloritor cu sclavi negri spre America și Canada. Casele acestor armatori, cîndva impozante, ridicate pe nisipul purtat de apele fluviului și deci sprijinite pe temelii de lemn, au început să se taseze, să se gîrbovească. Se fac eforturi edilitare să fie renovate.

Orașul își poartă și azi însemnele biografiei sale dar de astă dată prosperitatea urbei este reflexul hărniciei și priceperii franceze în tehnică, comerț, formarea cadrelor...

Dincolo de orașul vechi, pe malul înverzit al Loarei, se ridică noi cartiere de locuințe, în stil îndrăzneț, ca niște faguri de beton cu balcoane de forma unor etrave.

Cît privește Congresul, să notez aici unele elemente distinctive. Deși a avut proporții internaționale, a fost o manifestare care s-a eliberat de rutina întîlnirilor de acest fel. Oare merită să te consacri programului alcătuit din conferințe docte și discuțiilor la fel de docte datorită cărora între participanți se cască distanțări artificiale ? La Nantes atelierele sau secțiunile au prelucrat după amiezile dezbaterile din prima parte a zilei și au aminat alura universitar-rigidă, dovedind surprinzătoare resurse de ieșire din inerție și cotidianul hiperspecializat.

Amintesc toate acestea doar pentru a semnala că reperele s-au fixat inițial la citiva autori de circulație recunoscută. Însă datorită atelierelor, pe lîngă corespondența lui Stendhal, Flaubert sau Thomas Mann, n-am scăpat prilejul să introduc în circulație nume de scriitori români, cum n-am lăsat deoparte, într-o zonă pur aluzivă opera lor cu deschideri europene. Metoda comportă și riscuri ; extrem de puțini dintre participanți știu cine a fost Titu Maiorescu, Tudor Vianu sau Camil Petrescu.

Am admis în sinea mea că în acest caz trebuie plecat de la o specială relație între vorbitor și receptori. Nu putem alege un drum care se înfundă și de aceea am făcut prezentări ale celui ce ne-a dat **Însemnările zilnice** sau, ca o emblemă a modernității, acel **Jurnal** ce explică profund opțiunile creatorului lui **Danton** și al **Jocului ielelor**.

Dezbaterea a fost așadar dublă : mai întîi cultural-asociativă, pe urmă metodologică. Dar riscul asumat s-a dovedit a fi pînă la urmă fertil. Am introdus pe cei o sută de participanți, universitari și cercetători din Franța, R.F.G., Italia, Canada, Israel, Suedia, Anglia și Elveția în actul însuși al cercetării. Altfel spus, i-am invitat la o corespondență cu secvențe din istoria literaturii noastre. Exemplul s-a dovedit contagios, căci în final am fost încurajat să-mi canalizez efortul spre un registru de convergențe între memorialiștii români și cei occidentali. În acest mod, în mod sigur elocvent, Bălcescu și Vianu, Titu Maiorescu sau Tudor Arghezi au reverberat în comuniune cu atîtea alte conștiințe ale secolului lor. Întoarcerea la acești autori va fi, pe viitor, intrucîtva ușurată.

Poate că inițiativa mea a plăcut ; cert este că pentru a-mi răsplăti motivările expuse organizatorii m-au poftit la o excursie pînă la Oceanul Atlantic spre Saint-Nazaire și Pornic pe care mi-au oferit-o în exclusivitate.

Voi spune că Pornic este un sat de vacanță dar și un port de pescari cutezători într-un mic golf ce favorizează vînătoarea de homari și languste.

Am apreciat explorările acestor pescari care se duc după bancurile de crustacei mari și mici pînă departe. Și am revenit la despărțirea de gazdele mele, asupra ideii că intonațiile aparent uniforme ale reuniunilor științifice iluminează uneori dincolo de enunțul clasic. Ele devin atunci un vibrant dialog între entuziaști ai adevărului interior cum socot că am fost noi toți cei care, la Nantes, în zile extrem de umede, cu ploi interminabile, am cultivat prietenia literară și, în așteptarea soarelui de octombrie, uneori rival al celui care s-a ascuns între nori, am adoptat bucuria luminii în modul în care ne-am împărtășit unii altora ideile, căutările, ambițiile, revelațiile.

Henri Zalis

REPERE

Întîmplări din lumea cărturarilor (II)

Tehnica literară din romanul lui Wu Jingzi, sau mai bine zis specia sub care se ordonează materialul său, are însă un sens. Acesta este de altfel motivul pentru care ne-am îndoit de acuratețea denumirii de „roman". Este vorba de o lume și de o concepție care-și creează propria formă, în numele unei unități absolute a sensului. Umanitatea lui Wu Jingzi este entropică. Cartea sa enunță în cele din urmă un punct culminant al vieții pe care o evocă. Referințele de la sfîrșit, în acest sens, au în vedere inaugurarea templului Tai Bo, de către un grup de cărturari ilustri. În descendența lor totul pare în decădere, lumea nu mai are sensul măreției și al ritualurilor ce sugerează monumentalitatea. Urmașii lor își contemplă nimicnicia în raport cu strălucirea celor vechi. Tulburător pentru cititorul lui Wu Jingzi este faptul că în prima parte contemplase tocmai lumea de aur a cărei nostalgie o aveau cărturarii din urmă. Dar și companionii dr-ului Yu, de la ceremonia deschiderii templului Tai Bo se considerau tot într-un proces de decădere, avînd nostalgia celor dinaintea lor. Ciclu după ciclu istoric refac o existență pe orizontală, cu dimensiune exclusiv spațială, în care individualitățile se recompun după legi ale cimpului, fiind echidistante față de un nucleu orbitor al perfecțiunii. În acest fel, lumea rămîne într-o perfectă homeostazie, pe care indivizii o înregistrează însă ca un dezechilibru permanent al valorilor morale. Un lamento continuu înseamnă, în cele din urmă, o formă de mulțumire de sine. Un singur element dă strălucire „vieții" în destrămare din romanul lui Wu Jingzi. Este vorba de splendidele descrieri de natură și de ritualuri, în general tot ceea ce se poate vedea cu ochiul, un apetit al strălucirii exterioare și al efectelor fastuoase este dominanta unei societăți care-și contemplă cu destulă îngăduință slăbiciunile : „Se spune pe drept cuvînt că, începînd din a doua parte a lunii a patra, riul Qinhuai din Nanjing devine și mai minunat, bărci de pe alte riuri, cu cabinele scoase și vele noi, alunecă pe apă și fiecare are întovenită în mijloc o măsuță pătrată, lăcuită în auriu, pe care așteaptă, rînduite cu grijă, un vas de Yi Xing, cești din cel mai fin porțelan Chenghua și Suan De și ceai fierbinte preparat cu apă curată de ploaie. Bărcile duc cu ele băutură, mîncare și dulciuri felurite, încît pînă și trecătorii obișnuiți sorb o ceașcă de ceai de preț pe vreo barcă, în mijlocul riului și-apoi își văd de treburi. Cînd se lasă întunericul, cele două lămpioane luminoase atîrnate pe fiecare barcă se reflectă în apă, iar deplasarea bărcilor în susul și-n josul riului face ca riul întreg să fie o curgere de lumină. Noaptea de noapte se aud cîntece la flaut de la Podul Virtuții Literare, la Podul Norocului și Poarta Shuidong." Pagină tipic orientală. Intenția este de a descrie cu exactitate, fără nici un efect emoțional. Cu toate acestea, o poezie insesizabilă reiese din toată aglomerarea de amănunte. Nu este ușor să redai în limba română inefabilul din scriitura chineză, și bănuim cîte dificultăți de lucru au avut de înfruntat Mira și Constantin Lupeanu. Tocmai de aceea, am evidenția, pe parcursul considerațiilor noastre, reușitele din versiunea românească a **Întîmplărilor din lumea cărturarilor**, lăsînd în umbră o serie de ezitări și inexactități terminologice. Lectura cărții lui Wu Jingzi este o experiență incitantă, o confruntare cu spiritualitatea extrem orientală și cu trăsăturile unei lumi pe care nu sîntem încă pregătiți să o înțelegem întotdeauna, dar fără de care condiția omului actual nu poate fi realizată deplin.

Aurel-Dragoș Munteanu

A APĂRUT ALMANAHUL «LUCEAFĂRUL» 1983

● **Din cuprins : O zi a conștiinței naționale ● Există o generație Labiș ? ● Dosare deschise ● Un poem centenar : „Luceafărul" ● Tudor Vladimirescu antieteristul ● România — pămînt al speranței ● Potemkiniada ● Luceafărul — 25 ● Marin Preda : „Obsedantul deceniu" ● Din cronica unității naționale ● Rebreanu inedit ● 75 de ani de la înființarea S.S.R. ● Generalul Pomuț — erou al națiunii americane ● Arghezi inedit ● File din epopeea marii Uniri a românilor ● „Călătorie în Caraibi" de Nicolae Dan Fruntelată ● Un șantier arheologic care nu se sfîrșește niciodată ● Hronic ● Ultimul act din procesul ceferiștilor ● Povestiri cu haiduci : «Tunsul» ● Proză de Fănuș Neagu ● Vasile Rebreanu și ● Constantin Georgescu ● Sărbători de iarnă în 1838 ● Beirut — tragedia unui oraș ● Atentatul asupra Papei ● Mapamond ● Un basm românesc ajuns „best-seller" în literatura maghiară a secolului al XVI-lea ● I.G. Duca : „România intră în acțiune" ● Paternitatea unei opere ● Plagiatul — o problemă juridică sau o problemă literară ? ● 3 povestiri S.F. de Arthur Clarke ● Circulînd prin copaci ● Fotbal ● Spania 1982 : ● Un campionat mondial al decepțiilor ? ● Necesitatea capilor limpezi ● Cuvinte încrucișate ● Povestiri polițiste ● Miracolul modei ● Divertisment**

Rechinii aerului

SPECTACOLUL LUMII

văzut de Ioan Grigorescu

În 1940, cînd războiul începuse să ia proporții planetare, scriind despre teroarea din văzduh, Nicolae Iorga se întreba net : „Și pe urmă — ce ?... Pe urmă, după victoria totalitară, totală, universală și definitivă — ce ? Se pot oare menține milioanele la toate hotarele ? Se poate sprijini necontenit o astfel de colosală sforțare pentru a ține veșnic gata mașinile ? Se pot păstra masele vrăjite în aceeași stare de paroxism, capabilă de a face, ca tificii cu patruzeci de grade, toate minunile ?..."

Același Iorga, în februarie 1934, deci cu cinci ani înaintea izbucnirii celui de-al doilea război mondial scria în „Condițiile morale ale păcii" aceste vizionare fraze : „Dorința de pace străbate astăzi omenirea întreagă, numai cît mijloacele care se întrebuințează pentru a o asigura nu vor putea să deie roadele pe care le așteaptă o lume îngrozită de descoperirile unei științe criminale, capabile de a stîrpi elementele cele mai prețioase ale rasei noastre și de a distruge în același timp moștenirea cea mai strălucită a atîtor veacuri de civilizație... Acel strigăt către pace nu se răspîndește însă imprejur, în societatea însăși ci se înalță ca o plîngătoare dorință către acei cari conduc lumea de astăzi, către acei, bineînțeles, cari o conduc în ordinea materială..."

Avioanele de război din zilele noastre nu mai sînt cele din anii '40, biete „știuci" rapace și viclene, ci se aseamănă tot mai mult cu rechinii. Au alură feroce, profil de bestii acvatice, viteză vorace. Aparate cu decolare verticală, aparate cu aripile pliante, aparate-rachetă, în sfîrșit, aparate cu ciupercă pe spate denumite „Nimrod" sau „E-3A Sentry" din care, o singură escadrilă de 18 piese costă fabuloasa sumă de 2.2 miliarde de dolari, deci aproape 120 de milioane de dolari bucata. Ele constituie deja sistemul „AWACS" (de la acronimul „Airborn Warning and Control System"), cu care N.A.T.O.-ul a dotat deja, în aprilie 1982, bazele sale din R.F.G. Ciuperca nu este decît un gigantic radar zburător, contactat în interiorul avionului de tip „Jumbo Jet" la un computer IBM 4Pi CC-1, capabil să prelucreze informațiile receptate cu o viteză de 1 100 000 operațiuni pe secundă !

„Ciuperca zburătoare" — premergătoare prin văzduh ciupercilor nucleare. Omul e minunat în descoperirile lui („Om, ce mîndru sună"), și el a observat că raza de acțiune a unui radar terestru, oricît de perfecționat ar fi, nu se poate înclina după curbura globului. Linia lui de „bătaie" se îndepărtează de sol înălțîndu-se după 20 de kilometri cu 20 de metri, iar după 60 de kilometri cu 200 de metri. Pămîntul e rotund (ce banalitate !), și multe se pot întîmpla la 20 sau la 200 de metri de la suprafața lui (vezi scufundarea superdistrugătorului englez „Sheffield" în timpul conflictului anglo-argentinian din insulele Malvine, cînd, o singură rachetă „Exocent", lansată de la 40 de kilometri distanță, și la înălțimea crestei valurilor, a trimis cu o singură lovitură mîndrețe de distrugător dotat după ultimul răcnet al modei pe fundul oceanului, racheta neputînd fi reperată la timp de radarurile navei), drept care este nevoie să se „vadă" de sus, în zbor continuu, cu ajutorul acelui ochi-ciupercă capabil să acopere o rază de 450 de kilometri.

Bun. Zboară ciupercile privind peste gardul vecinului. Nu mai este nevoie de încălcarea spațiului aerian „inamic" pentru spionajul de frontieră. Sateliții militari sînt prea îndepărtați și, cu toate că puterile cosmice se laudă că pot fotografia de la bordul instrumentelor lor lansate în spațiul extraterestru o minge de tenis pe un teren de sport, multe se pot confunda cu o minge de tenis, așa că este mai „prevăzător" să se lanseze ciuperci zburătoare de sub controlul cărora nimic nu poate scăpa. Dilema constă doar în întrebarea simplă : AWACS — apărare sau amenințare ?

Cum de nu s-au inventat încă avioanele capabile să detecteze mizeria din zonele înapoiate ale lumii, inechitățile sociale, subdezvoltarea, foametea cronică, mortalitatea infantilă, escaladarea cancerului, alienarea, libertățile ingenunchiate ? Să coste oare mai scump pacea decît războiul ? Cele 18 avioane ciupercă din sistemul AWACS cu care s-au dotat bazele N.A.T.O. din R.F.G. (după „sfeștania" făcută la Geilenkirchen în prezența secretarului general al pactului Nord-Aatlantic, doctorul Luns) au costat mult mai mult decît venitul brut anual al unei țări din zona Sahelului unde n-ar fi necesare sume atît de astronomice pentru ca milioane de oameni să poată trăi cu vitele lor mereu însetate și înfometate în tihnă și îndestulare.

Vorbim despre necesitatea reconvertirii cheltuielilor de înarmare în investiții de pace și de dezvoltare a țărilor rămase în urmă, dar în locul acestei raționale și vitale trebuințe pentru atenuarea discrepanțelor și diminuarea prăpastiei dintre țările superindustrializate și cele subdezvoltate omenirea primește noi și noi încărcături pe „balanța" aflată în perpetuul dezechilibru a „echilibrului terorii". Sinistru termen, sinistre urmări. IBM 4Pi CC-1 poate rezolva 1 100 000 de probleme pe secundă, iar într-o singură secundă vin astăzi pe lume doi nounăscuți, și în candida lor inconștiență n-ar vrea să vadă rezolvată decît o singură problemă care în loc de „necunoscute" algebrice are o sumedenie de „cunoscute" profitabile omului de pretutindeni : Pacea, cooperarea, securitatea.

Trăim însă într-o epocă a alienării complexelor militaro-industriale. Trăim alături de belicoși generali și savanți cu grade militare care-și zic : „acum e momentul, acum balanța atîrnă în favoarea noastră !", plîngîndu-se că și-au irosit viața tot sofisticînd armamente de distrugere în masă, fără să aibă și ei parte de un cît de mic război mondial ! Acum e momentul ? Ce moment ? Al distrugerii planetei, al aneantizării civilizației umane, al stîrpirii, celei mai raționale ființe de pe pămînt — omul ? Oare nu sună mai omenește cuvintele din Apelul de pace semnat de 18 milioane de cetățeni ai patriei noastre și adresat tuturor popoarelor lumii : „Să acționăm pînă nu este prea tîrziu !"? Da, să ne supraveghem, să ne controlăm, să punem roboții să vegheze (și este știut că sistemele de alarmă antiatomică au dat greș de cîteva zeci de ori pînă acum), dar mai întîi, și mai presus de toate, să facem un pas, un singur pas cît de mic în direcția dezarmării și în primul rînd a dezarmării nucleare, deoarece cînd roboții vor intra în acțiune va fi prea tîrziu și nici nu vom mai avea timpul necesar să socotim cine a atacat primul și cine a ripostat. AWACS veghează. Veghează și alții. Avioane ciupercă cu alură de rechini bintuie cerul pe care se înalță acul nevăzut ce indică falsul „echilibru al terorii". Beneficiem, fiecare pămîntean, în era multiplelor crize mondiale, a șomajului ajuns la paroxism, a foametei cronice, al extremelor din universul computerațional de cîte 15 tone de explosibil clasic pe cap de locuitor al planetei, noi, europenii, fiind și mai blagosloviți de soarta pe care ne-o pregătește obtuzul zeu Marte, fiecare „profitînd" de 75 tone de explosibil „per capita", ceea ce ne asigură o „pașnică" și „instantanee" moarte repetată de două sute de mii de ori, ca și cînd una singură nu ne-ar ajunge ! Iar arsenalele continuă să se îndoape, și sacul fără fund al cursei înarmărilor să înghită cele mai prețioase resurse materiale ale planetei. Ba chiar și resurse „morale". Deoarece o jumătate de milion de savanți, adică trei sferturi din totalitatea oamenilor de știință de care a dispus civilizația omenească din zorii ei și pînă în zilele noastre lucrează pentru perfecționarea superarmelor, ca într-un joc absurd al distrugerii totale. Pînă cînd ?

● **CARE SINT CEI MAI CITITI** romancieri din lume ? Această întrebare și-a pus-o Scot Haller în revista **Saturday Review**. Interesant este însă faptul că ei nu se identifică cu autorii cei mai prețuiți de critică. Nu se află pe lista celor cinci nici Mary Mc Carthy, nici Joyce Carol Oates și nici alte nume dintre cele mai cunoscute. Harold Robbins este considerat a fi autorul care vinde cele mai multe exemplare din cărțile sale. Pînă acum el a pus în circuit peste 200 milioane de exemplare, totalizînd 15 titluri de romane. În fiecare săptămînă, peste 280 de mii de oameni cumpără cel puțin un exemplar dintr-o carte a sa, fie **Visele mor mai întîi, fie Să nu iubești niciodată un străin sau Doamna singuratică**. Pe locul doi este considerată a fi Barbara Cartland, bătrîna doamnă a literelor engleze. Ea a vîndut pînă acum 150 milioane de exemplare din cele peste 275 de titluri pe care le-a semnat. Numai în 1976 a scris și publicat 21 de cărți dintre care 19 romane și 2 cărți de bucate. Pe locul trei se află Irwing Wallace care a vîndut numai 130 de milioane de exemplare din cărțile sale, în timp ce Louis L'Amour, cunoscutul autor de romane western, a atins tiraiul de 110 milioane, iar Jahette Dailey, în vîrstă de numai 36 de ani, a atins deja un tiraj de 80 de milioane exemplare.

● **CARLL TUCKER**, tînărul și întreprinzătorul jurnalist cultural de peste ocean, publică un interviu cu sculptorul Henry Moore. Tulburătoare sînt mărturisirile marelui artist referitoare la concepția sa despre muncă, la devotamentul său pentru material și pentru actul pur de creație. Moore se consideră influențat îndeosebi de literatură : „A fost o perioadă cînd am trăit întreaga literatură a lui Tolstoi. De asemenea Dostoievski. Am trăit toate acestea. S-a întîmplat probabil cînd aveam 16 sau 17 ani. Înainte de asta l-am citit pe Walter Scott. Ca scriitor romantic, Scott înseamnă mai mult pentru mine decît Dickens. Nu vroiam să citesc Dickens pe atunci. Mai tîrziu, după scriitorii rusi, a venit Thomas Hardy. I-am citit fiecare roman și am trăit viața lor. Aceasta m-a influențat mai mult decît contemplarea lui Michelangelo. Vreau să spun că Michelangelo m-a ajutat, dar nu am înțeles cum, deși i-am imitat lucrările ș.a.m.d. Dar ceea ce m-a influențat într-adevăr a fost ceea ce am trăit : romanele pe care le-am citit. Acum nu mai citesc deloc romane. Citesc biografii".

SPORT

Între mărul discordiei și fîntîna măslinilor

S-a încheiat, sub mormane de plictiseală, prima parte a campionatului. Scuturăm copacul și culegem doar vedenii zdrențuite, nici o urmă de zîne în frunziș. De fiecare dată, în august, cînd se deschide carnavalul, antrenorii și elevii lor ne hrănesc prepelicarii cu saci întregi de scorțișoară, promit o vînătoare de vrăjitoare prin fotbalul european, dar toate vorbele astea frumoase se schimbă, etapa de etapă, într-o zeamă searbădă. Pe vremea cînd beam cretă, ca să mă fac galben la față și să mă interneze colegii la infirmerie (nu-mi plăceau puhoaiele de corvezi cu care mă miluiau superiorii, în curtea regimentului de infanterie de la Cimpulung-Muscel) plutonierul cu ambulanța, fin cunoscător de oameni, mă bătea pe umeri, prietenos, și-mi zicea : mă, Neagule, mă, la temelia fundamentului stă căpeaua lesinată, călare pe un munte de sîmburi de perje. Exact, să trăiți, răspundeam eu, lingușitor și grăbit să mă cliniez bolnavilor de tricofiție, oreion și alte dandanale. Mărturisesc, nu din amabilitate românească, sau dintr-o scădere a răbdării, că suplețea expresiei plutonierului, cuceritoare prin marea cantitate de pîslă îngrămădită deasupra botjocurii, rezistă în timp și va trece, probabil, dincolo de noi, fiindcă desenează în culori nepieritoare și linii invulnerabile erupția prostiei, șmecheria, nepăsarea, dacă nu curge, tot pică, asta-i trupa, cu ea batem pas de defilare, lăsați nervii la garderobă și paltoanele pe umăr, noi cu drag muncim în grădinile suspendate pe acoperișele cartierului etc., etc. Căci mai sînt o mie de interpretări. O criză de egoism feroce mă oprește să le dau glas. Caut și vreau să găsesc cîteva aschii de marmură în stare să-mi dovedească faptul că o partidă de fotbal e statuia unei zile de duminică, laolaltă, bineînțeles, cu un spectacol de teatru, un film, o poezie, un concert, un trandafir în mîna unei femei, o pală de ninsoare bintuită de dorul munților. Ambiția oamenilor, spre fericirea pămîntului se cuprinde întreagă în dorința de-a dărui celor din jur clipe de liniște și bucurie. La un meci jucat de Craiova, Dinamo, Sportul Studențesc, Steaua, Argeșul, Corvinul, Rapidul vin cîteva zeci de mii de oameni. Ei sînt, acolo în peluze, foarte aproape de mărul discordiei și mult mai aproape de fîntîna măslinilor. Depinde (la modul exclusiv) de actorii din teren în ce parte vor întinde mîna. Un campionat prăfuit, degerat, jupuit de paiete, i-a impuns pe spectatori, în această toamnă, în mihnire. Rarele clipe de adevărată petrecere încap într-o lingură. E păcat. Noi mergem la stadion ca să punem bronz topit în tiparele unui cîntec, dar de cele mai multe ori ne frigem cu el buricele degetelor. nădejdea și amîndouă flancurile duminicii. Trebuie să fii și rău și prost — complicele prostiei și mediocrității a fost și este indisciplina — ca să nu răspunzi la dragoste cu dragoste. Închei fiindcă mi-e teamă că becu apă șampanizată.

Fănuș Neagu

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef :
Nicolae Dan Fruntelată,
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 34 95
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII